

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

В. В. Богуславський

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ
СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ

Монографія

Дніпро
Видавець Біла К. О.
2019

УДК 342.1
Б 74

Рекомендовано до друку Вченою радою
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
(протокол №4 від 27 грудня 2018 р.)

Автор:

Богуславський Віктор Володимирович – канд. юрид. наук, завідувач кафедри спеціальної фізичної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, майор поліції

Рецензенти:

Комісаров Олександр Геннадійович – д-р юрид. наук, проф., заступник начальника факультету з навчально-методичної та наукової роботи Київського факультету Академії Національної гвардії України, полковник поліції;

Титаренко Олексій Олексійович – канд. юрид. наук, доц., старший інспектор ВКЗ ППСПОП «Дніпро-1» ГУНП в Дніпропетровській області, підполковник поліції

Богуславський В. В.

Б 74 Адміністративно-правове регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку : моногр. ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. Г. Комісарова / В. В. Богуславський. – Дніпро : Видавець Біла К. О., 2019. – 128 с.

ISBN 978-617-645-335-2

У монографії здійснений комплексний аналіз адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку. Досліджені сутність, значення та місце забезпечення особистої безпеки в діяльності сил охорони правопорядку. Розглянуті організаційно-правові основи забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку. Досліджені інформаційні відносини та сформульовано теоретичну модель інформаційної діяльності із забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку. Досліджені задачі, принципи, методи, функції та форми адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку. Досліджені окремі аспекти зарубіжного досвіду інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку та вітчизняне законодавство у сфері забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку та відповідальності за порушення їх інформаційних прав.

Для викладачів та студентів юридичних навчальних закладів та факультетів, наукових співробітників, працівників правоохоронних органів та суду, а також тих, хто цікавиться проблемами адміністративного права.

УДК 342.1

ISBN 978-617-645-335-2

© Богуславський В. В., 2019

ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень.....	5
ВСТУП.....	6
Розділ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ.....	12
1.1. Сутність, значення та місце забезпечення особистої безпеки працівників в діяльності сил охорони правопорядку.....	12
1.2. Організаційно-правові основи забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку.....	27
1.3. Поняття та зміст інформаційних відносин із забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку.....	37
1.4. Теоретична модель інформаційної діяльності суб'єктів забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку.....	42
Висновки до розділу 1	51
Розділ 2. СИСТЕМА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ.....	53
2.1. Задачі і принципи державної інформаційної політики, суб'єкти її реалізації у сфері забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку.....	53
2.2. Методи і функції адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку.....	61
2.3. Форми адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правапорядку.....	69
Висновки до розділу 2	75
Розділ 3. ОСНОВНІ ПРІОРИТЕТИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ.....	78
3.1. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку та основні напрямки його впровадження в Україні.....	78
3.2. Аналіз перспективного законодавства у сфері забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку та практики його розробки в Україні.....	85

3.3. Аналіз перспективного законодавства у сфері відповідальності за порушення інформаційних прав працівників сил охорони правопорядку	97
Висновки до розділу 3	102
ВИСНОВКИ	104
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	109
ДОДАТКИ	123

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ:

ДФС – Державна фіскальна служба;

ДПС – Державна прикордонна служба;

МВС – Міністерство внутрішніх справ;

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення;

КК України – Кримінальний кодекс України;

УДО – Управління державної охорони;

СБУ – Служба безпеки України;

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік;

США – Сполучені Штати Америки.

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Тема дослідження пов'язана з обранням Україною курсу на побудову правової держави, яка забезпечує ефективну охорону прав і свобод людини та громадянина

Забезпечення вищезазначеної охорони прав і свобод є обов'язком усіх державних органів в межах їх компетенції, однак основну роль у цьому мають відігравати саме органи охорони правопорядку.

Водночас, працівники сил охорони правопорядку, будучи суб'єктами протидії посяганням на права та свободи громадян, самі зазнають посягань на їх життя та здоров'я, стаючи тим самим об'єктом посягань. В одних випадках причиною посягань виступає потреба знешкодити працівника сил охорони правопорядку, який є перешкодою для досягнення основної злочинної мети. В інших випадках посягання здійснюється з метою помсти або заволодіння зброєю, спеціальними засобами, службовою документацією, яка перебуває у володінні працівників сил охорони правопорядку.

Зазначені факти злочинних посягань на життя та здоров'я працівників сил охорони правопорядку обумовлюють виникнення потреби у проведенні наукових досліджень, за результатами яких будуть сформовані обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо забезпечення їх особистої безпеки.

Безпосереднє виконання службово-бойових завдань відбувається у адміністративно-правовому, інформаційному, контррозвідальному, контрдиверсійному, економічному, екологічному, структурному, функціональному просторах. При цьому, згідно з принципом верховенства права визначальним є адміністративно-правовий простір, який в умовах розбудови в Україні інформаційного суспільства поступово трансформується в інформаційно-правовий простір.

Побудована ще за часів СРСР вітчизняна правоохоронна система в умовах переходу до інформаційного суспільства суттєво знизила свою ефективність, що негайно позначається на якості й ефективності службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку. У більшості випадків діяльність підрозділів Національної поліції, на яку покладено виконання службово-бойових завдань, не відповідає очікуванням, що обумовлено недоліками як правового регулювання їх діяльності, прорахунками в організації, процесах планування і управління, підготовки та реалізації рішень і тактичних задумів, послабленні контролю за їх виконанням, так і невідповідністю вимогам сьогодення змісту їх інформаційної діяльності, втраті інформаційної переваги над правопорушником (об'єктом службово-бойового комунікативного впливу) та, відповідно, неможливістю досягнення максимального результату правоохорони. Необхідність вирішення цих завдань викликає потребу розроблення заходів із визначення задач і принципів, методів, функцій та форм адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку.

Така базова для цієї роботи категорія, як «адміністративно-правове регулювання» виступало предметом дослідження таких науковців, як В.Б. Авер'янов, С.М. Алфьоров, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, Є.В. Валькова, Г.Ю. Гулевська, С.В. Ківалов, З.Р. Кісіль, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, С.В. Кувакін, О.В. Кузьменко, Т.П. Мінка, О.А. Ніколаєв, А.Й. Присяжнюк, Л.Г. Чистоклетов, О.Ш. Чомахашвілі тощо.

Так само питання правового регулювання організації та діяльності окремих сил охорони правопорядку досліджувалися у роботах: В.Б. Авер'янова, О.Ф. Андрійко, О.М. Бандурки, Д.М. Бахраха, О.К. Безсмертного, К.С. Бельського, Ю.П. Битяка, С.А. Буткевича, І.П. Голосніченка, Є.В. Додіна, Ю.В. Дубка, М.І. Єропкина, С.В. Ківалова, А.П. Ключниченка, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, О.П. Коренева, С.О. Кузніченка, В.В. Лазарева, М.І. Мельника, В.П. Петкова, А.О. Селіванова та ін.

Загальнотеоретичними розробками забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку є дослідження С.В. Городянка «Організаційно-правове забезпечення безпеки діяльності працівників ОВС України» (Київ, 2007), та А.І. Суббота «Адміністративно-правові засоби забезпечення особистої безпеки працівників правоохоронних органів» (Ірпінь, 2013). У цих роботах ґрунтовно досліджені організаційні та правові аспекти забезпечення особистої безпеки працівників окремих органів охорони правопорядку, однак питання інформаційного забезпечення їх особистої безпеки спеціально не досліджувалося.

Науковою працею, у якій ґрунтовно досліджуються інформаційні відносини у сфері охорони громадського порядку є робота О.Г. Комісарова «Інформатизація в системі охорони громадського порядку: проблеми адміністративно-правового забезпечення» (Дніпро, 2012). Однак наукова увага у ній приділена охороні громадського порядку, як більш широкій категорії. Водночас, питання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку не досліджено.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Монографію виконано в межах загальноуніверситетської наукової теми «Актуальні проблеми забезпечення безпеки та правопорядку в Україні» (державний реєстраційний номер 0100U003548, затвердженої 28.05.2012 та кафедральних тем «Адміністративно-правові засади удосконалення діяльності служб і підрозділів МВС», «Правотворення та правозастосування в умовах Європейської інтеграції», затверджених 12.12.2015.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у всебічному розкритті сутності та особливостей адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, розробці конкретних практичних рекомендацій, науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування.

У зв'язку із цим робота зорієнтована на вирішення наступних основних завдань:

- встановити сутність, значення та місце забезпечення особистої безпеки працівників в діяльності сил охорони правопорядку;
- дослідити організаційно-правові основ забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку;
- визначити поняття та зміст інформаційних відносин із забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку;
- проаналізувати теоретичну модель інформаційної діяльності суб'єктів забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку;
- охарактеризувати задачі і принципи державної інформаційної політики, суб'єкти її реалізації у сфері забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку;
- дослідити методи і функції адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку;
- з'ясувати форми адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку;
- розглянути зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку та основні напрямки його впровадження в Україні;
- проаналізувати перспективне законодавство у сфері забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку та практики його розробки в Україні;
- проаналізувати перспективне законодавство у сфері відповідальності за порушення інформаційних прав працівників сил охорони правопорядку.

Об'єктом дослідження виступатиме система суспільних відносин, які виникають під час оперативно-службової та службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку.

Предметом дослідження є адміністративно-правове регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку.

Методологічну основу дослідження склали діалектичний, а також загальнонаукові та конкретно-наукові методи пізнання дійсності.

Системно-структурний метод дозволив визначити, яка частина державних органів можуть бути віднесені до категорії «сили охорони правопорядку» (підрозділ 1.1). *Формально-логічний метод*, а також методи дедукції та індукції дозволили розкрити зміст таких понять, як «сили охорони правопорядку» (підрозділ 1.1), «інформаційні відносини» (підрозділ 1.3), «державна інформаційна політика» (підрозділ 2.1), «інформаційні права»

(підрозділ 3.1). Зміст окремих нормативно-правових приписів, що регулюють суспільні відносини, в межах яких здійснюється організація та функціонування сил охорони правопорядку України, був розкритий за допомогою *формально-логічного методу пізнання* (підрозділи 1.1, 2.3, 3.2, 3.3). *Порівняльно-правовий метод* дозволив проаналізувати закордонний досвід інформаційного забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку в окремих зарубіжних країнах (Албанія, Болгарія, Боснія та Герцеговина, Грузія, Естонія, Латвія, Литва, Киргизька республіка, Македонія, Німеччина, Російська Федерація, США, Хорватія) (підрозділ 3.1). Позиції респондентів стосовно проблем та перспектив інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку були з'ясовані за допомогою *соціологічного методу анкетування* (підрозділ 1.4, 2.3, 3.2, 3.3). Для вдосконалення національного законодавства з питань інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку був застосований *метод правового моделювання*, що забезпечив підготовку пропозицій до чинного законодавства (підрозділи 3.2, 3.3).

Нормативною базою дослідження є національне законодавство, що регулює інформаційне забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, а також законодавство Албанії, Боснії і Герцеговини, Грузії, Естонської Республіки, Киргизької Республіки, Королівства Данія, Латвійської Республіки, Литовської Республіки, Республіки Болгарія, Республіки Македонія, Республіки Хорватія, Республіки Чорногорія, Російської Федерації, Румунії, Сполучених Штатів Америки, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії.

Емпіричну основу дослідження становлять результати анкетування 227 осіб з Дніпропетровської, Запорізької та Херсонської областей, з яких 126 працівників Національної поліції, 75 військовослужбовців Національної гвардії України, 26 військовослужбовців Державної прикордонної служби України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дослідження є першим на сучасному етапі розвитку вітчизняної науки адміністративного та фінансового права, у якому комплексно досліджені особливості адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, на основі чого розроблені науково обґрунтовані пропозиції до вдосконалення чинного законодавства. Зокрема, результатом дослідження стали такі основні наукові положення, пов'язані із: виробленням понятійного апарату, теоретичної моделі діяльності із забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, формулюванням основ державної інформаційної політики у сфері забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, аналізу принципів, методів, форм та функцій інформаційного забезпечення інформаційної безпеки працівників сил охорони правопорядку. Зазначені положення, на відміну від попередніх досліджень, відрізняються зосередженням на адміністративно-правовому регулюванні саме

інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку.

Основні наукові положення, які виносяться на захист:

– працівниками сил охорони правопорядку є групи як озброєних, так і неозброєних осіб, які на платній або безоплатній основі постійно, регулярно або одноразового залучені до складу правоохоронного органу, військового або громадського формування, і в рамках виконання професійних, службово-бойових завдань або спільної громадської ініціативи беруть участь в охороні правопорядку в державі.

– термін «правопорядок» за змістом охоплює як публічну (громадську) безпеку так і публічний (громадський) порядок, котрі між собою виступають однопорядковими явищами і не охоплюються одне одним.

– забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку одночасно є як метою, так і обов'язковою умовою ефективної діяльності сил охорони правопорядку.

– інформаційні відносини із забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку включають у себе: пошук, збір, обробка, створення, накопичення, зберігання, захист, використання, поширення і надання інформації в процесі охорони правопорядку.

– до принципів державної інформаційної політики у сфері забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, відносяться принципи: системності, ефективності, відкритості та конфіденційності у їх поєднанні та взаємозв'язку, плановості, превенції, стимулювання.

– інформаційне забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку включає в себе превентивний, превентивно-захисний та захисний напрями.

– для інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку необхідно обмежити публічний доступ до до електронних декларацій працівників сил охорони правопорядку (за винятком вищого керівництва) з метою недопущення розголошення їх персональних даних.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в монографії положення можуть бути впроваджені у:

- *наукову діяльність* – сформульовані та викладені теоретичні положення, висновки та рекомендації становлять собою підґрунтя для подальших досліджень теоретико-правових проблем, пов'язаних з адміністративно-правовим регулюванням інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку;

- *освітню діяльність* – під час викладання дисциплін «Адміністративна діяльність ОВС», «Тактико-спеціальна підготовка», «Інформаційне право» спеціальних курсів, розробці посібників і методичних рекомендацій (акт впровадження Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, 2017 р.);

- *практичну діяльність* – для вдосконалення забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку у процесі оперативно-службової та службово-бойової діяльності (акт провадження Головного управління Національної поліції в Дніпропетровській області, 2017 р.).

Автор висловлює щире подяку
Олександрю Геннадійовичу Комісарову
за підтримку та допомогу

Розділ 1

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ

1.1 Сутність, значення та місце забезпечення особистої безпеки працівників в діяльності сил охорони правопорядку

Повне та точне розкриття питання, що винесено в заголовок підрозділу, вимагає від нас чітко визначитися із вживаними термінами (понятійним апаратом). Так, ми маємо з'ясувати зміст терміну «особиста безпека» та «сили охорони правопорядку». При цьому з'ясування змісту останнього терміну вимагає від нас попередньо проаналізувати значення терміну «правопорядок».

Слід зазначити, що хоч в законодавстві відсутня норма-дефініція, в якій би розкривався зміст терміну «правопорядок», сам цей термін активно використовується в нормативно-правових актах. Приміром, згідно зі ст. 119 та ст. 138 Конституції України місцеві державні адміністрації, а також Автономна республіка Крим зобов'язані, серед іншого, забезпечувати правопорядок [69]. Відповідно до ст. 1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) охорона правопорядку є одним із завдань зазначеного кодексу [62]. Також термін «правопорядок» використовується у п. 12–14 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Національну гвардію України» для визначення окремих її функцій [133]. Використаний цей термін і в найменуванні окремого органу – Військової служби правопорядку у Збройних Силах України.

Також термін «правопорядок» активно застосовується в наукових працях. В цьому контексті слід зазначити, що він навіть є базовим для окремої наукової спеціальності. Так, наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1057 від 14 вересня 2011 року «Про затвердження Переліку наукових спеціальностей» була запроваджена наукова спеціальність 21.07.05 – «Службово-бойова діяльність сил охорони правопорядку» [127].

Крім того, термін «правопорядок» вживається й у публіцистичному стилі. Не рідкими є заголовки новин на зразок: «охороняти правопорядок в залі судового засідання» [33], «охороняти правопорядок в регіоні під час виборів» [112], «відеокамери допомагають забезпечити правопорядок в місті» [55]. Водночас, стосовно публіцистичного стилю вживання терміну «правопорядок» слід відзначити, що його характерною особливістю є ототожнення терміну «правопорядок» з «вуличним порядком». У цьому контексті доречно процитувати О.М. Шмакова, який наголошує, що охорона правопорядку у буденній свідомості пов'язується із забезпеченням громадського порядку, забезпеченням громадської безпеки [170, с. 29].

Враховуючи, що в рамках монографії ми досліджуємо питання особистої безпеки чітко визначеного кола суб'єктів – сил охорони правопорядку, широта вживання терміну «правопорядок» має принципове значення. Річ у тому, що при розумінні під правопорядком тільки «вуличного порядку», ми можемо відносити до сил охорони правопорядку тільки тих суб'єктів, які забезпечують цей самий «вуличний порядок». Якщо ж значення терміну «правопорядок» розуміти ширше або інакше, то зміниться і змістовне наповнення терміну «сили охорони правопорядку», тобто зміниться обсяг або навіть зміст предмету дослідження. Тому для чіткого визначення предмету нашого дослідження ми маємо з'ясувати, що ж саме розуміється під терміном «правопорядок».

Почнемо з розгляду мовознавчого розуміння терміну «правопорядок». У Великому тлумачному словнику сучасної української мови під ним розуміється суспільний порядок, врегульований правом, законом [32, с. 1102]. Що ж до терміну «порядок», то під ним в цьому ж словнику розуміється стан, коли все робиться, виконується так як слід, відповідно до певних вимог [32, с. 1074]. Під зазначеними в останньому визначенні «певними вимогами» в контексті терміну «правовий порядок» слід розуміти вимоги нормативно-правових актів. Таким чином, із мовознавчого розуміння випливає що, термін «правопорядок» не обмежується порядком на вулиці або порядком в залі судового засідання. Ґрунтуючись на цьому можна дійти висновку, що сили охорони правопорядку теж не обмежують тими, що охороняють порядок тільки в громадських місцях.

Однак цей висновок, враховуючи його важливість для даного дослідження повинен ґрунтуватися не тільки на загальному мовознавчому розумінні терміну «правопорядок». Так, відповідно до великого юридичного енциклопедичного словника, термін «правопорядок» визначається як система суспільних відносин, які встановлюються в результаті точного і повного здійснення приписів правових норм усіма суб'єктами, як результат втілення законності в реальні суспільні відносини; як система суспільних відносин, які ефективно регулюються правом, а також як складова частина і визначена «якість» суспільного порядку [20, с. 475].

У науковій літературі вперше цей термін з'являється у середині 20-го сторіччя. Так, І.А. Ільїн у своїй праці «Про монархію і республіку» зауважив, що правопорядок складається з того, що кожного з людей визнають живим, самокерованим духовним центром, особистістю, яка володіє вільною правосвідомістю та покликана берегти, виховувати і зміцнювати в собі цю правосвідомість і свободу [52, с. 36].

Якщо поглянути на етимологічний аспект терміну «правопорядок», то, на думку М.І. Привезенцева, це слово означає упорядкованість не тільки в системі права, але й у системі правоохоронних органів [113, с. 8].

Питання витоків такого явища, як правопорядок, були предметом дослідження А.Ф. Крижанівського, який його зародження відносить до періоду Античності, а формування – до епохи Середньовіччя, що відбувалося

в рамках теологічного світогляду, станових обмежень та локалізованої в межах окремої громади свідомості. У цей період, на думку автора, правопорядок ще не став категорією юриспруденції, а був лише однією із аспектів соціальної картини світу. Це поняття сприймалося як туманний, але привабливий образ належного способу життя, невіддільний від інших параметрів соціального буття, а саме: морального стану, стану релігійності суспільства [74, с. 288].

А.Ф. Крижанівський також зазначає, що аксіологія правопорядку охоплює цілий комплекс проблем, що виявляють реальне значення правопорядку для підтримання впорядкованої, безпечної та передбачуваної життєдіяльності суспільства, індивідів і груп людей, а також вказує, що правопорядок традиційно пов'язується з державою та діяльністю її владних інституцій, а також із законністю [73, с. 102-103].

Так само поняття правопорядку є предметом дослідження в теорії права. Як зазначає Т.Ю. Кирилюк, вивченню питання правопорядку присвячено не так вже і багато праць. Зазвичай, цієї проблеми торкалися у зв'язку з дослідженням інших питань: законності, правовідносин, реалізації права, правопорушень, юридичної відповідальності тощо [57, с. 39].

Відома дослідниця у галузі теорії права О.Ф. Скакун визначає правопорядок як реальне, повне і послідовне здійснення всіх вимог законності, принципів права та який є кінцевим результатом дії права [153, с. 453–454].

А.М. Васильєв наголошує, що правопорядок синтезує правовиявлення на рівні реальних суспільних зв'язків, є загальним вираженням взаємодії правовідносин, суб'єктивних прав та обов'язків, характеризуючи тим самим єдиний соціальний план їх регулятивного впливу на весь устрій суспільного життя [29, с. 236].

Як зазначає Л.О. Морозова, правопорядок – це заснована на праві та сформована в результаті здійснення принципів законності така впорядкованість суспільних відносин, котра виражається у правомірній поведінці учасників цих відносин [90, с. 359].

Автори підручника «Загальна теорія держави і права» за редакцією В.М. Цвіка та О.В. Петришина визначають правовий порядок як фактичний стан правовідносин у певному суспільстві, який полягає в досягнутому рівні впорядкованості суспільного життя різноманітними юридичними засобами, що ґрунтуються на правовому законі [48, с. 521]. А також наголошують, що правопорядок тісно пов'язаний з такими поняттями, як право і законність, уточнюючи, що поняття «право» і поняття «закон» не є тотожними [48, с. 521]. З приводу зазначеного розмежування термінів «право» та «закон» слід відзначити, що це твердження узгоджується з позицією Конституційного Суду України, висловленою в його рішенні від 02 листопада 2004 року у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш

м'якого покарання), в п. 4.1. якого зазначено, що розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи [149].

Щодо істотних ознак правопорядку, то науковці відносять до них такі:

1) правопорядок виступає метою і фактичним результатом існування права, що у свою чергу є для нього основою, необхідною передумовою¹;

2) правопорядок існує лише за наявності правозаконності;

3) правопорядок передбачає високоузгоджену дію механізму правового регулювання;

4) правопорядок нерозривно пов'язаний з правовою державою, оскільки, по-перше, тільки суспільство, в якому існує правова держава, дає можливість появи справжнього правопорядку; по-друге, правопорядок спирається на складну систему організаційних, примусових та інших заходів з боку правової держави; по-третє, сам правопорядок виступає однією з істотних ознак правової держави;

5) важливим супутником правопорядку є також соціальний характер держави;

6) правопорядок є станом суспільного життя, який характеризує взаємне розташування, зв'язки, взаємодію окремих елементів соціальних систем, у першу чергу правової [48, с. 523–524].

Пам'ятаючи, що правопорядок є одним з об'єктів охорони КУпАП, для з'ясування його змісту ми також звернемося до науково-практичного коментарю до статті 1 цього кодексу, де зазначено, що під правопорядком розуміється певна система суспільних відносин, які ґрунтуються на основі права й законності, реальним забезпеченням і реалізацією суб'єктивних прав, дотримання юридичних обов'язків усіма громадянами, посадовими особами, органами і організаціями [63, с. 7].

Таким чином, незважаючи на окремі стилістичні та навіть змістовні відмінності у визначенні терміну «правопорядок», всі цитовані автори дотримуються єдиної позиції, відповідно до якої під правопорядком розуміється стан дотримання учасниками суспільних відносин вимог всіх нормативно-правових актів, а не певної їх частини. Ґрунтуючись на такому розумінні терміну «правопорядок», можна дійти висновку, що немає жодних підстав для розуміння під терміном «сили охорони правопорядку» тільки тих, які охороняють порядок (правопорядок) у громадських місцях.

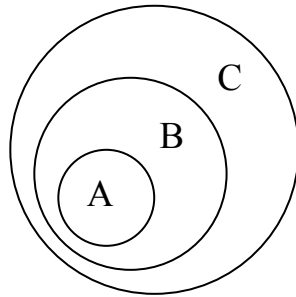
Водночас, у контексті даного висновку доречно буде розглянути позицію О.М. Шмакова, який наголошує, що поняття правопорядку є вужчим, ніж громадський порядок, а поняття громадського порядку – вужчим, ніж громадська безпека [170, с. 29]. На перший погляд, це твердження відповідає позиціям фахівців з теорії права. Зокрема, О.Ф. Скакун також визначає правопорядок як частину громадського порядку [153, с. 453]. Однак далі у цитованій праці О.Ф. Скакун, роз'яснюючи

¹ Думку про те, що правопорядок одночасно є як результатом реалізації правових вимог, так і метою правового регулювання також поділяє Л.О. Морозова [96, с. 361].

причини такого погляду на співвідношення понять, роз'яснює, що під громадським порядком розуміє стан (режим) упорядкованості соціальними нормами (нормами права, моралі, корпоративними нормами, нормами-звичаями) системи суспільних відносин і їх додержання [153, с. 453]. Той факт, що категорія громадський порядок ширше за правопорядок цитована авторка обґрунтовує тим, що в зміцненні і підтриманні громадського порядку важлива роль належить усім соціальним нормам, а правопорядок складається лише на підставі тільки одного виду соціальних норм – правових норм [153, с. 453].

Таким чином, запропоноване О.М. Шмаковим співвідношення громадської безпеки, громадського порядку та правопорядку можна схематично показати за допомогою «кіл Ейлера» у такий графічний спосіб (схема 1), де «А» – це правопорядок, «В» – це громадський порядок, а «С» – це громадська безпека.

Схема 1.

Як бачимо, співвідношення цих термінів здійснюється у формі «відношення підпорядкування¹», за якого будь-яке «А» це також і «В», і «С», однак не кожне «В» чи «С» – це «А» (оскільки як «В», так і «С» охоплює собою як «А» так і «не-А»). Іншими словами, на думку О.М. Шмакова, порушення громадського порядку в кожному випадку це одночасно порушення як громадського порядку, так і громадської безпеки, однак не кожне порушення громадського порядку чи громадської безпеки одночасно є порушенням правопорядку.

Науковий інтерес до цієї позиції викликаний тим, що вона прямо впливає на розуміння обсягу повноважень сил охорони правопорядку, а відтак і на перелік суб'єктів, які відносяться до цих сил. Річ у тому, що з такого співвідношення випливає, що охороняти правопорядок означає охороняти не весь громадський порядок та громадську безпеку, а лише певну її частину.

Ця позиція, у разі її правильності, ставить перед нами два питання. По-перше, які саме частини громадського порядку та громадської безпеки охороняються силами охорони правопорядку? По-друге, які органи охороняють ті частини громадського порядку та громадської безпеки, що не охоплюються правопорядком?

¹ Відношення підпорядкування існує між такими поняттями, одне з яких входить як частина в обсяг другого, але не вичерпує його, а складає лише його частину [18, с. 22].

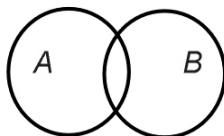

Отримання відповідей на ці питання вимагає від нас з'ясувати зміст термінів громадський порядок та громадська безпека. Особливістю розуміння громадського порядку, як слушно зазначає В.А. Орлов, є те, що цей термін вживається як у широкому, так і у вузькому значенні. У широкому значенні громадський порядок – система, порядок суспільних відносин, що складаються під впливом соціальних норм при провідній ролі правових норм. У вузькому значенні громадський порядок розумівся вченими як система відносин, що складаються при знаходженні громадян у громадських місцях: на вулицях, площах, у садах, в громадському транспорті, видовищних заходах, підприємствах торгівлі та громадського харчування тощо [97, с. 224].

До прихильників широкого розуміння відноситься О.Ф. Скакун [153, с. 453]. До прихильників вузького – Я.А. Здир та М.І. Єропкін [51, с. 10], А.П. Ключніченко [61, с. 126].

Однак, якщо виходити з цих визначень, то правильність висновку О.М. Шмакова про співвідношення громадського порядку та правопорядку повністю залежить від того, у вузькому чи широкому значенні вживати термін «громадський порядок». Якщо вживати його в широкому розумінні, то висновок науковця є правильним, оскільки правопорядок охоплює тільки правові норми, а громадський порядок як правові норми, так і інші соціальні норми (звичаї, традиції тощо). Однак якщо термін «громадський порядок» вживати у вузькому значенні, то його співвідношення з терміном «правопорядок» в логіці називається «відношення перехрещення¹», коли поняття збігаються тільки в окремих своїх частинах (схема 2).

Схема 2

Іншими словами, за такого розуміння, правопорядок та громадський порядок в його вузькому значенні збігаються в тих частинах, коли в громадських місцях дотримуються норм права. Якщо норм права дотримуються не в громадських місцях, то це буде правопорядок, але не громадський порядок в його вузькому значенні, а якщо в громадських місцях дотримуються не норм права, а інших соціальних норм, то це буде громадський порядок у вузькому значенні, але не правопорядок.

Продовжуючи дослідження, з'ясуємо, що розуміється під терміном «громадська безпека».

А.В. Серьогін і Л.Л. Попов визначають громадську безпеку як систему зв'язків і відносин, що складаються відповідно до техніко-юридичних норм, при використанні об'єктів, що представляють підвищену небезпеку для життя і здоров'я людей, майна державних і громадських організацій і

¹ Відношення перехрещення існує між такими поняттями, обсяг яких тільки частково входить один в одного [18, с. 22].

громадян при настанні особливих умов у зв'язку зі стихійними лихами або іншими надзвичайними обставинами [105, с. 78]. Л.М. Рябцев та О.І. Гракович пропонують під громадською безпекою розуміти урегульовану систему суспільних відносин, які забезпечують запобігання негативних проявів стихійних сил природи (повеней, землетрусів, епідемій, пожеж і т.д.), а також джерел підвищеної небезпеки» [151, с. 8].

Доречно в даному контексті процитувати позицію, яка наведена в навчальному посібнику за редакцією О.І. Остапенка, який до змісту громадської безпеки відносить ті суспільні відносини, які попереджують або усувають шкідливі для життя та здоров'я людини наслідки, які можуть бути заподіяні в результаті дій людей штучним або природнім джерелом підвищення небезпеки, і продовжує, що громадська безпека є частиною змісту громадського порядку [1, с.14–15].

На думку М.І. Панова та В.П. Тихого [99, с. 15], з якою погоджується Г.В. Джагупов [44, с. 295] категорія «громадська безпека» є багатозначною та багатоаспектною. Однак, при всій широті її розуміння, громадська безпека визначається (з деякими стилістичними відмінностями) як стан відсутності небезпеки для життя чи здоров'я людини.

Проте вважаємо за потрібно зазначити, що О.І. Остапенко вважає громадську безпеку частиною змісту громадського порядку [1, с.14–15]. Ця цитата змушує нас критично поглянути на твердження О.М. Шмакова, який, навпаки, вважає, що поняття «громадська безпека» є ширшим за поняття «громадський порядок».

Не зважаючи на те, що поняття «громадський порядок» та «громадська безпека» безпосередньо не є предметом даного дослідження, ми все одно не можемо обійти їх увагою, оскільки вони тісно пов'язані з поняттям «правопорядок», яке безпосередньо відноситься до предмета дослідження. Водночас, враховуючи суттєві розбіжності в теоретичних поглядах на зміст термінів «громадський порядок» та «громадська безпека», остаточне їх з'ясування вимагатиме від нас окремого дослідження. Це змушує нас, констатувавши невизначеність цих понять в теорії, звернутися до галузей адміністративного та кримінального законодавства, в яких такі категорії, як громадський порядок та громадська безпека визнані окремими родовими об'єктами адміністративних правопорушень та злочинів. І хоча ані КУпАП, ані Кримінальний кодекс України (далі – КК України) не дають визначення поняттям «громадський порядок» та «громадська безпека», однак висновок про їх зміст можна зробити на основі переліку правопорушень, які визначені цими кодексами як такі, що посягають на громадський порядок або на громадську безпеку.

Так, в КУпАП є окрема глава 14 під назвою «Адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку», а в КК України злочинам проти громадської безпеки та злочинам проти громадського порядку присвячені навіть окремі глави (глава 9 та глава 12 відповідно).

При цьому до порушень громадської безпеки закон відносить ті порушення, які пов'язані з реальним посяганням на життя чи здоров'я людей (наприклад, терористичний акт), або створюють реальну загрозу для життя або здоров'я широкого кола осіб (створення злочинної організації, бандитизм, порушення правил поведінки зі зброєю, вибуховими або радіоактивними матеріалами, порушення вимог пожежної безпеки, стрільба зі зброї в населених пунктах тощо).

Що ж до порушень громадського порядку, то до них відносяться хуліганські дії, масові заворушення та групові порушення громадського порядку, сутенерство та проституція тощо. При цьому порушення громадського порядку може мати місце не тільки в громадських місцях. Наприклад, ст. 173-2 КУпАП передбачено відповідальність за вчинення насильства в сім'ї. В цьому контексті доречно навести позицію В.А. Орлова, який зауважив, що критерій відмежування сфери громадського порядку від інших стосунків за допомогою громадського місця не є правильним, інакше органи охорони правопорядку не були б зобов'язані звертати увагу на правопорушення, пов'язане з непристойною поведінкою, п'яною зухвалістю, що трапляється у окремій квартирі [97, с. 224].

Визначаючи терміни «громадська безпека» та «громадський порядок» через приклади злочинів та адміністративних правопорушень, які на них посягають, законодавець однозначно дає зрозуміти дві важливі речі. По-перше, терміни «громадський порядок» та «громадська безпека» вживаються ним не у широкому значенні, як це має місце в теорії права (охоплюючи собою всі порушення не тільки норм права, але й інших соціальних норм поведінки), а в вузькому значенні, коли під громадським порядком розуміється порядок, здебільшого в громадських місцях, а під громадською безпекою – відсутність небезпеки для життя та здоров'я осіб. По-друге, терміни «громадський порядок» та громадська безпека» (в тому значенні, в якому вони вживаються в КУпАП та КК України) по відношенню один до іншого є однопорядковими явищами і не охоплюються одне одним¹.

Крім того, враховуючи, що правопорядок загально визнано розуміється як стан дотримання всіх норм права, зміст цього терміну охоплює собою і громадський порядок і громадську безпеку. Саме в такому значенні ми будемо використовувати термін «правапорядок» в рамках даної монографії.

Дослідивши зміст поняття «правапорядок», ми можемо переходити до розгляду питання про те, що слід розуміти під охороною правапорядку. Так, А.М. Кучук, досліджуючи теоретико-правовий аспект правоохоронної діяльності в Україні та з'ясовуючи співвідношення термінів «охорона» та «захист», зазначив, що охорона пов'язується із профілактикою, а захист – із відновленням порушеного об'єктивного права [79, с. 9]. Стосовно співвідношення термінів «охорона» та «захист», то Ю.А. Ведерніков та

---

¹ Останнє твердження більш чітко простежується в КК України, за яким злочини проти громадської безпеки та злочини проти громадського порядку наведені в окремих главах.

А.М. Кучук зауважили, що охорону слід розглядати як родове поняття, що охоплює собою й захист як певний, особливий вид охорони [31, с. 56].

Підхід, за якого охорону слід розглядати як родове поняття, що охоплює собою і захист поділяє І.А. Сердюк, який наголосив на неприпустимості протиставлення зазначених правових категорій [152, с. 37].

Таким чином, під терміном «охорона» слід розуміти як дії, котрі спрямовані на запобігання, недопущення протиправної поведінки, так і дії, котрі спрямовані на припинення протиправної поведінки. З цього випливає, що під охороною правопорядку розуміється максимально широкий перелік форм діяльності щодо забезпечення правопорядку.

Дослідивши зміст конструкції «охорона правопорядку», ми можемо переходити до розгляду питання про те, що слід розуміти під силами охорони правопорядку.

В даному випадку цілком доречним буде звернутися до напрацювань наукової спеціальності 21.07.05: «Службово-бойова діяльність сил охорони правопорядку». Однак навіть на думку представників цієї наукової спеціальності, поки немає єдиної позиції щодо визначення належності окремих структур та підрозділів правоохоронних органів до категорії «сили охорони правопорядку» [81, с. 357]. Це обумовлює наукову дискусію з приводу кола суб'єктів, що відносяться до сил охорони правопорядку.

Одні науковці намагаються навести максимально вичерпний перелік. Так, О.М. Шмаков до сил охорони правопорядку пропонує віднести¹:

1) від міліції МВС (сучасна назва – Національна поліція) – підрозділи районних (міських), лінійних органів внутрішніх справ, підрозділи (частини) патрульної служби, підрозділи швидкого реагування, підрозділи безпеки дорожнього руху;

2) від внутрішніх військ МВС (сучасна назва Національна гвардія України) – спеціальні моторизовані військові частини; підрозділи (частини, з'єднання) з охорони об'єктів державного значення, спеціальних вантажів, з конвоювання, оперативного і спеціального призначення;

3) від Департаменту державної служби охорони – підрозділи з охорони об'єктів;

4) від Державної пенітенціарної служби – підрозділи особливого призначення, зведені загони швидкого реагування;

5) від Державної прикордонної служби – підрозділи охорони кордону, підрозділи спеціального призначення;

6) від Військової служби правопорядку у Збройних Силах – підрозділи з охорони військових об'єктів, патрульної служби, безпеки дорожнього руху, спеціального призначення;

7) від Служби безпеки – підрозділи по боротьбі з тероризмом, підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю [170, с. 29].

---

¹ Цитована пропозиція О.М. Шмакова датована 2013 роком, тобто до перейменування внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України у Національну гвардію України та запровадження Національної поліції.

Водночас, віднесення цих органів та підрозділів до сил охорони правопорядку О.М. Шмаков пов'язує з виникненням певних надзвичайних обставин, за яких на ці органи починають покладатися не завжди властиві їм службово-бойові завдання (словами автора – органи використовуються поза призначенням [170, с. 28]). Таке залучення, на думку цього автора, може мати місце, якщо на відповідно органи або підрозділи, може покладається виконання таких завдань:

1) забезпечення захисту територіальної цілісності держави, захисту конституційного ладу та державної влади від спроб їх зміни або захоплення шляхом насильства;

2) охорона громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, забезпечення особистої безпеки громадян, охорона їх прав і свобод, життя, власності від протиправних і злочинних посягань;

3) охорона об'єктів державного значення, військових об'єктів, спеціальних і військових вантажів, дипломатичних представництв і консульських установ іноземних держав на території країни;

4) конвоювання осіб, узятих під варту, підсудних, осіб, засуджених до позбавлення волі, і охорона їх під час судового засідання, а також під час екстрадиції осіб за межі країни;

5) здійснення заходів, пов'язаних з припиненням актів організованої злочинності, тероризму, диверсій, у випадках загрози життю громадян, захоплення заручників, транспорту й об'єктів населених пунктів та у частині роззброєння і ліквідації незаконних збройних формувань;

6) забезпечення безпеки органів державної влади і судів;

7) переслідування і затримання осіб, що взяті під варту, підсудних і осіб, засуджених до позбавлення волі, або заарештованих, які втекли з-під варти;

8) підтримання громадського порядку на території надзвичайної ситуації техногенного, природного і військового характеру;

9) ліквідація проявів групової непокори в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах;

10) участь у припиненні збройних сутичок та інших протиправних дій на державному кордоні;

11) підтримання правового режиму надзвичайного стану в країні;

12) надання допомоги Збройним Силам у виконанні заходів територіальної оборони, заходів, спрямованих на дотримання режиму воєнного стану [170, с. 30].

Проте не всі науковці поділяють позицію про правильність формування вичерпного (закритого) переліку органів або підрозділів, які відносяться до категорії сили охорони правопорядку. Приміром, В.І. Лазутко, коментуючи вищенаведений та аналогічні переліки сил охорони правопорядку, зазначає, що він, по-перше, не є повним, а, по-друге, при визначенні сил охорони правопорядку некоректно вказувати конкретні підрозділи правоохоронних органів, адже зазначені військові формування мають у своєму складі значно

більший перелік підрозділів, що здатні виконувати завдання в особливих умовах та при виникненні надзвичайних обставин [81, с. 359].

Не можна забувати й про те, що немає єдиного бачення стосовно переліку правоохоронних органів. Так, у ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів» наведений відкритий перелік органів, які законодавець відносить до правоохоронних [119], а в ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки України» законодавець взагалі обмежується вказівкою, що правоохоронні органи – це органи державної влади, на які Конституцією і законами України покладено здійснення правоохоронних функцій [135].

На нашу думку, відсутність в законодавстві повного (закритого) переліку правоохоронних органів є раціональним, оскільки із розвитком суспільства змінюється як завдання та повноваження окремих органів, так і перелік цих органів. Це дозволяє закону бути гнучким та менш залежним від технічних колізій, викликаних несвоєчасним внесенням відповідних змін до переліку правоохоронних органів.

Наприклад, С.В. Кувакін, досліджуючи питання застосування органами доходів та зборів, такого заходу, як доставлення правопорушника, звертає увагу, що посадові особи митниць не уповноважені здійснювати доставлення правопорушника відповідно до ст. 259 КУпАП [77]. Хоча розширення кола осіб, які уповноважені здійснювати доставлення правопорушника, не є предметом даної роботи, однак цей приклад показує, що виконання функцій з охорони правопорядку покладається на широке коло осіб.

Думки про неповноту наведеного переліку можна зустріти і в працях інших науковців. Так, Ю.В. Дубко та С.А. Буткевич наголошують на залученні до службово-бойової діяльності вибохово-технічних підрозділів Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС України) [46, с. 15]. В.П. Бірюков зазначає, що представники патрульної служби беруть участь у складі групи первинного блокування, оперуповноважені – у складі групи прикриття, а слідчий – у складі слідчо-оперативної групи [24, с. 53].

Однак, аналізуючи вищезазначені бачення стосовно переліку суб'єктів, які відносяться до сил охорони правопорядку, слід відзначити, що для представників наукової спеціальності 21.07.05 «Службово-бойова діяльність сил охорони правопорядку» одним з критеріїв віднесення певного органу або підрозділу до категорії «сили охорони правопорядку» є здійснення ними службово-бойової діяльності. Так, на думку фахівців з цієї наукової спеціальності до службово-бойової діяльності залучаються підрозділи (частини, з'єднання) з охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, державних (військових) об'єктів конвойної служби, а також оперативного і спеціального призначення, і полягає службово-бойова діяльність у профілактичних, охоронних, режимних, ізоляційно-обмежувальних заходах (діях) і спеціальних операціях, що проводяться у мирний час з метою охорони об'єктів, забезпечення суверенітету і

територіальної цілісності держави, її конституційного ладу, громадської безпеки, законності та правопорядку [58, с. 7].

Іншою особливістю розуміння службово-бойової діяльності представниками військових наук є те, що вона є видом правоохоронної діяльності [169, с. 267]. Проте службово-бойова діяльність представниками військових наук відноситься не просто до правоохоронної, а до так званої спеціальної правоохоронної діяльності [58, с. 6; 169, с. 81; 81, с. 358].

Коментуючи віднесення до сил охорони правопорядку тільки тих правоохоронних органів, які здійснюють «спеціальну правоохоронну діяльність» і залучаються до виконання службово-бойових завдань, можна зазначити наступне. Враховуючи, що в назві наукової спеціальності 21.07.05 йдеться про службово-бойову діяльність сил охорони правопорядку, обмеження цих сил виключно тими суб'єктами, котрі уповноважені здійснювати службово-бойову діяльність, є цілком логічним та закономірним. Навіть більше, віднесення до категорії «сили охорони правопорядку» тих суб'єктів, які не уповноважені здійснювати службово-бойову діяльність, означало б вихід за межі спеціальності 21.07.05 «Службово-бойова діяльність сил охорони правопорядку», що є недопустимим.

Однак в рамках нашого дослідження ми не обмежені рамками наукової спеціальності 21.07.05, а тому не просто можемо, а зобов'язані проаналізувати, наскільки обґрунтованим буде віднесення до категорії «сили охорони правопорядку» інших суб'єктів.

Доречно зауважити, що Комісія Конституційної Асамблеї з питання правоохоронної діяльності під головуванням В.Я. Тація запропонувала в межах системи правоохоронних органів виокремити групу інституцій під назвою «органи охорони правопорядку України» [160]. Зазначеною комісією було запропоновано виокремити три групи правоохоронних органів, а саме:

1) органи охорони правопорядку (зокрема, органи внутрішніх справ, Служби безпеки, органи військової служби правопорядку, органи митної служби, податкової служби, пенітенціарної служби, прикордонної служби, управління державної охорони), котрі, на відміну від інших органів виконавчої влади, мають такі особливості: а) для них правоохоронна функція є основною, і вони здійснюють повноваження, спрямовані на захист прав, свобод людини та охорони правопорядку; б) у зв'язку з цим такі органи мають право легального застосування примусу до людей; в) у своєму складі мають озброєні формування;

2) контрольні (юрисдикційні) органи виконавчої влади (органи державної контрольно-ревізійної служби, рибоохорони, лісової охорони тощо), тобто ті інституції, які наділені контрольними повноваженнями і здійснюють адміністративну юрисдикцію, але для яких правоохоронна функція не є основною, а виступає як допоміжна, оскільки їх основні повноваження спрямовані на здійснення контролю за додержанням законодавства у певній сфері державного управління;

3) органи охорони Конституції України і державного контролю (Конституційний Суд України, прокуратура, Рахункова палата, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини) [159, с. 233-235].

З аналізу цієї позиції випливає, що вона за своїм змістом схожа з позицією, що висловлена представниками військових наук, котрі в якості сил охорони правопорядку розглядають виключно ті, що наділені правом здійснення так званої «спеціальної правоохоронної діяльності».

Однак, критично осмислюючи подібні твердження, ми звернемося до положень Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», відповідно до ч. 1 ст. 1 якого громадяни України для участі в охороні громадського порядку і державного кордону мають право створювати громадські об'єднання, чисельність яких, відповідно до ст. 10 цього ж закону, не може бути меншою за 10 осіб [115].

Враховуючи, що охорона правопорядку охоплює собою охорону громадського порядку, про що йде мова у зазначеному законі, зазначена діяльність громадян є нічим іншим, як охороною правопорядку.

У даному випадку цілком доречним буде наведення позиції О.Г. Комісарова, який наголошує, що пересічна людина теж стає безпосереднім учасником охорони правопорядку, зокрема, шляхом звернення до правоохоронних органів із заявами та повідомленнями [67, с. 5].

З вищезазначеного можна зробити однозначний висновок, що до охорони правопорядку можуть залучатися не тільки представники озброєних формувань правоохоронних органів, але й пересічні громадяни. Однак цього висновку замало для того, щоб віднести пересічних громадян до сил охорони правопорядку. Для цього потрібно з'ясувати, наскільки коректно позначати пересічних громадян терміном «сили...».

Для цього розглянемо в якому контексті використовується термін «сили» в законодавстві. Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про Збройні Сили України» під Збройними Силами України розуміються військові формування [128]. В той же час, відповідно до ст. 1 «Угоди про статус формувань сил та засобів системи колективної безпеки» від 11 жовтня 2000 року військові формування відносяться як до сил, так і до засобів системи колективної безпеки [155].

Відмежування сил та засобів можна провести на прикладі Кодексу цивільного захисту України, де в п. 38 ч. 1 ст. 2 зазначено, що силами цивільного захисту є: аварійно-рятувальні формування, спеціалізовані служби та інші формування цивільного захисту, призначені для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації надзвичайних ситуацій [64], а в п. 13 ч. 1 ст. 2 зазначено, що засобами цивільного захисту є: протипожежна, аварійно-рятувальна та інша спеціальна техніка, обладнання, механізми, прилади, інструменти, вироби медичного призначення, лікарські засоби, засоби колективного та індивідуального захисту, які призначені та використовуються під час виконання завдань цивільного захисту.

Таким чином, під силами певної діяльності в юриспруденції розуміють саме людські ресурси. Однак характерною їх ознакою є те, що це не поодинокі пересічні громадяни, а об'єднання людей в певні групи. Цими групами, що характерно можуть бути не тільки правоохоронні органи, але й громадські організації, утворені, наприклад, в порядку, передбаченому Законом України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону».

Відтак, ми можемо сформулювати власне визначення сил охорони правопорядку – це групи осіб (правоохоронні органи, громадські формування), які об'єднані на постійній або тимчасовій основі за ознаками спільного виконання професійних, службово-бойових завдань або спільної громадської ініціативи з метою участі в охороні правопорядку в державі.

З'ясувавши сутність поняття «сили охорони правопорядку», ми можемо переходити до аналізу сутності, значення та місця забезпечення їх особистої безпеки. Однак для цього маємо з'ясувати значення терміну «особиста безпека».

Під особистою безпекою розуміють систему організаційно-правових, фізичних і тактико-психологічних заходів, які дозволяють забезпечити збереження життя та здоров'я працівника правоохоронних органів і підтримання високого рівня ефективності його професійних дій [173, с. 143]. В той же час під особистою безпекою ці ж автори розуміють не тільки вищезазначений комплекс заходів, але й результат їх реалізації [173, с. 143].

Розглядаючи категорію особиста безпека, вважаємо за потрібне проаналізувати також її антипод – небезпеку. З цього приводу доречно звернутися до праць С.В. Городянко, який визначає небезпеку у професійній діяльності працівників органів внутрішніх справ як сукупності різних за змістом, характером, силою та наслідками впливу умов, об'єктів, предметів, факторів і процесів, які загрожують безпеці діяльності осіб рядового і начальницького складу і здатні заподіяти шкоду життю, здоров'ю, честі, гідності та недоторканності останніх у процесі виконання ними посадово-функціональних обов'язків [41, с. 6].

Продовжуючи, С.В. Городянко наголошує, що основними видами небезпеки у сфері професійної службово-трудої діяльності працівників ОВС є: потенційна, уявна, провокована та реальна небезпека [41, с. 6]. Аналогічної думки дотримується В.Г. Фатхутдінов [163, с. 181].

Під потенційною небезпекою прийнято розуміти ситуацію, що виникає при будь-якому можливому контакті з негативними якостями об'єктів чи суб'єктів ситуації [163, с. 181]. З цього випливає, що цей вид небезпеки є найбільш сталим з усіх інших. Стосовно уявної небезпеки, то її розглядають як результат перебільшення чи хибної оцінки негативних якостей ситуації, поведінки конкретних осіб, хибного тлумачення мовних повідомлень [163, с. 181]. Таким чином, уявна небезпека є результатом суб'єктивного відношення особи до конкретної ситуації.

Реальна небезпека визначається як наслідок несприятливої динаміки оперативно-службової ситуації з реальними факторами загрози життю та здоров'ю працівника [163, с. 181]. Іншими словами реальна небезпека є фазою потенційної небезпеки, пов'язаної з реалізацією потенційної загрози.

Стосовно провокованої небезпеки, то вона виникає внаслідок появи окремих особистісних негативних якостей працівника правоохоронного органу (агресивність, грубість, жорстокість, пиха, гонор тощо) і відповідної протиправної реакції на них з боку інших осіб [163, с. 181].

Однак зазначені види небезпеки є об'єктивною властивістю ситуації (незалежно від того, чи усвідомлює наявність небезпеки особа, яка охороняє правопорядок, а також наскільки серйозно відноситься до такої небезпеки). Це вимагає від нас розглянути й суб'єктивну сторону сприйняття небезпеки. Для цього звернемося до напрацювань юридичної психології, в якій подібні ситуації називаються екстремальними [173, с. 135].

І.В. Власенко та А.Ю. Федоркін, з якими погоджується Л.Н. Гундерук, визначають, що екстремальна ситуація є раптово виникаюча та часто змінювана ситуація, що представляє найбільшу небезпеку, до якої людина не адаптована, і яка виникає, як правило, під час виконання оперативних завдань, призводить до дестабілізації поведінки людини, зриву поставленого завдання при проведенні оперативної роботи та, у зв'язку з цим, до можливого травматизму і загибелі [36, с. 178]. Найбільш небезпечними, на погляд цих авторів, є такі екстремальні ситуації:

- неочікуваний напад (засідки);
- масові безладдя;
- стихійні лиха;
- затримання озброєних злочинців та підозрюваних;
- застосування вогнепальної зброї та спеціальних засобів;
- штурмова операція по затриманню групи озброєних злочинців;
- переслідування злочинців чи підозрюваних на автотранспорті;
- звільнення заручників [36, с. 178].

Розглянувши сутність поняття особиста безпека, в тому числі шляхом аналізу її антиподу – небезпеки, ми можемо переходити до з'ясування значення особистої безпеки та її місця в діяльності сил охорони правопорядку.

Враховуючи, що згідно зі ст. 2 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [69], забезпечення особистої безпеки людини, які входять до складу сил охорони правопорядку, має бути метою діяльності держави.

З іншого боку, С.В. Городянка слушно розглядає професійний ризик працівників правоохоронних органів як необхідну умову їх службово-трудової діяльності, за якої завжди існує ймовірність заподіяння шкоди здоров'ю, життю, честі, гідності та недоторканності внаслідок дії тих чи інших небезпечних факторів, об'єктів, предметів або процесів [41, с. 6]. Аналогічно думки

дотримується А.І. Суббот, зазначаючи, що небезпечні умови – це одна з головних причин трагічних наслідків, їх не можна усунути з професійної діяльності працівників правоохоронних органів, бо соціальне й економічне напруження в суспільстві не зменшується, і активність злочинних елементів дуже висока [156; 51].

Із цього випливає, що забезпеченість особистої безпеки сил охорони правопорядку дозволяє їм бути «в строю», продовжуючи виконувати покладені на них завдання.

Це твердження ми обґрунтуємо на таких прикладах. Так, 29 грудня 2015 року в м. Києві після вчинення розбійного нападу, тікаючи від погоні, нападники «відправили патрульний Пріус (марка автомобіля – В.Б.) у стовп». Злочинцям вдалося втекти із захопленими 70000 доларами [86]. Або інший приклад – 16 вересня 2010 року в місті Дніпропетровську (назва міста на момент події – В.Б.) на території автовокзалу затримана особа відкрила вогонь по патрульним, внаслідок чого один патрульний загинув, а інший був тяжко поранений [91].

В усіх зазначених випадках працівники правоохоронних органів втратили змогу переслідувати злочинців, що спрощувало їх втечу.

Таким чином, особиста безпека працівників в діяльності сил охорони правопорядку одночасно є як метою діяльності (для збереження їх життя та здоров'я як найголовніших соціальних цінностей), так і умовою діяльності, оскільки ефективна охорона правопорядку можлива тільки при неушкодженому стані людей, які її здійснюють. При цьому ці аспекти особистої безпеки часто бувають взаємовиключними, оскільки в рамках охорони правопорядку доводиться діяти в умовах ризику для власного життя та здоров'я.

Підтвердження цього твердження можна зробити і на прикладі норм положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, затверджене Наказом Міністерства внутрішніх справ України № 50 від 26 січня 2016 року, в якому особиста безпека виступає одночасно і як метою проведення курсів, і як умовою їх проведення [104].

1.2 Організаційно-правові основи забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку

Починаючи даний підрозділ маємо відзначити, що особиста безпека сил охорони правопорядку, в тому числі організаційно-правові основи її забезпечення не були предметом окремих досліджень. В той же час увага приділялася особистій безпеці працівників правоохоронних органів взагалі та органів внутрішніх справ зокрема. Тому ці дослідження ми покладемо в основу нашої роботи.

Вважається, що безпека працівників правоохоронних органів забезпечується двома блоками: організаційно-правовим та мотиваційно-особистісним [173, с. 144]. До організаційно-правового блоку відносять комплекс об'єктивних передумов для ефективного і безпечного здійснення професійної діяльності [173, с. 144].

Відомий дослідник у галузі особистої безпеки працівників правоохоронних органів А.І. Суббот зазначає, що небезпека і фактори ризику в професійній діяльності працівників правоохоронних органів зменшуються чи нейтралізуються органічною системою взаємозалежних і взаємообумовлених заходів організаційно-управлінського та правового характеру [157, с. 10].

Аналогічної думки дотримуються І. Вітик та В. Костюк, наголошуючи, що розв'язання проблем безпеки правоохоронних органів та особистої безпеки їхніх співробітників передусім досягається шляхом поєднання організаційно-управлінських та нормативно-правових заходів і засобів [34, с. 24].

Так само вважає й С.В. Городянко, стверджуючи, що організаційно-правове забезпечення безпеки складається з двох блоків: організаційно-управлінського та правового характеру [41, с. 11]. На думку цього автора метою організаційно-правового забезпечення безпеки є забезпечення природних прав на життя, здоров'я, честь, гідність та недоторканність у процесі виконання своїх посадових обов'язків [41, с. 6].

Хоча дані твердження адресовані працівникам правоохоронних органів, вважаємо, що цілком коректно його застосовувати й до більш ширшої категорії – сили охорони правопорядку.

Вважається, що здійснення організаційно-правового блоку забезпечення покладається на відповідні державні інституції (Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Міністерство внутрішніх справ України тощо), на які покладено завдання науково обґрунтованої реалізації правових, економічних, матеріально-технічних та інших можливостей [173, с. 144].

Інші науковці наводять розширений перелік органів, на які покладені обов'язки забезпечення особистої безпеки: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Верховний Суд України, Міністерство юстиції України, Державна судова адміністрація України, Державна прикордонна служба України, Міністерство внутрішніх справ України, Служба безпеки України, Управління державної служби охорони, Державний департамент з виконання покарань [157, с. 14].

Вважаємо, що розширений перелік є більш повним, оскільки нормативно-правове забезпечення особистої безпеки обумовлює участь органів та посадових осіб, які уповноважені приймати закони або підзаконні нормативно-правові акти.

Однак пропозиція створити єдину адміністративну структуру, на яку б покладалися забезпечення безпеки працівників правоохоронних органів [157, с. 14], на нашу думку, не узгоджується з тим, що до органів забезпечення особистої безпеки віднесені представники всіх гілок влади (законодавчої, виконавчої та судової). Очевидно, що об'єднання їх функцій в одному органі

приведе до певної узурпації влади в окремій її частини, що є недопустимим в демократичному суспільстві.

Досліджуючи організаційно правові основи забезпечення особистої безпеки, вважаємо за потрібно звернути увагу, що організаційний (організаційно-управлінський) блок та правовий блок розглядаються не просто як окремі аспекти, а як цілісний механізм, елементи якого, взаємодіючи один з одним, дають бажаний результат.

На підтвердження наведемо позицію А.І. Суббота, який зауважує, що вирішення питань безпеки правоохоронних органів та особистої безпеки їхніх співробітників у процесі діяльності об'єктивно потребує специфічного, чіткого механізму її організаційно-правового забезпечення. У цьому аспекті важливу роль відіграють як організаційно-управлінські, так і нормативно-правові заходи, від яких істотною мірою залежить ефективність забезпечення безпеки [156]. І продовжує, що саме взаємодія організаційно-управлінських та нормативно-правових засобів у сфері забезпечення безпеки правоохоронних органів та особистої безпеки їхніх співробітників спостерігається в процесі розвитку відносин керівництва системи правоохоронних органів та осіб рядового й начальницького складу щодо забезпечення життя, здоров'я, честі, гідності й недоторканності останніх, знаходить правове втілення в нормативно-правових актах: законах, указах, постановах, положеннях, інструкціях, наказах [156].

З приводу останнього твердження маємо зауважити, що правове втілення дійсно пов'язане з різного роду нормативно-правовими документами. Однак у цьому твердженні поза увагою залишається цілий блок організаційних заходів, застосування яких не завжди пов'язане із формуванням нормативно-правового документу. Однак більш детальніше організаційні заходи ми будемо нижче.

На цьому ж місці потреба проведення ґрунтовного дослідження організаційно-правових основ забезпечення особистої безпеки вимагає від нас здійснити аналіз цього явища, тобто дослідити окремо організаційний, а окремо – правовий аспекти забезпечення особистої безпеки.

Стосовно правового (нормативного) забезпечення, то воно полягає у закріпленні в нормативних актах прав на життя, здоров'я тощо. Нормативне забезпечення А.І. Суббот розділяє на два блоки: 1) нормативно-матеріальний, змістом якого є встановлення норм, якими держава забезпечує особисту безпеку працівників правоохоронних органів та 2) нормативно-процесуальний, змістом якого є ретельно деталізована процедура (стадії) забезпечення особистої безпеки працівників правоохоронних органів, визначена нормами процесуального права [157, с. 12].

Ми погоджуємося із правильністю даної думки, однак вважаємо за потрібне доповнити класифікацію нормативного забезпечення особистої безпеки. Загальновизнано, що правові акти розділяються на нормативно-правові акти та індивідуально-правові акти. При цьому нормативно-правові акти містять приписи, які розповсюджуються на невизначене коло осіб. Натомість,

індивідуально-правові акти адресуються конкретним особам і є обов'язковими для виконання тільки ними.

Наприклад, передбачені ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію» правила та підстави застосування вогнепальної зброї, як нормативно-правовий акт, розповсюджуються на усіх поліцейських. При цьому наказ про видачу зброї конкретному поліцейському, як індивідуально-правовий акт, розповсюджується лише на нього та відповідну службову особу, яка здійснює видачу табельної вогнепальної зброї.

Тому пропонуємо розширити запропоновану А.І. Субботом класифікацію правового забезпечення, включивши до неї: 1) нормативно-правовий блок, котрий розділяється на а) матеріально-правовий та б) процесуально-правовий та 2) індивідуально-правовий блок.

На нашу думку, до нормативно-правового блоку відносяться такі положення.

Перш за все слід відзначити декларативні норми, які проголошують (декларують) забезпечення особистої безпеки. Так, у ст. 3 Конституції України зазначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [69]. При цьому, відповідно до ст. 27 Конституції України, захищати життя людини у встановлено як обов'язок держави [69]. Вказівка на те, що право кожного на життя охороняється законом, міститься й у міжнародних договорах, зокрема, ч. 1 ст. 2 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [68].

Окремі декларативні норми також містяться у галузевих нормативно-правових актах. Приміром, в ст. 28 Закону України «Про Службу безпеки України» встановлено, що військовослужбовці Служби безпеки України при виконанні покладених на них обов'язків є представниками влади, діють від імені держави і перебувають під її захистом, а їх недоторканність, честь і гідність охороняються законодавством. Згідно з цією статтею під захистом держави знаходяться також й особи, які допомагають і сприяють Службі безпеки України [142].

Так само охороняються законом недоторканність, честь і гідність військовослужбовців та інших працівників Державної прикордонної служби України (ч. 2 ст. 24 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» [120]).

Зазначений у декларативних нормах обов'язок держави захищати особисту безпеку осіб, які охороняють правопорядок, реалізується у тому, що Кримінальний кодекс України (далі – КК України) та Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) встановлюють відповідальність за різні форми посягання на особисту безпеку цих осіб. При цьому кримінальна відповідальність передбачена за:

- посягання на життя державного діяча, зокрема Директора Національного антикорупційного бюро України (ст. 112 КК України);

- умисне вбивство особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку (п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України);

- опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку тощо (ст. 342 КК України);

- погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України);

- погрозу або насильство щодо державного чи громадського діяча (ст. 346 КК України);

- посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку (ст. 348 КК України);

- захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника (ст. 349 КК України);

- погрозу або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок (ст. 350 КК України);

- розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист (ст. 381 КК України) [75].

Адміністративна відповідальність передбачена за:

- злісну непокору законному розпорядженню або вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця (ст. 185 КУпАП);

- публічні заклики до невиконання вимог поліцейського чи посадової особи Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (ст. 185-7 КУпАП) [63].

Для того, щоб у разі вчинення вищезазначених злочинів або адміністративних правопорушень винні особи були притягнуті до відповідного виду юридичної відповідальності (кримінальної або адміністративної), українське законодавство включає в себе галузі процесуального законодавства, які встановлюють порядок здійснення кримінального провадження та провадження у справах про адміністративні правопорушення. Ці порядки встановлені нормами відповідно Кримінального процесуального кодексу України [76] та КУпАП [62].

Наступним напрямком нормативного забезпечення особистої безпеки осіб, які залучаються до охорони правопорядку, є нерозголошення відповідних відомостей про них.

Так, відповідно до ч. 3 ст. 12 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» в якості заходів безпеки допускається зміна даних про особу, зміна місця проживання, роботи і навчання при наявності даних про загрозу життю, здоров'ю або майну працівника та його близьких родичів у зв'язку із здійсненням ним оперативно-розшукової діяльності в таких сферах: 1) в інтересах безпеки України, 2) по виявленню тяжкого та особливо тяжкого злочину, 3) викриттю організованої злочинної групи [134].

Крім того, відповідно до ч. 6 ст. 28 Закону України «Про Службу безпеки України» не допускається розголошення факту належності співробітників СБУ до її оперативних підрозділів.

Відповідно до ч. 1 ст. 21 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» відомості про проходження служби працівниками Національного бюро надаються тільки з дозволу Директора Національного бюро або його заступника. Крім того, в інтересах забезпечення особистої безпеки працівників Національного бюро та членів їхніх сімей не допускається розголошення в засобах масової інформації відомостей про місце проживання цих осіб [132].

Іншим напрямком нормативного забезпечення особистої безпеки є надання повноважень застосовувати силу, а також зберігати, носити для цього відповідні засоби (зброю, спеціальні засоби тощо).

Так, ч. 2 ст. 46 Закону України «Про національну поліцію» уповноважує поліцейських на зберігання, носіння вогнепальної зброї, а також на її застосування і використання [116]. При цьому більшість підстав до застосування зброї пов'язано саме із забезпеченням особистої безпеки. Так, поліцейський, відповідно до п. 1, 4, 6, 7 ч. 4 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію» поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю: «для відбиття нападу на поліцейського...», у випадку загрози їхньому життю чи здоров'ю», «для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об'єктів у разі їх захоплення», «для затримання особи, яка чинить збройний опір...», а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров'ю... поліцейського», «для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю... поліцейського» [116].

В абз. 3 ч. 2 ст. 85 Закону України «Про прокуратуру» передбачена можливість забезпечення військових прокуратур засобами індивідуального захисту, вогнепальною зброєю [136].

У ст. 26 Закону України «Про Службу безпеки України» передбачено право військовослужбовців Служби безпеки України (далі – СБУ) зберігати вогнепальну зброю [137], а в п. 16 ч. 1 ст. 25 цього ж закону – право видавати зброю, спеціальні засоби індивідуального захисту особам, взятим під захист (у разі наявності небезпеки для життя і здоров'я) [137]. Стосовно застосування зброї військовослужбовцями СБУ, то, відповідно до ст. 26 Закону України «Про Службу безпеки України», здійснюється на підставах і в порядку, передбачених Законом України «Про Національну поліцію», військовими статутами Збройних Сил України та іншими актами законодавства.

Застосовувати силу (фізичну силу, службових собак, спеціальні засоби і зброю) також уповноважені військовослужбовці, а також працівники Державної прикордонної служби України. При цьому підстави та умови її застосування, так само, як і для військовослужбовців СБУ, встановлені в Законі України «Про Національну поліцію», військовими статутами Збройних Сил України та

іншими нормативно-правовими актами (ст. 21 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» [120]).

Аналогічна норма міститься і в ч. 1 ст. 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», де надано право як особисто зберігати, носити та застосовувати вогнепальну зброю і спеціальні засоби, а також застосовувати заходи фізичного впливу на підставах і в порядку, передбачених Законом України «Про національну поліцію», так і видавати в разі наявності небезпеки для життя і здоров'я особам, взятим під захист, зброю, спеціальні засоби індивідуального захисту та сповіщення про небезпеку [132].

По-третє, застосування сили може мати наслідком завдання серйозної шкоди суспільним відносинам. У зв'язку з цим ряд нормативних актів передбачає можливість звільнення від юридичної відповідальності у разі спричинення шкоди при самозахисті або при виконанні службових обов'язків. Так, відповідно до ч. 2 ст. 27 Конституції України кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань [69]. В ч. 2 ст. КЗПЛ також зауважено, що позбавлення життя не розглядається як таке, що вчинене на порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили: а) для захисту будь-якої особи від незаконного насильства; б) для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою; с) при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання [68]. Зазначені положення конкретизуються у розділі 8 КК України, який передбачає ряд обставин, що виключають злочинність діяння, а саме: необхідна оборона, затримання особи, що вчинила злочин, крайня необхідність, діяння, пов'язане з ризиком, виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації.

Як бачимо, зазначені правові норми утворюють не просто сукупність, вони являють собою правовий механізм, коли різні його елементи взаємодіють між собою, дозволяючи досягти бажаного результату.

Так, підґрунтя механізму утворюють декларативні норми, які передбачають потребу захищати особисту безпеку (в тому числі й осіб, які охороняють правопорядок). На їх основі правові норми передбачають три окремі напрями забезпечення особистої безпеки. Перший напрямок полягає у встановленні кримінальної та адміністративної відповідальності за посягання на життя та здоров'я осіб, які охороняють правопорядок (матеріальний аспект) та встановленні порядку притягнення винних осіб до кримінальної або адміністративної відповідальності (процесуальний аспект). Другий напрямок полягає в обмеженні доступу до окремих видів інформації щодо осіб, які охороняють правопорядок. Третій напрямок полягає у наданні особам, які охороняють правопорядок, повноважень носити та зберігати зброю та спеціальні засоби, застосовувати силу для відбиття посягань на їх особисту безпеку, а також у звільненні таких осіб від відповідальності за шкоду, завдану в ході вищезазначеного застосування сили.

З'ясувавши правові аспекти забезпечення особистої безпеки, ми переходимо до організаційних аспектів, які в теорії також іменуються управлінськими аспектами.

Вважається, що організаційні (управлінські) заходи із забезпечення безпеки правоохоронних органів та особистої безпеки їхніх співробітників мають передбачати достатньо широкий перелік дій, а саме: розробку інструкцій, алгоритмів поведінки правоохоронців у несприятливих ситуаціях, під час дій у невідомій, неясній ситуації, де можлива загроза особистому життю; систематичну перевірку готовності особового складу до виконання обов'язків в умовах підвищеного ризику для життя та в екстремальних ситуаціях; дотримання правил порядку дій учасників проведення занять, тренувань, особливо в разі застосування зброї, імітаційних засобів, спеціальних засобів сльозогінної, світло-шумової і руйнівної дії; формування та розвиток навичок користування приладами радіаційної, хімічної розвідки, дозиметричного контролю, засобами захисту органів дихання та шкіри в осередках хімічного забруднення; закріплення за працівниками правоохоронних органів права на постійне носіння зброї, вміння володіти нею та знання законних підстав для її застосування; аналіз та вжиття відповідних заходів щодо злочинних намірів до правоохоронців, членів їхніх сімей, порядок використання наявної інформації для профілактики таких правопорушень; здійснення комплексу заходів для розкриття злочинів, вчинених стосовно співробітників правоохоронних структур, та притягнення таких осіб до відповідальності; по можливості забезпечення особового складу спеціальними засобами захисту, зброєю, набоями, спорядженням тощо [111, с. 115].

Як зазначає К.В. Мамай, у теорії та практиці управління безпекою персоналу виокремлюють такі головні причини трагічних випадків із працівниками:

- випадковість;
- небезпечні умови діяльності;
- неналежна організація та взаємодія під час виконання професійних завдань;
- брак досвіду роботи;
- нераціональне використання сил та засобів оптимізації роботи;
- небезпечні дії з боку працівників [84, с. 265].

Аналізуючи ці чинники, звернемо увагу на слушне твердження А.І. Суббота, який зазначає, що лише такий чинник, як випадковість виходить за межі керованих чинників, нею неможливо управляти. Але на інші можна впливати, тож слід пам'ятати, що небезпечні умови та небезпечні дії в практиці працівників правоохоронних органів, помножені на їхній непрофесіоналізм, низьку професійну культуру, значно підвищують професійну небезпечність їхньої діяльності [156].

Водночас, на думку В.О. Криволапчука головними причинами трагічних наслідків є недостатня професійна підготовленість,

недосвідченість; необережність; відсутність або неповнота необхідної інформації; інформаційні перешкоди та інформаційне перевантаження; обмеження часу на прийняття правильного рішення, адекватного ситуації; великі фізичні навантаження, що призводять до перевтоми, виснаження, втрати почуття обережності та здатності до самозахисту; агресивність оточення; страх дістати ушкодження; нестандартність ситуації; недостатня натренованість професійної поведінки в екстремальних ситуаціях [72, с. 55].

На думку С.В. Городянко організаційні заходи охоплюють також кадрове, матеріально-технічне, економічне, соціальне, психологічне та інше забезпечення безпеки [41, с. 11].

Стосовно реалізації кожного з цих аспектів організаційного блоку забезпечення особистої безпеки може зазначити наступне.

Для кадрового забезпечення управлінського процесу А.І. Суббот пропонує відносити такі заходи: постійно вдосконалювати систему добору працівників для служби в правоохоронних органах; підвищувати професійну придатність діючих співробітників; проводити атестування особового складу; допомагати молодим співробітникам швидше адаптуватися до особливостей служби в різних структурах правоохоронних органів; підвищувати престиж професії правоохоронця; проводити заходи зі зменшення плинності кадрів; ретельно вивірений відбір кадрів працівників правоохоронних органів за критеріями моральних і громадянських якостей; організацію початкової та службової підготовки за місцем служби, підвищення рівня професійної майстерності, спеціальної та фізичної підготовки особового складу правоохоронних органів, збільшення практичних занять, тренувань, навчань з відпрацюванням дій, передбачених заходами особистої безпеки; виявлення осіб, психологічно нестійких у стресових ситуаціях, із недостатніми адаптаційними можливостями до ситуацій, пов'язаних із підвищеним ризиком [156].

Ми погоджуємося з даним твердженням та вважаємо за потрібне звернути увагу, що деякі вище перелічені заходи тісно пов'язані з інформаційною діяльністю. Зокрема, підвищення престижу професії; відбір кадрів; організація підготовки та підвищення рівня підготовки та професійної майстерності; виявлення психологічно нестійких осіб однозначно потребують роботи з відповідними масивами інформації.

Не менш важливим аспектом є формування культури поведінки з колегами, правила поведінки з правопорушниками; тренування здатності вирішення проблемних ситуацій [156].

Слід відзначити, що виховання особистих якостей співробітників правоохоронних органів нерозривно зв'язане з їх професійною культурою, під якою розуміють як сукупність загальних та спеціальних (професійних) якостей якостей [165, с. 60], так і кваліфіковане та ретельне виконання покладених завдань [98, с. 87–88].

В даному контексті слід відзначити Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, затверджене Наказом Міністерства внутрішніх справ України № 50 від 26 січня 2016 року.

Зазначене положення передбачає наступні види службової підготовки: функціональна, загально профільна, тактична, вогнева та фізична [104].

При цьому зазначені види підготовки здійснюються шляхом набуття і вдосконалення поліцейськими знань, умінь та навичок, що досягається двосторонніми інформаційними відносинами з передання-засвоєння інформації, передбаченої відповідними навчальними планами.

До матеріально-технічних заходів забезпечення особистої безпеки, на думку В.Г. Фатхутдінова, відносяться забезпеченість працівників необхідними та сучасними матеріально-технічними засобами (зброя, спеціальні засоби, спецтехніка, індивідуальні засоби, відеозйомка, зв'язок, транспорт тощо) з метою оперативного та ефективного вирішення службових завдань та функціональних обов'язків [163, с. 184].

До соціальних заходів забезпечення особистої безпеки відносять соціальні гарантії, а також підвищення позитивного іміджу професії [163, с. 184].

З даним твердженням слід погодитися. Для прикладу, у засобах масової інформації була розповсюджена інформація про конфлікт Олександра Музичка (Саша «Білий») та прокурором Рівненського району, в ході якого Олександр Музичко спричинив ушкодження прокурору. Ми поділяємо думку, що причиною даного конфлікту виступало незадоволення якістю роботи прокуратури по конкретній справі. Ми, безумовно, не поділяємо даного підходу до вирішення проблем. Однак маємо констатувати, що відношення у суспільстві хоч до прокуратури, хоч до інших правоохоронних органів, як до таких, які виконують свою роботу формально та неякісно, породжує конфлікти та несе потенційну загрозу особистій безпеці працівників цих органів.

Безумовно, сумніви у якості роботи можуть виникати, однак якщо через інформаційний простір пояснювати причини відсутності прогресу у розслідуваннях, залишаючись відкритими в тій мірі, в якій це дозволяє засада таємниці слідства, то вірогідність подібних конфліктів суттєво зменшується.

Щодо економічних заходів, то до них відносять спроможність працівників задовольнити свої матеріальні потреби та потреби своєї сім'ї [163, с. 184].

На нашу думку, соціально-економічні заходи забезпечення безпеки, безумовно створюють відповідне підґрунтя для забезпечення особистої безпеки, однак впливають на її забезпечення не прямо, а опосередковано.

1.3 Поняття та зміст інформаційних відносин із забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку

Розгляд питання про поняття та зміст інформаційних відносин із забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку ми маємо почати зі з'ясування сутності категорії «інформаційні відносини». У свою чергу, це питання вимагає попереднього аналізу терміну «інформація».

Особливістю терміну «інформація» є його полізмістовність. Так, у мовознавчому плані термін інформацією розуміють:

- 1) дія зі значенням інформувати, тобто повідомляти що-небудь, доводити до відома;
- 2) відомості про які-небудь події, чинюся діяльність, повідомлення про щось;
- 3) коротка стаття, допис у газеті, що містить фактичні дані;
- 4) відомості в будь-якій формі та вигляді, на будь-яких носіях;
- 5) відомості, сигнали про навколишній світ, про зовнішнє і внутрішнє середовище, що їх сприймають організми;
- 6) властивість матеріальних об'єктів і процесів зберігати і породжувати певний стан, який у різних речовинно-енергетичних формах може бути переданий від одного об'єкта іншому [32, с. 504].

Доречно також буде звернутися до Закону України «Про інформацію», у ст. 1 якого зазначено, що інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [129].

Дещо інше, а в окремих аспектах – й розширене визначення терміну «інформація» наведене в навчально-методичній літературі з навчальної дисципліни «Інформаційне право».

В навчальному посібнику О.О. Кульчія з «Інформаційного права» зазначено, що інформація – це 1) документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі; 2) документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що мали або мають місце у суспільстві, державі та навколишньому середовищі; 3) відомості, подані у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб; 4) знання, що розглядаються в аспекті комунікації; 5) відомості про суб'єкти, об'єкти, явища та процеси [78, с. 178].

В навчальному посібнику Г.В. Виноградової інформація визначена як документовані або публічно оголошені відомості про події і явища, що відбуваються в суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі [35, с. 11].

Розглядаючи зазначені визначення, вважаємо за потрібно звернути увагу, що термін «інформація» в них вважається синонімом таким термінам, як «дані» та «відомості». В свою чергу, термін «дані» у мовознавчому плані визначаються

як відомості, показники... [32, с. 273], а «відомості» – як певні факти, дані про кого-, що-небудь; знання у певній галузі [32, с. 176].

Дещо інший підхід застосовує В.М. Колпаков, який зазначає, що дані містяться в усіх повідомленнях, відомості – у тих повідомленнях, що співвіднесені з певною галуззю діяльності, а інформація – у тих повідомленнях, що потрібні для розв'язання певного завдання [66, с. 172]. Коментуючи зазначений підхід, вважаємо за потрібне зауважити, що класифікація інформації (відомостей, даних) за рівнем їх значущості для певного напрямку діяльності є достатньо слушною. Однак, на нашу думку, немає потреби подібного розведення понять, якщо можна скористатися можливістю розділити інформацію на релевантну та нерелевантну.

Стисло визначившись з особливостями розуміння терміну «інформація», ми переходимо до аналізу категорії «інформаційні відносини». Загалом, цей термін використовується в законодавстві. Приміром, в преамбулі Закону України «Про інформацію» зазначено, що цей Закон регулює відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації [129]. Судячи з цього можемо дійти висновку, що зазначені аспекти у своїй сукупності утворюють інформаційні відносини. Що ж до суб'єктів інформаційних відносин, то, відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону України «Про інформацію», до них відносяться: фізичні особи; юридичні особи; об'єднання громадян; суб'єкти владних повноважень [129].

Об'єктом інформаційних відносин, згідно з ч. 2 ст. 4 Закону України «Про інформацію» є інформація [129].

Питанню визначення інформаційних відносин приділялося багато уваги в теоретичних працях. Приміром, М.Я. Швець, Р.А. Калюжний, В.Д. Гавловський, В.С. Цимбалюк характеризуючи інформаційні відносини, визначають їх як основний об'єкт регулювання інформаційного законодавства [168, с. 88]. На думку І.Л. Бачило інформаційними відносинами є ті суспільні відносини, які виникають в процесі інформаційної діяльності [21, с. 22].

В даному контексті також слід навести позицію О.Г. Комісарова, який, посилаючись на працю В.А. Копилова, зазначає, що інформаційні відносини – це відносини, що виникають при здійсненні інформаційних процесів – процесів виробництва, збирання, обробки, нагромадження, зберігання, пошуку, передачі, розповсюдження та споживання інформації [67, С. 155]. Аналогічно вважає М.М. Рассолов [148, с. 42], В.М. Брижко та О.М. [25, с. 86], а також Л.В. Туманова та А.А. Снитников [154, с. 101].

На цьому місці маємо зазначити, що визначення інформаційних відносин через перелічення таких її елементів, як створення, збір, обробка та інші дії з інформацією, характерні і для нормативних актів. Так, у ст. 5 Закону України «Про інформацію» зазначено, що кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів [129].

Однак слід зауважити, що серед вищеперелічених операцій з інформацією не зазначена одна з найважливіших (якщо не найважливіша) операція – застосування інформації (в контексті нашого дослідження – застосування інформації для забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку). Річ у тому, що метою інформаційного забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку є забезпеченість безпеки цих сил. А для цього інформація має бути не тільки акумульована та систематизована, але й застосована за призначенням.

Таким чином, можемо констатувати, що інформаційні відносини із забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку – це суспільні відносини, які полягають у пошуку, зборі, обробці, створенні, накопиченні, зберіганні, захисті, використанні, поширенні і наданні інформації в процесі охорони правопорядку.

Сформулювавши поняття зазначених інформаційних відносин, ми можемо переходити до аналізу їх змісту, до якого, виходячи зі сформульованого поняття, належать: пошук, збір, обробка, створення, накопичення, зберігання, захист, використання, поширення, надання інформації в ході охорони правопорядку.

Пошук інформації. Під терміном пошук у мовознавстві розуміють діяльність із шукання, розшукування чого-небудь [32, с. 1099]. Стосовно пошуку інформації для забезпечення особистої безпеки при охороні правопорядку, то до цього напрямку відноситься діяльність із отримання, по-перше, інформації про фактори, які можуть нести у собі небезпеку для сил охорони правопорядку, а, по-друге, інформації про оптимальні способи протидії такій небезпеці. Пошук інформації має здійснюватися на двох рівнях. По-перше, особами, які беруть безпосередню участь в його охороні. По-друге, особами, які управляють охороною правопорядку.

Особливістю пошуку інформації є те, що суб'єкти цих інформаційних відносин мають з усього потоку інформації відбирати саме релевантну інформацію, тобто таку, що має відношення до забезпечення особистої безпеки.

Збір інформації. Під терміном збір у мовознавстві розуміють дію щодо складання чого-небудь до купи [32, с. 442]. Таким чином, збір інформації є логічним продовженням успішного пошуку інформації, коли виявлена в ході пошуку релевантна інформація збирається. При цьому способи збору інформації можуть суттєво різнитися. В одних випадках інформацію достатньо взяти до уваги (запам'ятати). Наприклад, інформацію, котра може бути сприйнята органами чуття (побачити небезпечні для оточуючих дій, почути звуки пострілів, відчути запах легкозаймистих речовин тощо). В інших випадках інформація має бути зафіксована в документальній формі або на різного роду носіях.

Створення інформації. Під терміном створення у мовознавстві розуміють дію щодо виготовлення чого-небудь [32, с. 1388]. Враховуючи, що така дія, як створення інформації, відокремлена від інших операцій з інформацією, її створення полягає у виробленні нових даних, тобто таких, що раніше не

існували в розпорядженні відповідного суб'єкта інформаційних відносин. Особливістю створення інформації є те, що за результатами цієї діяльності «виготовляється» нова інформація, тобто така, що раніше не існуюча в розпорядженні суб'єкта інформаційних відносин. Наприклад, на основі аналізу відомостей про успішні чи невдалі спроби посягання на працівників сил охорони правопорядку під час обходу ними непрозорої перешкоди були вироблені наступні методичні рекомендації. По-перше, непрозору перешкоду (паркан, кут будівлі тощо) рекомендовано обходити за більшим радіусом, щоб у разі раптового нападу мати більше часу для реакції на посягання. Безумовно, що подібний маневр є малоефективним для відбиття нападу із застосуванням вогнепальної зброї, однак при нападі з-за перешкоди із застосуванням холодної зброї або прийомів рукопашного бою обхід за більшим радіусом змусить нападника долати більшу дистанцію, витрачаючи на це більший час. Це дасть працівнику сил охорони правопорядку можливість відреагувати на напад, а відтак і відбити його. По-друге, якщо непрозору перешкоду неможливо обійти за більшим радіусом, наприклад, при вході у вузький дверний отвір, то потрібно дотримуватися правил тримання зброї. Так, тримати зброю протипоказано на витягнутих вперед руках, оскільки це спрощує захоплення зброї нападником. Крім того, протипоказано тримати зброю перед обличчям, оскільки при раптовому ударі, вектор сили якого спрямований фронтально, зброя по інерції може вдарити працівника в область обличчя, спричинивши короткочасний больовий шок, яким може скористатися нападник.

При цьому створення інформації слід відрізнити від її обробки, оскільки при створенні формулюються нові висновки (нова інформація), а обробка полягає у наданні іншого стану наявної інформації. Наприклад, фіксування наявної інформації у документах, на аудіо- (відео-) носіях тощо.

Обробка інформації. Під терміном обробка у мовознавстві розуміють дію щодо надання чому-небудь потрібного вигляду, доведення до певного стану [32, с. 816]. Потреба обробки інформації викликана тим, що інформація у своїй первинній формі рідко придатна для тривалого збереження та ознайомлення з нею певного кола осіб. Так, сприйняття певних подій за допомогою органолептичних засобів відчуття (побачити, почути щось) потребує подальшого фіксування отриманої інформації (безумовно, якщо отримана інформація є релевантною, тобто має значення для відповідної діяльності) в документальній формі.

Крім того, діяння, що пов'язане з посяганням на особисту безпеку працівника сил охорони правопорядку, може містити у собі склад злочину або адміністративного правопорушення. У цьому випадку для притягнення винного до кримінальної або адміністративної відповідальності інформацію про посягання потрібно зафіксувати у відповідній процесуальній формі. Наприклад, показання потерпілих, свідків та підозрюваних у кримінальному провадженні оформити у протоколі допиту відповідного учасника провадження. Свідчення очевидців в провадженні у справах про адміністративні правопорушення оформити поясненнями. Так само потребують закріплення у письмовій формі

висновки експерта, зроблені ним за результатами дослідження тілесних ушкоджень або трупа, а також висновки за результатами дослідження холодної або вогнепальної зброї, вибухових пристроїв тощо.

Накопичення інформації. Під терміном накопичення у мовознавстві розуміють дію щодо поступового збирання, накоплення в певній кількості [32, с. 720]. Накопичення інформації в рамках діяльності із забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку вимагає попереднього здійснення збору, обробки, створення інформації.

Накопичення інформації створює передумови для опрацювання інформації, а саме: підрахунок статистичних показників, аналіз небезпечних факторів, динаміку їх змін тощо. Накопичення інформації тісно пов'язане з її зберіганням, яке буде розглянуто нижче.

Зберігання інформації. Під терміном зберігання у мовознавстві розуміють дію, сутність якої полягає в тому, щоб, оберігаючи, тримати цілим, не давати пропасти, зникнути; тримання в певних умовах тощо [32, с. 440]. Застосовуючи зазначене визначення до інформаційних відносин у сфері забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку, можемо зазначити, що під зберіганням інформації слід розуміти, по-перше, її тримання в своєму розпорядженні, а, по-друге, її збереження у первинному стані. Прикладом зберігання в сенсі збереження (утримання в своєму розпорядженні раніше накопленої інформації) може бути зберігання відомостей про випадки або спроби заподіяння шкоди життю або здоров'ю працівників сил охорони правопорядку. Ця інформація (при її належному опрацюванні) може використовуватися, зокрема, при розробленні методичних рекомендацій щодо забезпечення безпеки сил охорони правопорядку.

Прикладом зберігання в сенсі збереження є фіксація інформації у такій формі, яка б дозволяла зберегти її для багаторазового подальшого ознайомлення. Для цього інформація або вноситься до документів (рапортів, довідок, пояснень, узагальнень тощо), або записується на аудіо- (відео-) носії. При цьому збереження інформації слід відрізнити від її захисту, сутність якого полягає в інших діях.

Захист інформації. Під терміном захист у мовознавстві розуміють дію щодо пильного стеження за недоторканістю чого-небудь [32, с. 432]. В контексті предмета даного дослідження до захисту інформації слід віднести два аспекти. По-перше, захист від несанкціонованого ознайомлення з інформацією. Наприклад, як зазначалося в попередньому підрозділі, в ч. 6 ст. 28 Закону України «Про Службу безпеки України» встановлено, що розголошення факту належності співробітників СБУ до її оперативних підрозділів не допускається. По-друге, захист наявної інформації від її знищення чи викривлення.

Одним з прикладів негативних наслідків втрати інформації є втрата матеріальних носіїв секретної інформації на тимчасово окупованій території України. Для подолання цих наслідків виданий Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 12 березня 2015 року № 158/2015 «Про стан подолання негативних наслідків, спричинених втратою

матеріальних носіїв секретної інформації на тимчасово окупованій території України, в районі проведення антитерористичної операції в Донецькій та Луганській областях».

Тому до захисту інформації також слід віднести заходи, спрямовані на відвернення, усунення або мінімізацію негативних наслідків, спричинених потенційною чи реальною втратою інформації.

Крім того, захистом інформації також є обмеження у її поширенні. Приміром, Наказом МВС України № 423 від 14 травня 2012 року затверджений перелік відомостей, що становлять службову інформацію в системі Міністерства внутрішніх справ України [126].

Використання інформації. Під терміном використання у мовознавстві розуміють дію із застосування, вживання чого-небудь з користю [32, с. 137]. Використання інформації слід віднести до того елементу інформаційних відносин, який безпосередньо забезпечує досягнення мети інформаційної діяльності щодо забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку. Різновидами використання інформації може бути покладення її в основу рекомендацій та застережень щодо забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку. Інформація про порушення особистої безпеки, за умови її фіксації у відповідній процесуальній формі, може бути використана під час доказування у кримінальному провадженні та провадженні у справах про адміністративні правопорушення. Різновидом використання інформації є її поширення та надання, які будуть розглянуті нижче.

Поширення інформації. Під терміном поширення у мовознавстві розуміють робити доступним для багатьох [32, с. 1098]. Поширення інформації в рамках забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку включає в себе такі напрямки. По-перше, поширення інформації про небезпечні фактори серед працівників сил охорони правопорядку. По-друге, поширення серед населення профілактичної інформації, зокрема відомості про притягнення до відповідальності за дії, які посягають на безпеку сил охорони правопорядку.

Надання інформації. Під терміном надання у мовознавстві розуміють дію щодо давання чого-небудь в певній кількості [32, с. 709]. Надання інформації відрізняється від її поширення тим, що поширення передбачає оприлюднення перед невизначеним колом осіб, а надання – тільки чітко визначеним особам.

1.4 Теоретична модель інформаційної діяльності суб'єктів забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку

Для того, щоб ґрунтовно дослідити теоретичну модель інформаційної діяльності суб'єктів забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, ми маємо чітко визначити, що саме слід розуміти під теоретичною моделлю діяльності в її загальному значенні.

Для цього, перш за все, ми з'ясуємо мовознавчий аспект категорії «теоретична модель діяльності». Під терміном «теоретичний» прийнято розуміти такий, що пов'язаний з:

- 1) логічним узагальненням досвіду, практики, який ґрунтується на глибокому проникненні в суть досліджуваного явища;
- 2) ученням про певну сукупність явищ;
- 3) сукупністю узагальнених положень, які становлять певну науку чи розділ науки;
- 4) загальними засадами певної науки [32, с. 1441].

Що стосується терміну «модель», то під нею розуміють:

- 1) зразок якого-небудь нового приладу, взірцевий примірник чого-небудь;
- 2) уявний чи умовний образ якого-небудь об'єкта, процесу або явища, що використовується як його «представник» [32, с. 683].

Поєднавши зазначені дефініції, ми можемо запропонувати власне визначення категорії «теоретична модель діяльності», під якою розуміємо зразок (оптимальну модель) діяльності, що побудований на основі глибокого проникнення в її сутність.

Однак для того, щоб побудувати теоретичну модель певного явища (в даному випадку – діяльності), його потрібно глибоко проаналізувати. В мовознавчому плані термін «діяльність» визначена як застосування своєї праці для чого-небудь [32, с. 306]. Однак цю дефініцію є неконкретизованою, і потребує істотного уточнення, яка ми спробуємо віднайти у навчально-методичній літературі з дисциплін, пов'язаних з адміністративною діяльністю.

Так, у навчальному посібнику з адміністративної діяльності органів внутрішніх справ Ю.С. Назар визначає адміністративну діяльність органів внутрішніх справ як урегульовану зазвичай нормами адміністративного права підзаконну, підзвітну, державно-владну діяльність їх апаратів, служб та підрозділів, яка відбувається у співпраці з населенням і місцевими громадами та спрямована на організацію і практичне здійснення заходів щодо охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, а також надання правоохоронних та адміністративних послуг [4, с. 18].

І.П. Голосніченко та О.П. Рябченко у підручнику з адміністративної діяльності міліції стверджують, що адміністративна діяльність міліції – це врегульована нормами адміністративного права специфічна виконавчо-розпорядча, підзаконна, державно-владна діяльність з організації та здійснення охорони прав і свобод громадян, громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, попередження і припинення правопорушень [3, с. 5]

Автори підручника з дисципліни «Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ» за редакцією Є.М. Моїсеєва, Ю.І. Римаренка, В.І. Олефіра під поліцейською діяльністю у загальному значенні пропонують розуміти особливий вид державно-управлінської діяльності, спрямованої на охорону громадського порядку, забезпечення громадської безпеки і пов'язаної з застосуванням державного примусу [5, с. 115].

На думку Я.М. Когута, висловлену в навчальному посібнику з адміністративної діяльності, адміністративна діяльність органів внутрішніх справ – це управлінські відносини, які складаються в сфері організації та практичного здійснення охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, боротьби з її злочинністю та окремими адміністративними правопорушеннями в громадських місцях [2, с. 5].

На думку авторів навчального посібника «Адміністративно-юрисдикційна діяльність міліції громадської безпеки» цією діяльністю є врегульована нормами адміністративного права діяльність відповідних підрозділів щодо розгляду і вирішення справ про адміністративні правопорушення, що належать до їх компетенції [15, с. 20-21].

Коментуючи вищезазначені дефініції, ми маємо враховувати, що ними визначаються явища, що не є повністю тотожними між собою. В одних випадках це адміністративна діяльність органів внутрішніх справ, в других – міліції, в третіх – діяльність є адміністративно-юрисдикційною. Однак характерною особливістю всіх визначень є те, що вживаний у них термін «діяльність» роз'яснюється шляхом наведення переліку напрямків діяльності. При цьому в жодному визначенні не роз'яснено, що саме розуміється під терміном «діяльність».

Невизначеність терміну «діяльність» в юридичних джерелах змушує нас вдаватися до аналізу праць з інших наукових спеціальностей та напрямків: психології, філософії та методології.

Автори «Психологічного словника» трактують діяльність як активну взаємодію з навколишнім середовищем, в ході якого жива істота виступає я суб'єкт, що цілеспрямовано впливає на об'єкт і задовольняє таким чином власні потреби [146, с. 91]. При цьому зазначені автори до структури діяльності відносять такі елементи, як: 1) мотиви, що спонукають суб'єкта до здійснення діяльності; 2) цілі, тобто результати, на досягнення яких спрямована діяльність; 3) засоби, за допомогою яких здійснюється діяльність; 4) процес діяльності, до складу якого входять цілеспрямовані дії [146, с. 92].

Розглядаючи розуміння діяльності з точки зору психології, доречно також звернутися до праці О.М. Леонтєва, який зазначив, що діяльність – це молярна (корінна), не адитивна одиниця тілесного життя матеріального суб'єкта [82, с. 81-82]. Ця позиція цікава в тому числі тим, що породжує певну дискусію серед представників психології. Так, В.С. Лазарєв наголосив на наступних недоліках психологічної теорії діяльності. Сутність діяльності в її психологічному розумінні зводиться до індивідуальної діяльності певної особи. Таке трактування діяльності не відрізняє її від поведінки [80, с. 35-36].

Проаналізувавши в загальних рисах психологічне розуміння діяльності, маємо зауважити наступне. Незважаючи на певну полеміку, навіть внутрішню взаємну критику, психологічне розуміння терміну діяльність може бути корисним для нашого дослідження в тій частині, що стосується виокремлення складових елементів діяльності: мотиви, цілі, засоби, процес. Оскільки дослідження певного явища (в нашому випадку – діяльності) шляхом такої

операції, як аналіз, передбачає теоретичне опрацювання не всього явища одразу, а окремих його складових елементів, якими можуть бути вище перераховані мотиви, цілі, засоби та процес.

Стосовно іншого розуміння – філософського, то для його опрацювання доречно звернутися до наступних праць. На думку Е.Г. Юдіна діяльність є специфічною людською формою активного ставлення од навколишнього світу, зміст якої складає змінення та перетворення цього світу на основі опанування і розвитку існуючих форм культури [172, с. 267-268]. До складових елементів діяльності в такому її розумінні відносять мету, засоби, результат і процес діяльності [95, с. 633-634].

Однак найбільш корисним для нашого дослідження ми вважаємо напрацювання саме в галузі методологічної теорії діяльності. Приміром, Г.П. Щедровицький до структурних елементів діяльності відносить мету, завдання, процедури, методи, засоби, вихідний матеріал, продукт [66, с. 393]¹. А.Г. Раппапорт розглядає діяльність як структуру функціональних елементів, базовий склад якої охоплює мету, суб'єктів, вихідний матеріал, засоби та результат [147, с. 362-369].

При цьому маємо звернути увагу, що, на відміну від психологічного та філософського розуміння діяльності, де діяльність розглядається як атрибут людини, тобто відокремлено від неї, методологічна теорія розглядає людину як суб'єкта, тобто окремий складовий елемент діяльності [171, с. 255]. На перший погляд подібний підхід видається доволі незвичним, оскільки розглядає людину як частину того, що ця людина робить. Однак при більш глибокому аналізі слід погодитися з його правильністю. Так, діяльність з охорони правопорядку здійснюється конкретними людьми. Але коли одні люди перестають брати участь в охороні правопорядку, то інші люди, які займають вакантні місця, продовжують здійснювати цю діяльність за тими самими правилами, за якими її здійснювали попередні учасники. Тобто, людина хоч і обирає власний спосіб поведінки (діяльності), однак обирає її в межах правил, що прийняті в рамках відповідної діяльності (вимог відповідних нормативно-правових актів).

Враховуючи відсутність загально визнаного переліку структурних елементів, ми маємо можливість, виходячи з особливостей досліджуваної діяльності, визначити власний їх перелік. Так, розробка теоретичної моделі діяльності щодо інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку буде включати такі елементи: 1) мета, 2) завдання, 3) процес, 4) суб'єкти, 5) способи.

Мета діяльності щодо інформаційного забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку. Перш ніж переходити безпосередньо до з'ясування питання про те, що саме є метою діяльності щодо інформаційного забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку, потрібно дослідити загальнонаукове значення терміна «мета». У семантичному значенні під нею розуміється те, до чого хтось прагне, чого хоче досягти; ціль; заздалегідь

¹ Цитовано за працею В.М. Колпакова.

намічене завдання; замисел [32, с. 661]. Звідси випливає, що метою досліджуваної діяльності є стан забезпеченості особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку. На загальнодержавному рівні зазначена мета закріплена в декларативних нормах, приміром у згаданій вище ст. 3 Конституції України, відповідно до якої людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [69].

Ця мета стоїть і перед особами, які мають забезпечити особисту безпеку осіб, які залучені до охорони правопорядку, і перед особами, які, будучи залучені до охорони правопорядку, мають забезпечити власну безпеку.

Завдання діяльності щодо інформаційного забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку. Розглядаючи завдання діяльності, слід зауважити, що під завданням слід розуміти те, що потрібно зробити для досягнення мети. Враховуючи, що забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку є багатоаспектною діяльністю, перед нею стоїть декілька взаємопов'язаних завдань.

Перше завдання полягає в тому, щоб забезпечувати особисту безпеку сил охорони правопорядку на законодавчому рівні. Для цього законодавство має містити ряд норм:

1) норми матеріального права, які забороняють (під загрозою покарання) посягати на особисту безпеку сил охорони правопорядку;

2) норми процесуального права, які передбачають дієвий порядок кримінального провадження та провадження у справах про адміністративні правопорушення за фактами посягання на особисту безпеку сил охорони правопорядку;

3) норми, які дозволяють особам, які залучаються до охорони правопорядку, носити зброю та спеціальні засоби, а також застосовувати їх при охороні правопорядку;

4) норми, які усувають протиправність наслідків застосування зброї та спеціальних засобів, якщо їх застосування було викликано потребою убезпечитися від посягань на особисту безпеку та відповідало підставам та умовам застосування, що вказані в законі;

5) норми, які забезпечують нерозголошення персональної інформації про осіб, які залучаються до охорони правопорядку;

6) норми, які забезпечують нерозголошення інформації про причетність особи до охорони правопорядку.

Зазначені норми, будучи різновидом суспільної інформації, у своїй сукупності утворюють законодавчий механізм щодо забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку.

На цьому місці маємо зробити таке зауваження. Враховуючи, що законодавство вже містить зазначені норми, можна поставити питання про те, чи не є це завдання виконаним, а відтак наскільки це питання є актуальним для дослідження? У відповідь зауважимо, що в умовах постійної зміни суспільних відносин, правові норми повинні відповідати актуальним суспільним

відносинам, а не «відставати» від їх розвитку. Тому для цього постійно слід проводити «ревізію» чинного законодавства, своєчасно вносячи до нього необхідні зміни.

Другим завданням є забезпечення особистої безпеки на рівні діяльності виконавчої влади. Цей напрямок включає в себе як формування відповідної бази підзаконних нормативно-правових та індивідуально-правових актів, так і всю сукупність управлінських заходів.

Третім завданням є забезпечення особистої безпеки на рівні діяльності судової влади.

Процес інформаційного забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку. З'ясування цього питання ми почнемо з аналізу загального значення терміну «процес». Цей термін вживається у значенні послідовної зміни станів, стадій у розвитку чого-небудь; хід розвитку якого-небудь явища або сукупність послідовних дій, спрямованих на досягнення певного результату [32, с. 568]. Аналіз цього визначення дозволяє виокремити процеси, що здійснюються без участі людини, та процеси, здійснювані за її безпосередньою або опосередкованою участю. Саме останні, як процеси людської діяльності, становлять інтерес для цього дослідження.

У цьому контексті доречно звернутися до визначення процесу діяльності, що дається В.Г. Гороховим. Він розглядає цей різновид процесу як послідовність фаз або операцій, на кожній з котрих досягаються окремі цілі та видається проміжний результат [39, с. 84].

Процес інформаційного забезпечення особистої безпеки складається з:

1) отримання (збирання чи прийняття) інформації про посягання на особисту безпеку сил охорони правопорядку, а також про заходи протидії таким посяганням;

2) упорядкування отриманої інформації про посягання на особисту безпеку та про заходи протидії таким посяганням;

3) аналізу отриманої інформації про посягання на предмет виявлення тенденцій до зміни динаміки (як в бік збільшення, так і в бік зменшення) посягань;

4) використання результатів аналізу цієї інформації як підґрунтя для:

- внесення змін до законодавчих актів (введення відповідальності, посилення відповідальності, надання додаткових повноважень особам, які охороняють правопорядок тощо);

- створення нових органів охорони правопорядку або внесення організаційно-штатних змін в існуючих органах (розширення чисельності, створення нових підрозділів тощо);

- внесення змін щодо управління процесами охорони правопорядку (оптимізація розташування сил охорони правопорядку, кадрові рішення, покращення матеріальної бази тощо).

При цьому зазначені процеси проходять циклічно, оскільки після закінчення четвертої фази (використання інформації), слід перевірити, наскільки ефективним виявилось таке використання. Для чого потрібно заново

збирати, упорядковувати, аналізувати інформацію, а за потреби – використовувати її

Суб'єкти інформаційного забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку. Вважається, що коло зазначених суб'єктів залежить від напрямку діяльності. Так, вважається, що комплекс організаційно-правових заходів має забезпечуватися такими державними інституціями, як Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Міністерство внутрішніх справ України тощо [173, с. 144].

Проте ми вважаємо за потрібне уточнити даний перелік суб'єктів. Так, в законах передбачено ряд випадків, коли державні органи зобов'язані забезпечувати безпеку своїх працівників.

Так, відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 16 Закону України «Про прокуратуру» гарантії незалежності прокурорів досягаються визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки прокурора, членів його сім'ї, майна, а також іншими засобами їх правового захисту [136]. Такі завдання покладені на підрозділи внутрішньої безпеки прокуратури. Як бачимо, забезпечення особистої безпеки є як умовою нормальної діяльності прокурорів, так і метою діяльності, суб'єктів, які мають її забезпечувати.

В Державній прикордонній службі України створені підрозділи забезпечення власної безпеки.

До структури Національного антикорупційного бюро України входять підрозділи забезпечення безпеки працівників (ч. 4 ст. 5 Закону України «Про національне антикорупційне бюро України» [132]).

Водночас, в законах «Про Національну поліцію» та «Про службу безпеки України» прямо не передбачено обов'язку певних структурних підрозділів щодо забезпечення особистої безпеки їх працівників. Однак до структури обох органів входять відповідні підрозділи внутрішньої безпеки.

Крім того, в законі передбачений спеціальний порядок забезпечення особистої безпеки тих осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. Відповідно до ст. 3 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [126]. До таких органів віднесені:

- 1) органи, які приймають рішення про застосування заходів безпеки:
  - слідчий;
  - прокурор;
  - суд;
- 2) органи, які здійснюють заходи безпеки:
  - органи служби безпеки;
  - органи Державного бюро розслідувань;
  - органи внутрішніх справ;
  - органи Національної поліції;
  - органи чи установи виконання покарань, слідчі ізолятори.

Зокрема, одним із заходів забезпечення особистої безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, є забезпечення конфіденційності відомостей про особу. Тобто, за відповідною постановою такої особи

присвоюються вигадані анкетні дані (адреса такої особи здебільшого зазначається як адреса правоохоронного органу, службовцем якого винесено постанову). Така особа не залучається до проведення слідчих дій, в ході яких її можуть ідентифікувати інші особи. А в судовому розгляді вона допитується індивідуально суддею.

Крім того, до суб'єктів, які виконують організаційно-правові заходи відносять також керівників органів та підрозділів, які для ефективного вирішення питань особистої безпеки працівників повинні:

- аналізувати організаційно-правові та соціально-економічні умови здійснення правоохоронної діяльності і чинники, що визначають реальний рівень професійного ризику;

- формувати та подавати у відповідні державні структури пропозиції щодо підвищення рівня захищеності і безпеки працівників, забезпечувати впровадження науково-практичних розробок із зазначеної проблеми;

- здійснювати результативні контакти з державними органами, громадськими і приватними організаціями та об'єднаннями, засобами масової інформації, населенням з метою забезпечення більш високого рівня професійної захищеності і безпеки працівників;

- мобілізувати наявні економічні та матеріально-технічні можливості для підвищення рівня особистої безпеки працівників;

- приймати спеціальні управлінські рішення з метою підвищення рівня професійної захищеності і безпеки;

Організовувати навчання працівників стратегії, тактиці та засобам забезпечення особистої безпеки в системі бойової та службової, а також професійно-психологічної підготовки [173, с. 144-145].

З приводу вищезазначеної організації навчання працівників стратегії, тактиці та засобам забезпечення особистої безпеки в системі бойової та службової, а також професійно-психологічної підготовки [173, с. 144-145] слід зауважити, що в органах національної поліції зазначена підготовка здійснюється:

- 1) на етапі навчання курсантів (або проходження курсів початкової підготовки кандидатів на службу до національної поліції) до програм підготовки входять такі дисципліни, як тактико-спеціальна підготовка, вогнева підготовка, а також спеціальна фізична підготовка, при вивченні яких до відомостей курсантів та слухачів доводить інформація про заходи безпеки при різного роду контактах з реальними або потенційними правопорушниками (в автомобілі або без нього, з одним або групою осіб тощо), про заходи безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю як при несенні служби (зокрема, з метою недопущення заволодіння нею сторонніми особами), так і при проведенні навчальних стрільб;

- 2) на етапі практичної діяльності поліцейських (в рамках підвищення їх кваліфікації), зокрема, у складі головних управлінь Національної поліції функціонують тренінгові центри, до обов'язків керівників та співробітників

яких входить організація та проведення навчального процесу з тактичної, вогневої та фізичної підготовки.

Інший комплекс заходів – мотиваційно-особистісний забезпечують таке коло суб'єктів, як працівники. Для цього вони повинні:

- знати і неухильно виконувати відповідні директивні вказівки керівництва;

- знати основні тактико-операційні та психологічні прийоми забезпечення особистої безпеки у різноманітних ситуаціях професійної діяльності;

- уміти аналізувати і узагальнювати досвід безпечної поведінки колег по роботі та інших працівників у екстремальних умовах оперативно-службової діяльності;

- знати, застосовувати і творчо збагачувати практику, прийоми і засоби забезпечення особистої безпеки та безпеки колег [173, с. 145].

Коментуючи цитований вище фрагмент, маємо зауважити, що, попри його ґрунтовність, він може підлягати суттєвому доповненню. По-перше, до суб'єктів також слід віднести Верховну Раду України, як законодавчий орган, оскільки особиста безпека забезпечується і на законодавчому рівні. По-друге, суди загальної юрисдикції також виступають суб'єктом забезпечення особистої безпеки, оскільки, призначаючи покарання за посягання на особисту безпеку особи, яка охороняє правопорядок, суд тим самим реалізує принцип невідворотності покарання, а інформуючи про це рішення громадськість – здійснює інформаційне забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку.

Способи інформаційного забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку. Досліджуючи способи діяльності, ми маємо зазначити наступне. Досліджувана нами в рамках даної роботи діяльність щодо інформаційного забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку сама по собі є одним зі способів в рамках діяльності вищого рівня – діяльності щодо забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку. Тому способами інформаційного забезпечення особистої безпеки є різні способи використання відповідної інформації.

Так, до способів інформаційного забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку можна віднести наступні:

- 1) інформування про можливі форми посягань;
- 2) інформування про найбільш розповсюджені умови посягань (місця, час, ознаки осіб, ознаки їх поведінки тощо);
- 3) інформування про оптимальні форми протидії посяганням;
- 4) інформування про недопустимість поведінки, яка провокує посягання (утворює так звану «провоковану небезпеку», про яку ми зазначали в підрозділі 1.1. даної роботи);
- 5) інформування про підстави та умови допустимого застосування сили для протидії посяганням на особисту безпеку;
- 6) приховування інформації про персональні дані осіб, які охороняють правопорядок.

Стосовно такого способу, як інформування про підстави та умови допустимого застосування сили для протидії посяганням на особисту безпеку, то ефективність цього права багато в чому залежить від того, наскільки ефективно будуть «працювати» норми розділу 8 КК України (обставини, що виключають злочинність діяння). Так, лише 2 % анкетованих нами працівників правоохоронних органів, які уповноважені застосовувати вогнепальну зброю під час несення служби зазначили, що їм доводилося реально застосовувати вогнепальну зброю. 11 % респондентів (дещо вищий, але теж невисокий відсоток) зазначили, що їм доводилося приводити вогнепальну зброю у готовність. Стосовно причин, через які працівники правоохоронних органів намагаються уникати застосування зброї, то з 66 осіб, які не застосовували зброю у випадках, коли для цього були підстави, 59 осіб (89 %) зауважили, що намагаються «до останнього» уникати її застосування, оскільки переконані, що, незалежно від того, чи відповідало застосування зброї закону, вони все одно будуть притягнуті до кримінальної відповідальності за шкоду, яка завдана життю чи здоров'ю інших осіб.

Враховуючи великий відсоток респондентів, які «побоюються» застосовувати зброю, це явище можна вважати системним. Тому це питання має бути враховано при розробленні заходів реформування законодавства. Однак цьому питанню ми приділимо увагу в наступних розділах роботи.

Висновки до розділу 1

1. Термін правопорядок в переважній більшості наукових джерел визначається як стан суспільних відносин, за яких їх учасники дотримуються вимог правових актів.

2. Охорона правопорядку полягає у вчиненні дій як щодо недопущення, профілактики посягань, так і щодо припинення посягань на правопорядок.

3. Під терміном «сили охорони правопорядку» слід розуміти групи осіб (правоохоронні органи, громадські формування), які об'єднані на постійній або тимчасовій основі за ознаками спільного виконання професійних, службово-бойових завдань або спільної громадської ініціативи з метою участі в охороні правопорядку в державі.

4. Особиста безпека працівників в діяльності сил охорони правопорядку одночасно є як метою діяльності (для збереження життя та здоров'я як найголовніших соціальних цінностей), так і умовою діяльності, оскільки ефективна охорона правопорядку можлива тільки при неушкодженому стані людей, які її здійснюють.

5. Механізм правового регулювання забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку складається з підґрунтя, яке утворено декларативними нормами, які передбачають потребу захищати особисту безпеку (в тому числі й осіб, які охороняють правопорядок). На основі декларативних норм створені три окремі напрями забезпечення особистої безпеки. Перший напрямок полягає

у встановленні кримінальної та адміністративної відповідальності за посягання на життя та здоров'я осіб, які охороняють правопорядок (матеріальний аспект) та встановленні порядку притягнення винних осіб до кримінальної або адміністративної відповідальності (процесуальний аспект). Другий напрямок полягає в обмеженні доступу до окремих видів інформації щодо осіб, які охороняють правопорядок. Третій напрямок полягає у наданні особам, які охороняють правопорядок, повноважень носити та зберігати зброю та спеціальні засоби, застосовувати силу для відбиття посягань на їх особисту безпеку, а також у звільненні таких осіб від відповідальності за шкоду, завдану в ході вищезазначеного застосування сили.

6. Інформаційні відносини із забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку – це суспільні відносини, які полягають у пошуку, зборі, обробці, створенні, накопиченні, зберіганні, захисті, використанні, поширенні і наданні інформації в процесі охорони правопорядку.

7. Забезпечення особистої безпеки працівників правоохоронних органів в ряді випадків покладено на ті органи, в яких ці працівники проходять службу (Прокуратура, Державна прикордонна служба, Національне антикорупційне бюро України тощо).

Розділ 2

СИСТЕМА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ

2.1 Задачі і принципи державної інформаційної політики, суб'єкти її реалізації у сфері забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку

Для отримання обґрунтованих результатів дослідження даного питання ми перш за все маємо з'ясувати, що саме являє собою державна інформаційна політика взагалі, а тільки потім переходити до розгляду окремого напрямку цієї політики у сфері забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку.

Закон України «Про інформацію» хоч і не дає визначення категорії «Державна інформаційна політика», однак наводить перелік її основних напрямків, а саме:

- забезпечення доступу кожного до інформації;
- забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації;
- створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства;
- забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень;
- створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування;
- постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів;
- забезпечення інформаційної безпеки України;
- сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору [129].

Водночас, наводячи ці, безумовно, важливі напрямки, закон не надає визначення, що саме слід розуміти під державною інформаційною політикою. Це обумовлює потребу звернення до фахових наукових праць.

В першу чергу звернемося до наукових праць в галузі політології. Так, І.А. Кисарець, дослідивши категорію «інформаційна політика» на дисертаційному рівні, визначила її як складову внутрішньої і зовнішньої політики держави, як сукупність завдань, напрямів та способів діяльності владних та суспільних інститутів, спрямованих на розвиток інформаційної сфери, а також як регулюючу діяльність державних органів, спрямовану на розвиток інформаційної сфери суспільства, яка охоплює не тільки засоби масової інформації, але й телекомунікації, інформаційні системи і ресурси,

всю сукупність виробничих відносин, пов'язаних зі створенням, зберіганням, обробкою та передачею інформації у всіх її видах [59, с. 9].

З аналізу цього визначення випливає, що в політології категорія «інформаційна політика» визначається як діяльність, яка спрямована на розвиток інформаційної сфери, яка, в свою чергу не обмежується засобами масової інформації, але включає в себе й інші телекомунікаційні та інформаційні системи й ресурси, а також діяльність з «продукування» та надання інформації.

В даному випадку доречно звернутися до чинного нині Закону Союзу Радянських Соціалістичних Республік «Про пресу та інші засоби масової інформації», у ст. 2 якого під масовою інформацією розуміються публічно розповсюджені друковані, аудіо- та аудіовізуальні повідомлення і матеріали, а під засобами масової інформації – газети, журнали, теле- і радіопроекти, кінодокументалістика, інші періодичні форми публічного розповсюдження масової інформації [138].

Водночас, у ст. 8 вищезазначеного закону йдеться про обов'язок реєстрації засобу масової інформації [138], що не суперечить міжнародним договорам, зокрема, в ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зазначено, що ліцензування державою діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств вважається законним винятком з права на свободу вираження поглядів [68].

Категорія «інформаційна політика» становить науковий інтерес і науковців-юристів. Так, Ю.М. Іванченко зазначає: державна інформаційна політика – це сукупність основних напрямів і способів діяльності держави з отримання, використання, поширення та зберігання інформації [53].

За слушним твердженням В.О. Негодченко політику слід розглядати як сукупність взаємоузгоджених та взаємообумовлених конкретних концептуальних ідей, що побудована з урахуванням інтересів та потреб громадян, суспільства та держави у певній сфері життєдіяльності [92, с. 77-78]. Далі цей автор продовжує, що політика може відрізнятися своїми об'єктами, суб'єктами, цілями і засобами [92, с. 78].

Враховуючи, що інформаційна політика є різновидом політики як загального, родового явища, очевидним є висновок, що саме об'єкти, суб'єкти, цілі, засоби тощо і відрізняють інформаційну політику від інших напрямків політики. Доречно навести позицій, яку висловлює О. Токар, зазначаючи, що об'єктом інформаційної політики є національна інформаційна сфера з усіма її компонентами [161, с. 131].

І.Р. Березовська та Д.М. Русак, хоч і не дають визначення «державна інформаційна політика», однак вказує, що така політика повинна закласти основи для вирішення фундаментальних завдань розвитку суспільства, головними з яких є формування єдиного інформаційного простору України та її входження у світовий інформаційний простір, гарантування інформаційної безпеки особистості, суспільства й держави [23].

На думку Г.М. Красностуpa державна інформаційна політика забезпечується за допомогою дій, які за сутністю є комплексом цілеспрямованих організаційних і правових заходів, що впливають на об'єкт управління (певний державний інтерес), у результаті чого досягається необхідний для суспільства результат [71].

Проаналізувавши в загальних рисах сутність державної інформаційної політики, переходимо до розгляду її завдань та принципів. В цьому контексті доречно звернути увагу на наступний законопроект. Кабінетом Міністрів України, як суб'єктом законодавчої ініціативи на розгляд Верховної Ради України подавався Проект закону про Концепцію державної інформаційної політики № 7251 від 13.10.2010.

У розділі «Пріоритетні завдання державної інформаційної політики» зазначено, що державна інформаційна політика спрямована на виконання таких завдань:

- забезпечення розвитку вітчизняної інформаційної сфери з метою зміцнення цілісності країни на основі суспільних цінностей, завдань, ідей;
- неухильне забезпечення конституційного права кожного на одержання, використання, поширення та зберігання інформації, на вільне вираження своїх поглядів, в тому числі у засобах масової інформації;
- забезпечення розвитку громадянського суспільства, його демократичних інституцій, зокрема вільного і безперешкодного функціонування засобів масової інформації, а також створення системи суспільного мовлення, сприяння розвитку соціально відповідальної журналістики;
- формування демократично орієнтованої громадської свідомості, сприяння розвитку духовності, культурних, освітньо-виховних і моральних засад, підвищення інтелектуального потенціалу Українського народу, збереження національної та культурної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України;
- забезпечення захисту на належному рівні прав власності на інформацію, авторських та суміжних прав, що не перешкоджатиме вільному вираженню поглядів і переконань, розвитку творчості, наукової діяльності тощо;
- гарантування додержання права людини на захист від інформаційної продукції, що негативно впливає на фізичний, психічний, інтелектуальний та моральний розвиток людини;
- проведення відкритої інформаційної політики у публічному секторі, що полягає у доведенні до громадськості повної та об'єктивної інформації про внутрішню і зовнішню політику України, врегулювання на законодавчому рівні питання щодо права на доступ до інформації, зокрема до інформації, яка становить суспільний інтерес;
- забезпечення розвитку і функціонування української мови, зокрема у засобах масової інформації, гарантування вільного розвитку, використання і захисту російської, інших мов національних меншин України;

- просування інтересів України у європейському та світовому просторі, утвердження її позитивного міжнародного іміджу;
- забезпечення інформаційного суверенітету України [131].

Водночас, цитований проект був відхилений Верховною Радою України. Серед зауважень Головного юридичного управління Верховної Ради України зазначено, що більшість положень Основних засад державної інформаційної політики є декларативними й абстрактними, носять описовий характер, визначають бажані цілі розвитку у сфері державної інформативної політики [131].

Маємо визнати, що зауваження є раціональним, оскільки для належної реалізації державної інформаційної політики в певному напрямку (в тому числі й у напрямку забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку) необхідно визначити, по-перше, конкретні завдання, а, по-друге, конкретних виконавців (державних органів, посадових осіб тощо), які мають виконувати певне завдання повністю або в певній частині.

Здійснення державної інформаційної політики (в тому числі й у сфері забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку) тісно пов'язане з реалізацією державної влади. При цьому державна влада в Україні, як відомо, поділяється на законодавчу, виконавчу та судову. Спираючись на це, в першому розділі даної роботи нами пропонувалося виокремлення трьох блоків завдань державної інформаційної політики у сфері забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку:

- 1) інформаційне забезпечення особистої безпеки на законодавчому рівні;
- 2) інформаційне забезпечення особистої безпеки на рівні діяльності виконавчої влади;
- 3) інформаційне забезпечення особистої безпеки на судовому рівні.

При цьому кожний з цих блоків завдань охоплює собою ряд завдань нижчого порядку (під-завдань). Розглянемо їх детальніше.

До задач державної інформаційної політики у сфері інформаційного забезпечення особистої безпеки на законодавчому рівні можемо віднести наступні завдання.

Перше завдання полягає безпосередньо у створенні нормативно-правової бази, яка б включала в себе наступні норми:

- 1) норми матеріального права, які під загрозою кримінально-правового та адміністративно-правового покарання забороняють посягати на особисту безпеку сил охорони правопорядку, а також встановлюють цивільно-правовий обов'язок відшкодувати шкоду, яка завдана таким посяганням;
- 2) норми процесуального права, які передбачають та регулюють порядок провадження (кримінального провадження, провадження у справах про адміністративні правопорушення, цивільного провадження) за фактами посягання на особисту безпеку сил охорони правопорядку;

3) норми, які уповноважують осіб, які залучаються до охорони правопорядку (як на професійній основі, так і на громадських засадах), носити зброю та спеціальні засоби, а також застосовувати їх при охороні правопорядку;

4) норми, які усувають протиправність наслідків застосування зброї та спеціальних засобів, якщо їх застосування було викликано потребою убезпечитися від посягань на особисту безпеку та відповідало підставам та умовам застосування, що вказані в законі;

5) норми, які забезпечують нерозголошення персональної інформації про осіб, які залучаються до охорони правопорядку;

6) норми, які надають працівникам сил охорони правопорядку створювати та використовувати у роботі відповідні бази даних;

7) норми, які надають право працівникам сил охорони правопорядку вимагати надання інформації, яка може бути використана для визначення рівня небезпеки та (або) відбиття потенційного чи реального посягання на їх особисту безпеку.

Ці правові норми, будучи різновидом суспільної інформації, у своїй сукупності утворюють законодавчий механізм забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку. Виконання цього завдання в першу чергу покладено на Верховну Раду України, як єдиний законодавчий орган в Україні. Водночас, підготовка проектів нормативних актів також є завданням суб'єктів законодавчої ініціативи (Президента України, народних депутатів України та Кабінету Міністрів України). В цьому переліку основну роль, на нашу думку, має відігравати Кабінет Міністрів України, оскільки саме в його структурі знаходяться ті міністерства та відомства, працівники яких безпосередньо залучаються до охорони правопорядку.

Слід враховувати, що чинне законодавство вже містить вищезазначені норми. Однак їх наявність не свідчить про те, що це завдання є виконаним. Річ у тому, що в умовах постійної зміни суспільних відносин правові норми повинні відповідати актуальним суспільним відносинам, а не «відставати» від їх розвитку. Тому для цього постійно слід проводити «ревізію» чинного законодавства, своєчасно вносячи до нього необхідні зміни. Необхідність зазначеного моніторингу законодавства на предмет відповідності стану розвитку суспільних відносин є другим завданням, яке, будучи пов'язаним з постійним отриманням та аналізом інформації, відноситься до інформаційної політики держави.

Суб'єктами, на яких покладене зазначене завдання, є:

- Верховна Рада України, яка уповноважена ухвалювати відповідні закони та постанови;

- суб'єкти законодавчої ініціативи;

- окремі міністерства та відомства, громадські організації та навіть окремі громадські активісти, які в силу власних функціональних обов'язків або особистої зацікавленості особисто беруть участь в підготовці законопроектів чи громадських слуханнях законопроектів.

На цьому місці виникає питання, чи можна громадські організації та громадських активістів відносити до переліку суб'єктів, на яких покладене завдання реалізації державної політики. На нашу думку можна. І задача держави в даному випадку полягає в тому, щоб створити недержавним інституціям як належні умови для аналізу відповідної інформації, так і належні можливості для оприлюднення результатів їх роботи (законопроектних пропозицій або зауважень).

До задач державної інформаційної політики у сфері інформаційного забезпечення особистої безпеки на рівні діяльності виконавчої влади можемо віднести наступні завдання.

Першим завданням цього блоку є здійснення належної кадрової роботи, коли до відома кандидатів на службу доводиться наявність потенційної небезпеки, а також шляхом тестування отримується інформація про придатність кандидата до ефективних дій в умовах небезпеки життю та здоров'ю.

Другим завданням є систематичне навчання працівників сил охорони правопорядку (навчання громадських активістів) з метою регулярного доведення інформації про способи посягання на особисту безпеку, оптимальні способи попередження та протидії посяганням, про перелік дій з боку самих працівників сил охорони правопорядку, вчинення яких ставить їх у небезпеку або навіть провокує на посягання тощо.

Третім завданням є збір інформації про динаміку змін у підготовці працівників сил охорони правопорядку (як екзаменування після професійної підготовки, так і про дії працівників безпосередньо у практичній діяльності).

Перелік суб'єктів, на яких покладені ці завдання, є достатньо широкий. В першу чергу це керівники усіх рівнів в органах охорони правопорядку, а також особи, спеціально уповноважені на здійснення тестового відбору, професійної підготовки тощо.

Четвертим завданням є обмежений доступ до відомостей про осіб, які залучаються до охорони правопорядку. Суб'єктами, на яких покладене це завдання, є органи, у розпорядженні яких перебуває відповідна інформація (адресно-довідкове бюро стосовно реєстрації, Національне агентство з питань запобігання корупції стосовно місцезнаходження об'єктів декларування, установи обслуговування працівників тощо).

До задач державної інформаційної політики у сфері інформаційного забезпечення особистої безпеки на рівні діяльності судової влади можемо віднести завдання оприлюднення судових рішень, якими притягують до відповідальності особи, які вчинили посягання на особисту безпеку сил охорони правопорядку. Суб'єктами, на які покладається виконання зазначених завдань є відповідні суди та судді, а також Державна судова адміністрація.

Виконання зазначених завдань, на нашу думку, забезпечить реалізацію державної інформаційної політики у сфері забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку.

Розглянувши завдання досліджуваного напрямку державної інформаційної політики, ми переходимо до розгляду її принципів. З цього приводу М.Л. Пахнін зазначає, що державна інформаційна політика повинна спиратися на такі базові принципи:

- відкритості – всі основні заходи інформаційної політики повинні відкрито обговорюватися суспільством;
- рівності інтересів – політика в рівній мірі враховує інтереси всіх учасників інформаційної діяльності незалежно від їх положення в суспільстві і форми власності (єдині для всіх “правила гри”);
- системності – під час реалізації прийнятих рішень щодо зміни стану одного з об’єктів регулювання повинні враховуватися його наслідки для стану інших і всіх в сукупності;
- пріоритетності вітчизняного виробника – при рівних умовах пріоритет віддається конкурентного вітчизняному виробнику інформаційно-комунікаційних засобів, продуктів і послуг;
- соціальної орієнтації – основні заходи державної інформаційної політики повинні бути спрямовані на забезпечення соціальних інтересів громадян України;
- патріотизму – всі заходи щодо розвитку інформаційної сфери мають реалізовуватися на основі захисту національних інтересів;
- пріоритетності права – розвиток і застосування правового регулювання має пріоритет перед будь-якими формами вирішення проблем інформаційної сфери [100, с. 88-89].

Аналізуючи зазначені принципи, маємо зауважити, що вони сформульовані достатньо узагальнено. Так, принципи рівності інтересів, пріоритетності вітчизняного виробника, соціальної орієнтації, патріотизму та пріоритетності права цілком можуть застосовуватися до не тільки до державної інформаційної політики у сфері забезпечення особисто безпеки працівників сил охорони правопорядку усієї державної політики, а до усієї державної політики.

Що стосується принципу відкритості, то цей принцип може навіть зашкодити, оскільки розголошення відомостей про ступінь інформованості державних органів про можливі форми загрози працівникам сил охорони правопорядку допомагатиме «зацікавленим» особам вчасно коригувати свою діяльність, спрямовану або пов’язану із завданням цим працівникам шкоди. Крім того, як зазначалося вище, обмеження доступу до інформації про працівників сил охорони правопорядку є одним із завдань відповідного напрямку державної інформаційної політики. Тому принцип відкритості має застосовуватися лише у поєднанні з принципом конфіденційності.

Вивчаючи висловлені пропозиції щодо переліку принципів державної інформаційної політики, звернемося до цитованого вище Проекту закону про Концепцію державної інформаційної політики № 7251 від 13.10.2010, у розділі «Мета та основні принципи державної інформаційної політики» якого

пропонувалося закріпити наступні принципи державної інформаційної політики:

- верховенства права;
- пріоритету прав і свобод людини і громадянина, зокрема права кожного на вільне одержання, використання, поширення та зберігання інформації;
- дотримання балансу інтересів особи, суспільства і держави, їх взаємної відповідальності;
- захисту національних інтересів, зокрема у сфері інформаційної безпеки;
- забезпечення культурної, ідеологічної та політичної багатоманітності в суспільстві;
- протекціоністської політики щодо виробництва і розповсюдження вітчизняної інформаційної продукції;
- сприяння постійному збагаченню, оновленню та захисту національних інформаційних ресурсів;
- забезпечення незалежності засобів масової інформації;
- єдності, системності та координації дій органів державного управління і регулювання в інформаційній сфері;
- забезпечення охорони і захисту на належному рівні інформації, зокрема запобігання відповідно до закону розголошенню інформації з обмеженим доступом;
- впровадження демократичних стандартів щодо одержання, використання, поширення та зберігання інформації на міжнародному рівні;
- недопущення зловживання свободою діяльності засобів масової інформації на шкоду правам і свободам людини і громадянина [131].

Як бачимо, зазначені принципи теж сформульовані достатньо узагальнено, що стало підставою для критики та відхилення відповідного законопроекту через декларативність та неконкретність його положень.

На нашу думку, до принципів державної інформаційної політики у сфері забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку слід віднести наступні.

По-перше, реалізація різних напрямків діяльності та виконання різних завдань мають відбуватися у взаємозв'язку, відтак слід дотримуватися принципу системності.

По-друге, зазначений напрямок державної інформаційної політики має сприяти досягненню максимально можливого результату. Звідси випливає потреба реалізації принципу ефективності.

По-третє, слід дотримуватися таких взаємовиключних принципів, як відкритості та конфіденційності у їх поєднанні та взаємозв'язку.

По-четверте, державна інформаційна політика має здійснюватися планово методично, що обумовлює потребу дотримання принципу плановості.

По-п'яте, державна інформаційна політики має бути спрямована не тільки на протидію посяганням, але й на їх попередження. Для цього слід реалізовувати принцип превенції.

По-шосте, особи, які реалізують інформаційну політику держави у сфері забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, мають бути особисто зацікавленими у досягненні якомога кращого результату, що потребує впровадження принципу стимулювання.

2.2 Методи і функції адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку

Для належного аналізу методів та функцій адміністративно-правового регулювання такого напрямку діяльності, як інформаційне забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, ми маємо спершу дослідити сутність категорій «методи правового регулювання» та «функції правового регулювання».

Перше, на чому буде зосереджена наша увага, – це поняття методу правового регулювання. Це питання достатньо ґрунтовно досліджено в теорії юриспруденції.

Так, В.К. Колпаков та О.В. Кузьменко під методом правового регулювання розуміють прийоми юридичного впливу, а саме сполучення цих прийомів, якими визначається становище сторін у правовідносинах [12, с. 203].

Дещо іншу дефініцію пропонує С.М. Алфьоров, за чийм визначенням під методом регулювання слід розуміти спосіб здійснення владно-організуючого впливу керуючих суб'єктів на керовані об'єкти [17, с. 86]. Схожої думки дотримується В.Б. Авер'янов [6, с. 167].

На думку З.Р. Кісіль, метод регулювання – це спосіб здійснення його функцій, засіб дії органу державної влади на керовані об'єкти (галузі, сфери, комплекси, об'єднання, підприємства, трудові колективи, громадян). Методи регулювання показують, як, яким чином держава вирішує завдання в галузі управління. У зв'язку з цим важливо підкреслити, що методи регулювання похідні і обумовлені методом адміністративно-правового регулювання [60, с. 289].

Під методом регулювання розуміють передбачені законом засоби, за допомогою яких здійснюється «правове регулювання суспільних відносин у галузі публічного управління» [38, с. 134], «адміністративно-правове регулювання суспільних відносин» [8, с. 94], «забезпечення регулюючої дії норм адміністративного права» [7, с. 151].

Т.П. Мінка зазначає, що метод правового регулювання являє собою сукупність юридичних прийомів, засобів, способів, які становлять способи

цілеспрямованого впливу на вольовий стан індивіда у сфері суспільних відносин [89, с. 174].

Ю.В. Пиріжкова визначає метод адміністративно-правового регулювання як сукупність різноманітних способів, прийомів та засобів здійснення без посереднього й цілеспрямованого впливу державних органів (посадових осіб) на підставі закріпленої за ними компетенції, у встановлених межах і відповідній формі. Такими, на думку авторки, є: адміністративні й економічні, методи прямого та непрямого впливу, контроль, нагляд, спостереження, аудит, переконання, примус [101, с. 10-13].

Аналізуючи вищезазначені дефініції, вважаємо за потрібно звернути увагу на такі аспекти. Одні вчені (В.К. Колпаков та О.В. Кузьменко) визначають методи як прийоми впливу, інші цитовані вище – як способи (В.Б. Авер'янов, С.М. Алфьоров, З.Р. Кісіль), або як засоби (С.Т. Гончарук), або як способи та засоби (С.В. Ківалов), або ж як прийоми, способи та засоби (Т.О. Коломоєць, Г.Ю. Гулевська, Т.П. Мінка, Ю.В. Пиріжкова).

Проте зазначені відмінності ми вважаємо такими, що викликані намаганням авторів якомога глибше та точніше відобразити у визначенні сутність характеризованого поняття, яким в даному випадку виступає метод правового регулювання.

Натомість, таким, що має істотне значення, ми вважаємо наявність у більшості визначеннях уточнення, що методом, є не просто способи, засоби та прийоми, а їх сукупність. Тобто, у визначеннях автори не тільки уникають наголошувати, що загальна категорія метод правового регулювання може мати різні форми (іншими словами – можуть існувати різні методи), а навпаки позиціонують метод як єдину універсальну категорію, яка охоплює собою різні форми впливу, але не ділиться на окремі види в залежності від цих форм. Принаймні, застосування формально-логічного методу наукового пізнання змушує нас саме таким чином тлумачити зазначені позиції авторів.

Водночас, ознайомлення з іншими працями (в тому числі й зазначених авторів) свідчить, що методи адміністративно-правового регулювання мають внутрішню класифікацію. Приміром, в іншій праці Т.П. Мінка визначає метод адміністративно-правового регулювання як сукупність певних основних і допоміжних способів, за допомогою яких здійснюється адміністративно-правове регулювання відповідних суспільних відносин. І зазначає, що до основних методів авторка відносить імперативний та диспозитивний, а до допоміжних – переконання, примус, стимулювання, субординації, координації тощо [88, с. 126].

Що характерно, далі у цій праці зазначено, що систему методу правового регулювання адміністративного права утворюють імперативний та диспозитивний методи. Оскільки всі ці методи існують в межах однієї галузі права, то, зрозуміло, що вони перебувають в тісному взаємозв'язку. Цей зв'язок є складним. Збільшення питомої ваги одного методу правового регулювання, як правило, призводить до обмеженого застосування іншого методу. Але в будь-якому разі в адміністративному праві імперативний метод

повинен переважати диспозитивний. Інакше адміністративне право перестане бути адміністративним правом у сучасному розумінні цього поняття [88, с. 126].

Думки про необхідність домінування в адміністративно-правовому регулюванні саме імперативного методу дотримується також О.М. Іващенко, який зазначає, що у адміністративно-правовому регулюванні переважає такий спосіб, як зобов'язання. Необхідність створення законодавчих механізмів запровадження регулюючого характеру адміністративно-правового впливу, вважає цей науковець, вимагає розширення сфери застосування дозволів. При цьому авторка наголошує на тому, що сучасна трансформація методу адміністративного права засвідчує його змішану природу, тобто органічне поєднання в ньому типових ознак як імперативного, так і диспозитивного методів правового регулювання. І далі зауважує на потребі пошуку оптимального сполучення усіх способів адміністративно-правового регулювання, а не надання переваги зобов'язанням або заборонам [55, с. 15].

Водночас, не можна недооцінювати значення та ефективність диспозитивного методу. В даному випадку ми повністю поділяємо думку Л.Г. Чистоклетова про виняткову ефективність виплати винагород громадянам за надання інформації [166, с. 103]. І хоча зазначений приклад базується на протидії англійських банків інформаційному шпигунству, він є не менш актуальною безпеки працівників сил охорони правопорядку.

Тобто, методи правового регулювання класифікуються на окремі види, але при одночасно з цим визначаються і як органічна сукупність цих видів.

В даному випадку доречно звернутися до напрацювань із загальної теорії права. Приміром, С.С. Алексєєв у структурі правового регулювання виділяє наступні методи правового регулювання:

1) централізоване, імперативне регулювання (метод субординації), за якого регулювання згори до низу здійснюється на владно-імперативних основах;

2) децентралізоване, диспозитивне регулювання (метод координації), за якого правове регулювання визначається переважно знизу, на його хід впливає активність учасників регульованих відносин [16, с. 224].

З цього визначення випливає, що субординація та координація є не допоміжними методами, а змістом таких методів, як імперативний та диспозитивний відповідно.

На думку І.О. Грицай, загальними рисами методу адміністративно-правового регулювання вважається те, що він реалізується шляхом: використання приписів (встановлення обов'язків), встановлення заборон, надання дозволів [42, с. 196].

Слід зазначити, що зазначена «тріада» зобов'язання – заборона – дозвіл є базовою в теорії права. Приміром С.С. Алексєєв виділяє три основні способи правового регулювання. Першим способом є припис, тобто вчинення будь-яких дій. Другим способом – заборона, тобто покладення на

осіб обов'язків утримуватися від вчинення певних дій. Третім способом – дозвіл, тобто надання суб'єктам права суб'єктивних повноважень [16, с. 225].

О.Ш. Чомахашвілі зазначає, що сукупність методів, які використовують суб'єкти адміністративно-правового регулювання у своїй діяльності, не є однаковою для всіх суб'єктів. Можливість застосування тих чи інших методів залежить від правового положення останніх і визначається для кожного суб'єкта окремо його компетенцією. Обсяг компетенції, поряд із правами, обов'язками, відповідальністю та іншими елементами правового статусу, зумовлює види і характер методів, які використовуються для реалізації функцій та досягнення мети та завдань, що стоять перед конкретними суб'єктами [167, с. 12].

Водночас, враховуючи, що адміністративно-правове регулювання є однією з форм управління, доречно розглянути праці, в яких класифікуються методи управління. Приміром, Ю.М. Козлов поділяє методи управління на дві групи: 1) позаекономічного (прямого); 2) економічного (непрямого) впливу [65, с. 106].

Цілковитим погоджуючись із можливістю класифікації методів на економічні та позаекономічні, а також на прямі та непрямі, ми вважаємо не зовсім точним повне ототожнення прямого методу з позаекономічним, а непрямого з економічним.

Оскільки прийняття рішення, наприклад, про зменшення фінансування певного напрямку, скажімо інформаційного забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку, призведе до неможливості реалізації певних програм та напрямків даного інформаційного забезпечення. Тобто, буде формою прямого впливу, оскільки на регульовані процеси впливатиме безпосередньо, а не опосередковано. Наприклад, невиділення коштів на утримання баз даних, в яких міститься інформація, яка може бути використана для забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, прямо впливатиме на регульовану діяльність. Приміром, невиділення коштів на закупівлю для потреб патрульної поліції планшетів з доступом до баз даних про власників транспортних засобів чи інших баз даних матиме прямий вплив на інформаційне забезпечення безпеки працівників патрульних екіпажів, оскільки в разі відсутності таких планшетів із доступом до баз даних патрульні будуть змушені для отримання інформації про те, чи не перебуває у розшуку зупинений транспортний засіб або особа, яка ним керує, по рації зв'язуватися із черговою частиною. А це вимагатиме більшого часу, аніж самому провести відповідну перевірку. Крім того, працівники чергової частини можуть бути зайнятими іншими службовими завданнями, а тому не одразу матимуть змогу перевірити запитувані відомості. Також несе в собі потенційну небезпеку спосіб отримання відповіді на запитувану інформацію. Оскільки людина, відомості стосовно якої перевіряються, може знаходитися поряд з рацією і почути, отриману щодо неї інформацію. У разі, якщо інформація про необхідність затримання особи буде одномоментно отримана як патрульним, так і цією

особою, то патрульні можуть втратити ініціативу. Це один з прикладів, які економічні методи можуть мати прямий вплив.

Іншим прикладом є те, що позаекономічні чинники теж можуть впливати не прямо а опосередковано. Приміром, якщо для громадських організацій, які з певних причин зацікавлені в обговоренні способів забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, зробити досить складну процедуру доступу до громадських слухань з відповідних тем, то це негативно впливатиме на їх активність у цьому напрямку.

Тобто, класифікацію методів управління на економічні та позаекономічні, так само, як і на прямі й непрямі ми вважаємо цілком слушною, однак ототожнення економічних з непрямыми методами, а позаекономічних з прямими методами ми вважаємо неправильним.

Зустрічаються також інші можливості класифікації. Так, О.Є. Лунєв поділяє методи управління на чотири групи: морально-політичні, економічні, організаційні, адміністративно-директивні [83, с. 23]. Інший науковець, Г.В. Атаманчук – на чотири види: морально-ідеологічні, соціально-політичні, економічні, адміністративні [19, с. 168].

Водночас, предметом нашого дослідження є адміністративно-правове регулювання, тобто різновид регулювання правового (адміністративного). Однак це не виключає можливість адміністративного права регулювати окремі соціальні, економічні, організаційні аспекти інформаційного забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку.

Таким чином, ми доходимо до висновку, що попри наявність окремих відмінностей у побудові дефініцій категорії «метод правового регулювання», представники як теорії права та і адміністративного права виділяють два методи: імперативний та диспозитивний.

Зазначені методи не завжди реалізуються в «чистому» вигляді. В ряді випадків адміністративно-правове регулювання окремих питань здійснюється шляхом поєднання елементів різних методів. Приміром, збереження в таємниці відомостей про належність особи до сил охорони правопорядку або про залучення певної особи до оперативної діяльності здійснюється шляхом застосування заборон розголошення даної інформації та встановлення обов'язку понесення відповідальності за порушення цих заборон. Водночас, зобов'язання та заборони є формами реалізації імперативного методу правового регулювання. Однак іншим аспектом цього регулювання є дозвіл відповідній особі не розголошувати свою причетність до сил охорони правопорядку (якщо цього не вимагають обставини). Наявність в окремих випадках можливості самостійно обирати форму поведінки з декількох дозволених її варіантів є проявом диспозитивного методу правового регулювання.

Враховуючи той факт, що інформаційне забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку потребує отримання та оброблення інформації, яку окремі особи не зацікавлені надавати,

домінування імперативного методу правового регулювання є цілком правильним.

Розглянувши методи адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, ми переходимо до аналізу функцій зазначеного напрямку адміністративно-правового регулювання. Це також вимагатиме від нас почати аналіз від загального значення функції правового регулювання.

В даному випадку слід виходити з розуміння функції права. Під функцією права розуміють або соціальне призначення права, або його напрями правового впливу на суспільні відносини, або і те й інше разом. У цьому зв'язку слід акцентувати увагу на недоцільності ототожнення або протиставлення напрямів правового впливу соціальному призначенню права і навпаки. Розкриваючи зміст якої-небудь функції права, необхідно постійно мати на увазі зв'язок призначення права з напрямками його впливу і, навпаки – визначеність останніх призначенням права [49, с. 170–171].

В межах даного дослідження доцільно взяти за основу розуміння функції права в сенсі напрямку його правового впливу на предмет регулювання. Саме можливість виділення різних напрямків впливу дозволяє стверджувати про наявність різних функцій адміністративно-правового регулювання.

Слід зазначити, що в теорії адміністративістики нами не було віднайдено праць, в яких би комплексно досліджувалися функції адміністративно-правового регулювання такого напрямку, як інформаційне забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку. Проте, на нашу думку, в межах нашого дослідження ми цілком можемо взяти за основу й узагальнене розуміння функцій адміністративно-правового регулювання. Так, О.Б. Німко виділяє такі загальні функції адміністративно-правового регулювання, як прогнозування, планування, організація, контроль, облік, розподіл, регулювання [93, с. 11].

Доречно зауважити, що аналогічний перелік функцій на думку науковців характерний не тільки для всього адміністративно-правового регулювання, але й для його окремого напрямку. Так, І.О. Грицай виокремлює такі функції адміністративно-правового регулювання (у сфері діяльності неурядових правозахисних організацій), як прогнозування, планування, облік, контроль, нагляд [42, с. 194]. Враховуючи це, ми можемо взяти даний перелік функцій за основу для цілей нашого дослідження.

Однак, для правильного визначення функцій адміністративно-правового регулювання, ми маємо уточнити, що в рамках даної роботи ми будемо розуміти дане регулювання не тільки як дію відповідних правових норм, які будучи обов'язковими для виконання зобов'язують, уповноважують або дозволяють певних суб'єктам діяти у певний спосіб. Оскільки очевидним є той факт, що цим нормам самим по собі вкрай важко виконувати такі вищезгадані функції, як планування, прогнозування тощо. По-суті, основною функцією дії правових норм буде функція регулювання,

яку можна розділити на декілька функцій нижчого порядку (підфункцій), а саме: превентивна функція, каральна функція тощо.

Очевидно, що зазначені правові норми є результатом свідомої цілеспрямованої діяльності відповідних осіб. При чому дана діяльність бере свій початок з аналізу проблем та потреб інформаційного забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку. У цьому полягає функція моніторингу.

Крім того, констатація існуючих проблем та потреб є важливим, але не єдиним потрібним напрямком діяльності. Виникнення цих проблем та потреб необхідно передбачати завчасно. Приміром, запровадження системи електронного декларування є актуальним та прогресивним кроком. Однак поміщення у загальний доступ відомостей про статки суб'єктів декларування викликає окремі зауваження. Так, зазначене оприлюднення збільшує ефективність громадського контролю, який упродовж останнього часу показав себе з позитивного боку. Але наявність у загальному доступі відомостей про те, скільки коштів має суб'єкт декларування (в тому числі й працівник органу охорони правопорядку), і скільки з них він зберігає на рахунках у банківських установах створює потенційну небезпеку, оскільки цими відомостями можуть скористатися з метою вчинення нападу для заволодіння цими активами. Тобто є пряма загроза особистій безпеці працівників сил охорони правопорядку. Ми не є противниками електронного декларування, однак вважаємо, що вирішення одних проблем повинно створювати інших. Однак більш детально це питання ми будемо розглядати в рамках наступного розділу.

Тому не менш важливою функцією адміністративно-правового регулювання є прогностична функція, сутність якої полягає у завчасному передбаченні змін суспільних відносин.

Маючи в наявності інформацію про наявні та потенційні проблеми та потреби інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, відповідні суб'єкти можуть здійснювати пошук оптимальних шляхів задоволення вищезазначених потреб та вирішення проблем. Під шляхами ми розуміємо підготовку та прийняття відповідних нормативно-правових та індивідуально-правових актів. Однак цю діяльність не слід зводити виключно до процедури прийняття законів, указів, розпоряджень, вимог, вказівок тощо. Основою даної діяльності є саме пошук оптимального способу адміністративно-правового регулювання. Складність цієї діяльності полягає в тому, що в ряді випадків потребує заради одного соціально-корисного результату жертвувати іншим. В одних випадках виникає потреба узгодити необхідність забезпечення особистої безпеки із необхідністю дотримання інших прав громадян. Приміром, отримання працівником органу охорони правопорядку максимуму відомостей про оточуючих осіб (їх анкетні дані, вміст особистих речей тощо) може допомогти завчасно виявити загрозу власній безпеці. Однак це пов'язано з істотним втручанням в право на особисту недоторканість та право на

невтручання в особисте життя. В інших випадках виникає потреба узгодити забезпечення особистої безпеки із забезпеченням інших напрямків державної політики. Прикладом цього є вищезазначена проблема загального оприлюднення декларацій. З одного боку це сприяє державній програмі боротьби з корупцією. З іншого – створює додаткові загрози особистій безпеці працівників сил охорони правопорядку. В окремих випадках є потреба пошуку найменш затратного способу вирішення певної проблеми, оскільки опрацювання інформації може потребувати витрат на утримання інформаційних систем та мереж, на підготовку обслуговуючого персоналу та оплату їх праці тощо.

У всіх цих випадках є потреба пошуку так званої «золотої середини» між протилежними потребами. Цей аспект діяльності здійснюється в рамках правотворчої функції.

Прийняття цих нормативно-правових та індивідуально-правових актів створює умови для адміністративно-правового регулювання у вузькому його значенні. Так, нормативно-правові акти надають повноваження використовувати інформацію (в тому числі вимагати її надання), уповноважують не розкривати інформацію, передбачають відповідальність за порушення зазначених правил. Індивідуальні акти (накази, розпорядження) наділяють цими повноваженнями конкретних осіб, а в разі порушення правових норм винні особи притягаються до юридичної відповідальності, про що теж виносяться індивідуально-правові акти (накази, постанови, вироки тощо), які в подальшому доводяться до відома інших осіб для профілактичного впливу.

Ця діяльність здійснюється в межах регулюючої функції, в тому числі її забезпечувального, профілактичного та карального аспектів.

Проте суспільні відносини характеризуються своїм динамізмом, а тому їх регулювання має «встигати» та «випереджувати» розвиток цих відносин. При цьому в одних нормах виникає потреба, а інші норми поступово набувають ознак анахронізму. Прикладом цього є існуюча ще за радянських часів вимога для працівників правоохоронних органів у разі прибуття до іншого населеного пункту у відрядження чи у відпустку стати на облік до місцевого правоохоронного органу та повідомити місце свого тимчасового перебування із зазначенням номеру стаціонарного телефону. Не заперечуючи потребу наявності інформації про місцезнаходження особового складу, рівно як і потребу оперативного доведення до них інформації (в тому числі про загрозу їх особистій безпеці), маємо зауважити, що загальнодоступність мобільного зв'язку зробила даний порядок не актуальним, оскільки з'явилися шляхи оперативного обміну інформацією.

Крім того, аналіз практики застосування прийнятих норм дозволяє своєчасно виявляти прогалини адміністративно-правового регулювання та вживати заходів до їх усунення. Зокрема, під час етапу пошуку оптимальних способів вирішення проблем та задоволення потреб адміністративно-правового регулювання могли бути не враховані певні чинники

(неузгодженість з іншими правовими актами або особливості місцевого менталітету тощо), які не дозволяють повною мірою реалізувати ідею прийнятого правового акту.

В рамках цього аспекту адміністративно-правового регулювання реалізується ревізійна функція.

Завершивши аналіз методів та функцій адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, ми можемо переходити до розгляду форм такого регулювання.

2.3 Форми адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку

Перед початком дослідження форм адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку маємо наголосити, що ці форми безпосередньо пов'язані з вище дослідженими методами та функціями адміністративно-правового регулювання.

Так, на думку О.А. Ніколаєва метод і форма адміністративного правового регулювання (управління) – взаємопов'язані аспекти процесу управління. Саме у відповідній формі метод управління реально виконує роль способу управлінського впливу. Форма управління дає стимул до виникнення методів, а через них і функцій управління [94, с. 92].

На думку іншого науковця – Є.В. Валькової – адміністративно-правове регулювання виражається у певних формах, через які відбувається реалізація завдань та функцій публічної адміністрації [28, с. 61].

Проте перейдемо безпосередньо до розгляду форм адміністративно-правового регулювання і почнемо з аналізу поняття форма правового регулювання.

Оскільки це поняття є одним з базових в теорії адміністративного права, аналіз позицій науковців з цього приводу здійснимо за навчально-методичними джерелами (підручниками, навчальними посібниками). Як зазначає Є.В. Валькова, у підручнику з адміністративного права за редакцією О.М. Бандурки зазначено, що під формою адміністративно-правового регулювання необхідно розуміти зовнішній прояв управлінської діяльності, спосіб вираження її змісту в конкретних умовах, тобто ту чи іншу управлінську дію, що має зовнішній вияв [9, с. 185]. У навчальному посібнику за редакцією Т.О. Коломоєць та Г.Ю. Гулевської форма адміністративно-правового регулювання визначена як волевиявлення виконавчо-розпорядчого органу, посадової особи, здійснене в рамках режиму законності та компетенції для досягнення адміністративно-правової мети –

вираження в зовнішньому вигляді конкретних дій суб'єктів публічного адміністрування, які здійснюються в процесі їхньої діяльності й спрямовані на реалізацію адміністративних функцій [7, с. 54], У підручнику за редакцією Ю.П. Битяка зазначено, що форма адміністративно-правового регулювання – це зовнішній вияв конкретних дій, які здійснюються органами виконавчої влади для реалізації поставлених перед ними завдань [10, с. 115], В.К. Колпаков визначає форму адміністративно-правового регулювання як зовнішньо виражену дію, волевиявлення суб'єкта управління, здійснене в рамках законності та його компетенції для досягнення управлінської мети [12, с. 199; 28, с. 61-62].

А.Й. Присяжнюк визначає форму адміністративно-правового регулювання як зовнішні, постійно і типізовано фіксовані вирази (прояви) практичної активності державних органів щодо формування та реалізації управлінських цілей і функцій та забезпечення їх життєдіяльності [114, с. 20].

Таким чином, можемо констатувати, що в теорії адміністративного права визначення форми адміністративно-правового регулювання зводяться до зовнішнього вираження дій відповідних суб'єктів. Відсутність суттєвих відмінностей між визначеннями дозволяє дійти висновку про можливість сприйняття положень визначень як загальноприйнятих.

Що стосується конкретних форм адміністративно-правового регулювання, то їх бачення різними науковцями не співпадає.

Так, Т.П. Мінка виділяє наступні способи (форми) адміністративно-правового регулювання:

- 1) використання приписів;
- 2) встановлення заборон;
- 3) надання дозволів [88, с. 126].

Ю.П. Битяк класифікує форми адміністративно-правового регулювання наступним чином:

- 1) видання нормативних актів управління;
- 2) видання індивідуальних актів управління;
- 3) проведення організаційних заходів;
- 4) здійснення матеріально-технічних операцій [11, с. 135].

В.К. Колпаков класифікує форми в інший спосіб:

- 1) встановлення норм права (видання нормативних актів управління, адміністративна правотворчість);
- 2) застосування норм права (видання ненормативних актів управління, індивідуальних актів управління, актів застосування норм права, адміністративне розпорядництво);
- 3) укладання адміністративних договорів;
- 4) здійснення реєстраційних та інших юридично значущих дій;
- 5) провадження організаційних дій;
- 6) виконання матеріально-технічних операцій [13, с. 212-213; 28, с. 63].

Водночас, попри розбіжності у підходах до класифікації форм адміністративно-правового регулювання, слід зауважити, що зазначені

підходи не виключають, а доповнюють один одного. Не слід забувати і про те, що предмет адміністративно-правового регулювання є достатньо широким (у порівнянні з іншими галузями законодавства). А тому форми адміністративно-правового регулювання конкретних видів суспільних відносин можуть суттєво відрізнятися між собою.

З цього приводу О.Ш. Чомахашвілі слушно зазначає, що сукупність форм, які використовують суб'єкти адміністративно-правового регулювання у своїй діяльності, не є однаковою для всіх суб'єктів. Можливість застосування тих чи інших форм залежить від правового положення останніх і визначається для кожного суб'єкта окремо його компетенцією. Обсяг компетенції, поряд із правами, обов'язками, відповідальністю та іншими елементами правового статусу, зумовлює види і характер форм, які використовуються для реалізації функцій та досягнення мети та завдань, що стоять перед конкретними суб'єктами [167, с. 12].

Таким чином, форми адміністративно-правового регулювання можуть бути класифіковані не тільки в залежності від суспільних відносин (тобто предмета правового регулювання), але й в залежності від статусу суб'єкта регулювання та його місця в системі регулювання певних відносин.

Для аналізу форм адміністративно-правового регулювання у конкретній сфері – інформаційне забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку ми спробуємо поєднати вищезазначені підходи до класифікації форм регулювання.

При цьому найбільш загальними ми вважаємо форми, які запропоновані В.К. Колпаковим, а найбільш локальними – форми, які запропоновані Т.П. Мінкою.

Так, запропонована В.К. Колпаковим форма «встановлення норм права» може бути розділена на запропоновані Ю.П. Битяком підформи: «видання нормативних актів управління» та «видання індивідуальних актів управління», які, у свою чергу, можуть також бути розподілені на запропоновані Т.П. Мінкою форми, а саме: використання приписів; встановлення заборон; надання дозволів.

Як вже зазначалося нами вище, до правових норм у сфері забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку можна віднести наступні:

1) норми матеріального права, які забороняють (під загрозою покарання) посягати на особисту безпеку сил охорони правопорядку;

2) норми процесуального права, які передбачають дієвий порядок кримінального провадження та провадження у справах про адміністративні правопорушення за фактами посягання на особисту безпеку сил охорони правопорядку;

3) норми, які дозволяють особам, які залучаються до охорони правопорядку, носити зброю та спеціальні засоби, а також застосовувати їх при охороні правопорядку;

4) норми, які усувають протиправність наслідків застосування зброї та спеціальних засобів, якщо їх застосування було викликано потребою убезпечитися від посягань на особисту безпеку та відповідало підставам та умовам застосування, що вказані в законі;

5) норми, які забезпечують нерозголошення персональної інформації про осіб, які залучаються до охорони правопорядку;

6) норми, які забезпечують нерозголошення інформації про причетність особи до охорони правопорядку;

7) норми, які надають право працівникам сил охорони правопорядку вимагати надання інформації, яка може бути використана для визначення рівня небезпеки та (або) відбиття потенційного чи реального посягання на їх особисту безпеку.

Стосовно зазначених норм можна зауважити, що в перших чотирьох групах норм інформація виступає засобом доведення цих нормативних вимог до відома населення. Безпосередньо інформаційним забезпеченням особистої безпеки є п'ята, шоста та сьома група норм. В даному підрозділі ми обмежимося зазначенням переліку необхідних напрямків правового регулювання і не будемо аналізувати конкретне законодавство, яке відноситься до відповідних груп норм забезпечення особистої безпеки. Цьому питанню буде приділено увагу в наступному розділі.

Не менш важливою формою адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, на нашу думку, є доведення до відома інформації в профілактичних цілях. Мова йде про наступні напрямки профілактики. По-перше, це інформація про те, що до осіб, які вчинили посягання на працівників сил охорони правопорядку, вживаються реальні заходи щодо притягнення до юридичної відповідальності, а саме – доведення до відома громадськості вироків та рішень, якими винні особи притягаються до відповідальності. При цьому особливої уваги слід приділяти демонстрації відсутності безкарності за подібні дії для осіб, які обіймають високі посади або займають високе соціальне становище.

По-друге, має доводитися інформація про те, що в разі правомірного застосування працівником органу охорони правопорядку сили для відбиття нападу на нього чи інших осіб, даний працівник не буде притягнутий до юридичної відповідальності. Це є системною проблемою. Приміром 81 % опитаних респондентів зазначили, що в них наявне стійке переконання про те, що у випадку застосування зброї набагато простіше притягнути працівника до юридичної відповідальності, аніж об'єктивно розбиратися у ситуації застосування зброї. Можливо дана позиція є занадто емоційною, але наявність подібного переконання може стати причиною трагічних наслідків як для працівників сил охорони правопорядку, які будуть вагатися перед тим, як застосовувати зброю у випадках небезпеки, так і для осіб, яких ці працівники не зможуть захистити у разі втрати ініціативної переваги при відбитті посягання.

Безумовно, що в жодному разі не можна допускати появи у працівників сил охорони правопорядку і переконання про те, що в будь-якому випадку застосування сили, особливо вогнепальної зброї, їх дії будуть визнані правомірними.

Важливою формою також є адміністративно-правове регулювання діяльності у сфері професійної підготовки працівників сил охорони правопорядку. Зокрема, до них мають вчасно доводитися як окремі випадки посягання із зазначенням способу посягання та його наслідків. При цьому увагу слід приділяти й аналізу як позитивного так і негативного досвіду відбиття даного посягання. Зокрема, які дії працівників сил охорони правопорядку виявилися ефективними, а які дії чи бездіяльність – навпаки.

За результатами даного аналізу також слід встановлювати та інформувати сили охорони правопорядку, що саме стало причиною відвернення посягання або причиною зазнання втрат. Особливу увагу слід приділяти виявленню прогалин в професійній підготовці працівників. Зокрема, їх здатності або нездатності вчасно та повно оцінити інформацію про потенційно чи реально небезпечну ситуацію, проінформувати сили підтримки тощо.

Проте в реалізації цієї форми необхідно правильне поєднання методів адміністративно-правового регулювання. Зокрема, така підготовка має бути обов'язковою, звідси основним методом адміністративно-правового регулювання має бути імперативний метод. Однак зобов'язання навчати та навчатися, навіть якщо обов'язковим буде й контроль результатів цього навчання, може призвести до формального підходу, коли і ті, хто навчає, і ті, хто навчається, будуть сприймати ці навчання як «повинність», яку треба «відбути». Цього допустити не можна. Тому ця форма регулювання має обов'язково включати в себе також і диспозитивний метод правового регулювання, зокрема, належну мотивацію до власної підготовки або підготовки підлеглого особового складу.

Вищезазначені форми адміністративно-правового регулювання мають своїм призначенням безпосередньо забезпечення інформаційної безпеки працівників сил охорони правопорядку та спрямовані на реалізацію свого призначення, а тому є «прямими» формами. Водночас, слід звернути увагу й на непрямі форми, які мають своїм призначенням досягнення більш глобальних цілей, однак на шляху їх досягнення забезпечують особисту безпеку працівників сил охорони правопорядку інформаційними засобами.

Так, однією з причин проявів сепаратизму в Автономній республіці Крим, в Донецькій та Луганській областях було поширення серед місцевого населення інформації, покликаної сформувати негативне та вороже ставлення владних інституцій України та схилення брати участь до в опорі, в тому числі збройному.

На протидію такому «інформаційному протистоянню», відповідно до Указу Президента України № 133/2017 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2017 року «Про застосування

персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)». Цим Указом була встановлена заборона Інтернет-провайдером надавати послуг з доступу користувачам мережі Інтернет до ресурсів сервісів «Mail.ru» (www.mail.ru) та соціально-орієнтованих ресурсів «Вконтакте» (www.vk.com) та «Однокласники» (www.ok.ru) [140].

Крім того, Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту інформаційного телерадіопростору України» [119] були внесені зміни до Закону України «Про кінематографію» [119], а також до Закону України «Про телебачення і радіомовлення», якими заборонено розповсюдження і демонстрування фільмів, що містять популяризацію або пропаганду органів держави-агресора та їхніх окремих дій, що створюють позитивний образ працівників держави-агресора, працівників радянських органів державної безпеки, виправдовують чи визнають правомірною окупацію території України, а також забороняється трансляція (демонстрування шляхом показу каналами мовлення) фільмів, вироблених фізичними та юридичними особами держави-агресора.

Враховуючи, що поширення в суспільстві (або окремих його прошарках) інформації, яка викликає у окремих осіб, груп осіб, або навіть громад йти на конфлікт між собою або з державою, породжує небезпеку життю та здоров'ю в тому числі й працівників органів охорони правопорядку, які залучатимуться протидії цій протиправній діяльності, вищезазначені заборони та обмеження хоч і непрямо, але є адміністративно-правовими засобами інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку.

Крім того, дане обмеження узгоджується з положеннями ст. 7 Закону України «Про основи національної безпеки України», відповідно до якого однією зі сфер, у якій на сучасному етапі існують реальні та потенційні загрози національній безпеці України, стабільності в суспільстві є інформаційна сфера. А конкретними загрозами у даній сфері є:

- прояви обмеження свободи слова та доступу до публічної інформації;
- поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії;
- розголошення інформації, яка становить державну таємницю, або іншої інформації з обмеженим доступом, спрямованої на задоволення потреб і забезпечення захисту національних інтересів суспільства і держави;
- намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації [135].

Не можна оминати увагою, що зазначені обмеження викликали незадоволення окремої частини населення, мотивоване, серед іншого тим, що подібні заборони порушують інформаційні права громадян. Дійсно, відповідно до ст. 34 Конституції України кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір [69].

Крім того, відповідно до ст. 10 КЗПЛ кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів,

одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів [68].

Водночас, право на інформацію не є абсолютним. Так. У тій самій ст. 10 КЗПЛ зазначено, що здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати... обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі... [68].

Таким чином, вважаємо, що у даній суспільно-політичній обстановці таке обмеження є обґрунтованим.

Завершивши аналіз державної інформаційної політики у сфері забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, а також методів, функцій та форм адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, ми можемо переходити до розгляду конкретних пропозицій стосовно удосконалення законодавства у цьому напрямку.

Висновки до розділу 2

1. Державна інформаційна політика у сфері забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, будучи тісно пов'язаним із реалізацією державної влади, реалізується шляхом забезпечення особистої безпеки на законодавчому, виконавчому та судовому рівнях.

2. Інформаційне забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку на законодавчому рівні має полягати у створенні нормативно-правової бази, яка б включала в себе:

- норми матеріального права, які під загрозою кримінально-правового та адміністративно-правового покарання забороняють посягати на особисту безпеку сил охорони правопорядку, а також встановлюють цивільно-правовий обов'язок відшкодувати шкоду, яка завдана таким посяганням;

- норми процесуального права, які передбачають та регулюють порядок провадження (кримінального провадження, провадження у справах про адміністративні правопорушення, цивільного провадження) за фактами посягання на особисту безпеку сил охорони правопорядку;

- норми, які уповноважують осіб, які залучаються до охорони правопорядку (як на професійній основі, так і на громадських засадах), носити зброю та спеціальні засоби, а також застосовувати їх при охороні правопорядку;

- норми, які усувають протиправність наслідків застосування зброї та спеціальних засобів, якщо їх застосування було викликано потребою убезпечитися від посягань на особисту безпеку та відповідало підставам та умовам застосування, що вказані в законі;

- норми, які забезпечують нерозголошення персональної інформації про осіб, які залучаються до охорони правопорядку;

- норми, які надають працівникам сил охорони правопорядку створювати та використовувати у роботі відповідні бази даних.

3. До завдань державної інформаційної політики у сфері інформаційного забезпечення особистої безпеки на рівні діяльності виконавчої влади належать:

- обмеження доступу до відомостей про осіб, які залучаються до охорони правопорядку;

- здійснення кадрової роботи з відбору кандидатів;

- систематичне навчання працівників сил охорони правопорядку;

- збір інформації про динаміку змін у підготовці працівників сил охорони правопорядку.

4. До завдань державної інформаційної політики у сфері інформаційного забезпечення особистої безпеки на рівні діяльності судової влади відноситься завдання оприлюднення судових рішень, якими притягують до відповідальності особи, які вчинили посягання на особисту безпеку сил охорони правопорядку.

5. Суб'єктами, на яких покладені завдання здійснення державної інформаційної політики (в межах компетенції) є:

- Верховна Рада України;

- суб'єкти законодавчої ініціативи;

- центральні органи виконавчої влади, громадські організації та громадські активісти, які в силу власних функціональних обов'язків або особистої зацікавленості особисто беруть участь в підготовці законопроектів чи громадських слуханнях законопроектів;

- керівники в органах охорони правопорядку;

- особи, спеціально уповноважені на здійснення тестового відбору, професійної підготовки;

- органи, у розпорядженні яких перебуває особиста інформація про належність конкретних осіб до органів охорони правопорядку, а також персональна інформація про таких осіб;

- суди;

- Державна судова адміністрація.

6. До принципів державної інформаційної політики у сфері забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку відносяться:

- принцип системності;

- принцип ефективності;

- принципи відкритості та конфіденційності у їх поєднанні та взаємозв'язку;

- принцип плановості;

- принцип превенції;

- принцип стимулювання.

7. До методів адміністративно-правового регулювання належать імперативний та диспозитивний методи, які у конкретних формах регулювання реалізуються як в чистому, так і в змішаному вигляді.

8. До функцій адміністративно-правового регулювання відносяться:

- функція моніторингу.
- прогностична функція,
- правотворча функція.
- регулююча функція,
- ревізійна функція.

9. Прямими формами адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку є:

- нормативне регулювання;
- інформування широкої громадськості про караність посягань на працівників сил охорони правопорядку;
- інформування працівників сил охорони правопорядку про існування сталої практики не притягнення до відповідальності за правомірне застосування сили при відбитті нападу;
- доведення інформації до працівників сил охорони правопорядку в рамках їх професійної підготовки.

10. Непрямими формами адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки є встановлення обмежень, які спрямовані на запобігання або припинення тих порушень правопорядку, які створюють загрозу особистій безпеці працівників сил охорони правопорядку.

Розділ 3

ОСНОВНІ ПРІОРИТЕТИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ

3.1 Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку та основні напрямки його впровадження в Україні

Починаючи дослідження зарубіжного досвіду адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, перш за все вважаємо за потрібне зосередитися на висвітленні форм адміністративно-правового регулювання тих суспільних відносин, які є найбільш проблемними для України (в аспекті інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку).

Одним із питань є публічне оприлюднення декларацій окремої категорії осіб, включаючи й працівників органів охорони правопорядку. Одразу зауважимо, що ми не налаштовані піддавати критиці декларування. Однак слід уважно та виважено підходити до оприлюднення персональних даних особи.

Аналізуючи міжнародні та закордонні нормативно-правові акти, які регулюють це питання, зауважимо наступне. 10 вересня 2003 року у Стамбулі глави урядових делегацій з Азербайджану, Вірменії, Грузії, Російської Федерації, Таджикистану та України прийняли «План дій по боротьбі з корупцією» (так званий «Стамбульський план дій по боротьбі з корупцією»).

Цим планом передбачено ряд принципів. Зокрема, складовою частиною принципу розвитку ефективної та прозорої публічної служби є забезпечення доброчесності в публічній службі, що передбачає запровадження механізмів, котрі передбачають розкриття та/або моніторинг особистих доходів та фінансових зобов'язань державних чиновників [102].

Слід погодитися, що запровадження декларування цілком може бути визнана формою реалізації цього зобов'язання. Однак виникає питання про ступінь залучення громадськості до цього контролю.

Так, іншим принципом цього плану є принцип підтримки активної участі громадськості в реформах. Реалізація цього принципу передбачає публічне обговорення та участь громадськості, однак воно зводиться до:

- 1) заохочення публічного обговорення питань корупції та участь громадян у запобіганні корупції шляхом залучення громадських організацій до моніторингу програм та діяльності в публічному секторі; розширення співпраці в антикорупційній роботі між державними структурами, громадськими організаціями, приватним сектором, професійними органами,

науково-дослідницькими незалежними центрами; прийняття законів і підзаконних актів, що гарантують громадським організаціям необхідні права для забезпечення їх активної участі в антикорупційній роботі;

2) доступу до інформації шляхом розроблення та впровадження: вимог з надання громадськості інформації, що містить повідомлення про зусилля державних органів із забезпечення правомірності, чесності, громадського контролю та запобігання корупції в їхній діяльності, а також про результати конкретних справ, матеріалів та інших повідомлень про корупцію; заходів, які забезпечують свободу громадськості та ЗМІ в запитуванні й отриманні відповідної інформації стосовно превентивних та правоохоронних заходів; інформаційних систем та баз даних стосовно корупції, чинників та обставин, які сприяють її появі, а також заходів, передбачених в урядових або інших державних програмах чи планах із запобігання корупції, з тим, щоб ця інформація була доступна для громадян, неурядових організацій та інших інституцій громадянського суспільства [102].

Як бачимо, ці принципи не містять прямої вимоги надання доступу громадськості до декларацій державних службовців. Хоча, слід визнати, що вони не містять і заборону доступу громадськості до вищезазначених декларацій.

Д. Котляр та Л. Поп у схематичному вигляді наводять відомості про держави, в яких декларації оприлюднюються (Схема 1) [70]

Схема 1.

Відсоток країн, де оприлюднюються майнові декларації

Як зазначають С. Джанков, Р. Ла Порта, Ф. Лопез-де-Сіланес та А. Шлейфер, які дослідивши законодавство та практику декларування в 175 державах, приблизно в двох третинах держав законодавство передбачає декларування, а в третині держав передбачене оприлюднення декларацій.

При цьому оприлюднення частіше зустрічається в більш багатших та демократизованих державах [179]

Слід зазначити, що Європейський суд з прав людини у рішенні Випих проти Польщі від 25.10.2005 визнав неприйнятною скаргу члена місцевої ради, який відмовився подавати декларацію, стверджуючи, що законодавчий обов'язок розкривати деталі свого фінансового та майнового стану порушує ст. 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Однак суд зазначив, що вимога подавати декларацію та її онлайн-публікація хоч і пов'язані з обмеженням права на невтручання в особисте життя, але таке втручання є обґрунтованим, оскільки у широкої громадськості є правомірний інтерес в тому, щоб переконатися, що місцева політика є прозорою [176].

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» Українські суди зобов'язані застосовувати при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права [117]. Оскільки в Україні практика Європейського суду є обов'язковими для виконання, то зазначене рішення, хоч і постановлене не напряму стосовно України, але створило певний правовий прецедент. Водночас, з іншого боку, у цьому рішенні прямо не вказано й на те, що відсутність в законодавстві держави норм, які б зобов'язували оприлюднювати декларації, є порушенням Конвенції. Іншими словами, це рішення тільки констатує, що у разі наявності обов'язку оприлюднювати декларації цей обов'язок не суперечить європейському праву, однак і відсутність такого обов'язку також йому не суперечитиме.

Слід зазначити, що питання про допустимість публічного розкриття декларацій (надання доступу до декларацій необмеженому колу осіб) є предметом жвавих дискусій як в Західній Європі, так і в постсоціалістичних державах [174, с. 102].

При цьому, на думку фахівців, немає і не варто найближчим часом очікувати міжнародних стандартів стосовно меж загального розкриття декларованої інформації.

Розглянемо законодавчу практику конкретних держав з цього питання. Надання повного доступу до декларацій, здебільшого, притаманне тим системам, в яких декларації містять відносно невеликий обсяг інформації та які розповсюджуються тільки на вузьке коло вищих посадових осіб. [174, с. 102]. Це властиво для членів парламенту та міністрів у Данії. Також повна інформація оприлюднюється стосовно виборних посадових осіб у Боснії та Герцеговині, а також в Чорногорії та Румунії [174, 102].

У парламентів Великої Британії для громадськості доступними є реєстри фінансових інтересів (аналог декларації) для вищих посадових осіб, а саме: лордів, членів парламенту, їх секретарів та референтів [174, 102]

В державах, в яких в деклараціях зазначено багато даних, публічне їх розкриття, здебільшого обмежене. Приміром, в Латвії та Естонії декларації оприлюднюються без особистого пізнавального коду, адреси та відомостей, пов'язаних з близькими родичами [174, с. 103]. Аналогічні обмеження наявні

в Албанії, Боснії та Герцеговині, Болгарії, Хорватії, Грузії, Киргизькій республіці, Литві та Македонії. [174, с. 103].

В Німеччині відомості, які подаються членами Бундестага про доходи публікуються в спрощеному вигляді (зазначається не конкретна сума, а один з трьох рівнів доходів). [174, с. 103].

В Латвії не розголошуються декларації посадових осіб служб безпеки [174, с.103].

У Сполучених Штатах Америки вищі посадові особи всіх трьох гілок влади зобов'язані публічно декларувати своє фінансове становище. Що стосується виконавчої влади, то приблизно 20 тисяч чиновників вищого рівня охоплені системою публічного декларування. Їх декларації заповнюються щорічно, доступні для засобів масової інформації та громадськості. Водночас, в Сполучених Штатах Америки існує й конфіденційна система декларування. Вона призначена для посадових осіб, що працюють, зокрема у таких сферах, як державні контракти, закупівлі, гранти та ліцензії. Зміст відомостей, задекларованих службовцями в цій системі, доступний тільки відповідним державним органам, але закритий для громадськості [40].

Як бачимо, в Сполучених Штатах Америки оприлюднення декларацій передбачено законом. Однак, ця вимога розповсюджується виключно на вищих посадових осіб. Ця практика є доцільною, оскільки вищі посадові особи держави в більшості випадків забезпечені особистою охороною, яка здатна відбити більшість посягань, які вчиняються з метою заволодіння майном, про наявність якого представники криміналітету могли дізнатися із оприлюдненої декларації. Що стосується середньої та нижньої ланок державних службовців, в тому числі й працівників органів охорони правопорядку, то вони не забезпечені постійною державною охороною, а тому є набагато вразливішими перед потенційною загрозою нападу з метою заволодіння їх майном.

Безумовно, грошове забезпечення працівників правоохоронних органів України не є високим. Однак, навіть при невеликій заробітній платні працівники органів охорони правопорядку не позбавлені можливості отримувати нерухоме майно у спадок та в подальшому його продавати з метою придбання іншого майна. Але після продажу нерухомого майна і до купівлі іншого у цих осіб зберігається значна сума грошових коштів, яка підлягає декларуванню. Відтак інформація про наявність цих коштів може бути отримана будь-ким, в тому числі й криміналітетом. Це створює небезпеку життю та здоров'ю працівників органів охорони правопорядку.

Доречно звернутися й до ч. 1 ст. 8 Федерального закону Російської Федерації від 25 грудня 2008 року «Про протидію корупції» в якій зазначено, що державні службовці (а відтак – і працівники сил охорони правопорядку), зобов'язані подавати відомості про доходи, майно та зобов'язання майнового характеру. Однак, відповідно до ч. 3 ст. 8 цього ж закону зазначені відомості відносяться до інформації з обмеженим доступом [96].

При цьому, відповідно до п. 3 Порядку розміщення відомостей про доходи, видатки, про майно та зобов'язання майнового характеру окремих категорій осіб та членів їх сімей на офіційних сайтах федеральних державних органів, органів державної влади суб'єктів Російської Федерації й організацій та надання цих відомостей загальноросійським засобам масової інформації для опублікування, на офіційних сайтах заборонено зазначати, зокрема персональні дані чоловіка (дружини), дітей та інших членів сім'ї декларанта; відомості, які дозволяють визначити місце проживання, місцезнаходження об'єктів нерухомості, поштовий адрес, телефон та інші індивідуальні засоби комунікації декларанта, його дружини (чоловіка), дітей та інших членів сім'ї [108].

Таким чином, в ряді держав, в тому числі й з розвинутою демократією, публічний доступ до декларацій є обмеженим. Цей висновок, у поєднанні з висновком про те, що ненадання доступу громадськості до декларацій чиновників не є прямим порушенням міжнародних стандартів, дозволяє стверджувати, що в Україні також може бути запроваджений обмежений доступ до декларацій державних службовців, в тому числі працівників органів охорони правопорядку.

Водночас, розміщення декларацій у загальний доступ має схвальну оцінку у громадськості. Це аргументується тим, що дає змогу представникам громадськості паралельно з правоохоронними органами контролювати доходи чиновників (в тому числі й тих, які працюють в органах охорони правопорядку).

Дійсно, в мережі Інтернет викладаються публікації, в яких на основі аналізу електронних декларацій громадськими активістами робляться обґрунтовані припущення про те, що суми видатків окремих державних службовців значно перевищує рівень їх доходів [150, 158].

Ми не заперечуємо проти ефективності громадського контролю. Інколи він має вирішальне значення. Особливо в ті часи, коли у населення низька довіра до правоохоронних органів, які зобов'язані самостійно виявляти корупційні дії. Однак вважаємо, що надавання необмеженого публічного доступу до декларацій з персональними даними працівників органів охорони правопорядку та членів їх сімей створює додаткову загрозу їх особистій безпеці.

Якщо порівнювати позитивний та негативний ефекти від оприлюднення декларацій, то, на нашу думку, позитивний ефект від громадського контролю поступається негативному ефекту від загрози особистій безпеці державних службовців взагалі та працівникам органів охорони правопорядку зокрема, оскільки життя та здоров'я людини, відповідно до ст.3 Конституції України визнається найвищою соціальною цінністю в Україні [69].

З цього випливає, що в Україні доцільно обмежити загальний доступ до персональних даних працівників органів охорони правопорядку. Загальнодоступними для громадськості можна залишити декларації вищого

та середнього керівництва, які є публічними особами. Проте запроваджувати це слід після того, як в Україні буде запроваджений ефективний механізм протидії корупції з боку саме державних органів, а відтак зросте довіра населення до дій вітчизняних органів протидії корупції.

Позитивним також буде досвід вуличного відеоспостереження. Перші системи відеоспостереження з'явилися в 1950-х роках, але стали активно використовуватися лише в 1990-х роках. Вуличне відеоспостереження найбільше розповсюджене у країнах Євросоюзу та США. Тільки Великобританія, імовірно, використовує більше 4 млн камер, що становить 10% від загальної кількості встановлених систем відеоспостереження в світі [37]. Зазначений досвід обов'язково слід застосовувати в Україні.

Наступним актуальним питанням інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників органів охорони правопорядку є максимальна обізнаність про наміри водія автомобіля. Одним з прикладів актуальності цього питання є вбивство двох працівників патрульної поліції водієм зупиненого поліцією автомобіля, яке мало місце 25 вересня 2016 року в м. Дніпро [30].

Зауважимо, що трагічні наслідки цієї ситуації мають багато причин. Однак в рамках цієї роботи слід звернути увагу саме на інформаційних аспектах забезпечення особистої безпеки. Зрозуміло, що людину неможливо зобов'язати, щоб вона завчасно інформувала працівників органів охорони правопорядку про свій намір вчинити на них напад. Перспективним, на нашу думку, є встановлення певних правил поведінки водія та пасажирів під час зупинки автомобіля, при дотриманні яких у водія та пасажирів не буде можливості вчинити несподіваний напад на працівників сил охорони правопорядку. Порушення цих правил (незалежно від того, здійснюється воно з метою нападу чи ні) має сигналізувати працівнику органу охорони правопорядку про можливу небезпеку, а відтак зобов'язувати його вдаватися до активних дій із забезпечення особистої безпеки.

Доцільним, на нашу думку, є запозичення окремих аспектів американського досвіду. Так, під час зупинки автомобіля в Сполучених штатах Америки водій має тримати руки на рульовому колесі [27]. Крім того, передбачено також правило відкрити бокове скло автомобіля під час спілкування з поліцейським [47].

На нашу думку, обов'язок тримання рук на рульовому колесі є простим, але ефективним засобом інформаційного захисту працівників сил охорони правопорядку (передусім поліції, а під час перетинання державного кордону – прикордонної служби). Так, якщо водій або пасажир знаходиться в салоні автомобіля, то найбільш ефективно він зможе атакувати саме за допомогою дій руками. Це можуть бути так звані дії «голими руками» (зокрема, удари, больові або задушливі прийоми, вибивання зброї або спеціальних засобів з рук працівника органу охорони правопорядку, відштовхування останнього тощо), або це може бути напад із застосуванням спеціальних засобів, холодної чи вогнепальної зброї чи вибухових пристроїв.

Тому знаходження рук на рульовому колесі дозволяє, по-перше, добре їх розгледіти (в темну пору доби – за допомогою ліхтаря), по-друге, вчасно зреагувати, якщо особа «потягнеться» руками за зброєю.

Однак встановлення цього обов'язку для водія не буде ефективним, якщо порушення цього обов'язку не дозволить працівникам сил охорони правопорядку вживати додаткових заходів щодо забезпечення безпеки. Зокрема, приводити у готовність вогнепальну зброю.

Наступним аспектом, який впливає на інформаційне забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, є контроль за інформаційним простором. Але якщо в питанні контролю за радіочастотним простором проблеми скоріше є технічними, то в питаннях контролю за обміном інформацією за допомогою гаджетів проблема має і законодавчі аспекти.

Зауважимо, що Директор Федерального бюро розслідувань Джеймс Комі напередодні виходу iPhone 6 публічно висловлював занепокоєння системою шифрування, яку застосовує Apple [177].

У зв'язку з цим він звернувся до Конгресу Сполучених Штатів Америки з проханням законодавчо послабити захист мобільних пристроїв. Так, представники Федерального бюро розслідувань наполягають на необхідності внесення змін до законів, якими зобов'язати виробників мобільної електроніки залишати «слабкі місця» в програмному забезпеченні смартфонів та планшетів, якими можуть користуватися органи безпеки для спостереження за користувачем смартфона або планшета відповідно [164].

В даному випадку мова йде про так званий закон Сполучених Штатів Америки про прослуховування (Communications Assistance for Law Enforcement Act), який був прийнятий 25 жовтня 1994 року [175].

Враховуючи дату його прийняття на даний час «Закон про прослуховування» в окремих аспектах дійсно є морально застарілим, оскільки технології мобільного спілкування на даний час значно розвинулися. По-перше, зазнали змін технології телефонних переговорів із застосування мобільного зв'язку. По-друге, спілкування також здійснюється за допомогою програмного забезпечення через мережу Інтернет:

- 1) Viber;
- 2) WhatsApp;
- 3) Skype;
- 4) Clownfish for Skype (додаток до Skype, який дозволяє автоматично перекладає текст на мову співрозмовника);
- 5) Line;
- 6) Telegram;
- 7) ICQ;
- 8) QIP;
- 9) Net Speakerphone;
- 10) CallsFreeCalls;
- 11) Camfrog Video Chat;

- 12) Digsby;
- 13) Miranda IM;
- 14) ooVoo;
- 15) FREE MyChat;
- 16) TeamSpeak тощо.

На думку Джеймса Коми застосування складних алгоритмів шифрування принесе більше шкоди, аніж користі [178].

3.2 Аналіз перспективного законодавства у сфері забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку та практики його розробки в Україні

Виходячи з проведеного аналізу, ми вважаємо, що інформаційне забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку має здійснюватися у таких напрямках.

Перший напрямок (превентивний) – це доведення до відома невизначеного кола осіб інформації про те, що посягати на особисту безпеку працівників сил охорони правопорядку є неможливим (або, принаймні, вкрай складним для виконання), а якщо можливим, то недоцільним, а якщо ж особа з певних причин все ж таки стала переконаною у доцільності такого посягання, то доведення до її відома, що таке посягання є реально караним.

Другий напрямок (превентивно-захисний) полягає в обмеженні доступу до інформації про залучення особи до діяльності з охорони правопорядку. В даному випадку термін «правопорядок» вживається в широкому значенні (докладніше про це зазначене в першому розділі монографії), а тому не слід ототожнювати це тільки з охороною порядку в громадських місцях, що є тільки одним із напрямків охорони правопорядку. До цього напрямку також відноситься обмеження доступу до інформації про персональні дані працівників сил охорони правопорядку та про їх близьких осіб, а саме відомостей про їх місце проживання, перебування, місце роботи тощо.

Третій напрямок (захисний) полягає в наданні працівникам сил охорони правопорядку інформації про потенційну та реальну загрозу їх особистій безпеці, а також інформації про заходи протидії таким посяганням.

Кожен з цих напрямків вимагає власного адміністративно-правового забезпечення шляхом внесення змін як законів, так і до підзаконних нормативно-правових актів (наказів, інструкцій, положень, методичних рекомендацій тощо). Розглянемо кожний з цих напрямків окремо.

Перший напрямок полягає у доведенні до відома невизначеного кола осіб інформації, усвідомлення якої сприяло б запобіганню спробам посягання на особисту безпеку працівників сил охорони правопорядку. У зв'язку з цим даний напрямок визначається нами як суто превентивний.

Змістом інформації, яка має доводитися в рамках реалізації цього напрямку, має бути:

По-перше, до відома населення має доводитися інформація про недоцільність посягання на особисту безпеку працівників сил охорони правопорядку. Пріоритетною має бути теза про те, що працівник сил охорони правопорядку не повинен сприйматися суспільством (або окремими його групами чи членами) як особистий супротивник. Цей працівник тільки виконує певний напрямок державної політики, навіть якщо цей напрямок полягає в перевірці, затриманні, засудженні чи іншому обмеженні прав того чи іншого учасника суспільних відносин. Водночас, необхідною умовою відповідного «виховання» населення є недопущення з боку самих працівників сил охорони правопорядку таких дій, які б сприймалися населенням як спроби самоствердитися шляхом застосування до оточуючих заходів впливу.

По-друге, до відома населення має доводитися інформація про неможливість або складність посягання на працівників сил охорони правопорядку. Для цього слід інформувати (в тому числі й шляхом «прикрашування» інформації) про рівень особистої підготовки працівників сил охорони правопорядку, рівень їх технічного оснащення та рівень організації взаємодії при відбитті посягання.

Проте зазначений напрямок буде ефективним тільки в тому разі, якщо населення буде зацікавленим в ознайомленні з медіапродукцією даного змісту. Очевидним в даному випадку є те, що вирішальну роль у розповсюдженні даної інформації можуть відігравати саме засоби масової інформації.

Однак при виборі способу реалізації цього напрямку слід враховувати наступні правові норми. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» друковані засоби масової інформації є вільними. Забороняється створення та фінансування державних органів, установ, організацій або посад для цензури масової інформації. Також не допускається вимога попереднього погодження повідомлень і матеріалів, які поширюються друкованими засобами масової інформації [123].

Аналогічні вимоги містяться в Законі України «Про телебаченні і радіомовлення», в ст. 5 якого зазначається, що цензура інформаційної діяльності телерадіоорганізації забороняється, а телерадіоорганізація є незалежною у визначенні змісту програм та передач [145].

Тому при регулюванні цього напрямку домінуючим методом адміністративно-правового регулювання має бути саме диспозитивний метод. Формою реалізації цього методу ми вважаємо введення в законодавство норм, які б передбачали надання організаційної та фінансової допомоги при підготовці медіапродукції, в якій міститься популяризація вітчизняних сил охорони правопорядку.

Слід зазначити, що подібна законодавча техніка застосовувалася законодавцем для протидії трансляції окремої медіапродукції. Так, Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту інформаційного телерадіопростору України» [118] були внесені зміни до Закону України «Про кінематографію» [130], а також до Закону України «Про телебачення і радіомовлення», якими заборонено розповсюдження і демонстрування фільмів, що містять популяризацію або пропаганду органів держави-агресора та їхніх окремих дій, що створюють позитивний образ працівників держави-агресора, працівників радянських органів державної безпеки, виправдовують чи визнають правомірною окупацію території України, а також забороняється трансляція (демонстрування шляхом показу каналами мовлення) фільмів, вироблених фізичними та юридичними особами держави-агресора.

Наявність даної вказівки в законі підкреслює, яке негативне значення для української державності може мати позитивний образ силовиків держави агресора. Вважаємо, що не менше уваги слід приділяти й створенню позитивного образу вітчизняних працівників сил охорони правопорядку.

Крім того, відповідно до Указу Президента України № 133/2017 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2017 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)». Цим Указом була встановлена заборона Інтернет-провайдером надавати послуг з доступу користувачам мережі Інтернет до ресурсів сервісів «Mail.ru» (www.mail.ru) та соціально-орієнтованих ресурсів «Вконтакте» (www.vk.com) та «Однокласники» (www.ok.ru) [140].

Значення вищезазначених заборон трансляції або доступу до ресурсів в мережі Інтернет вже розглядалося нами в підрозділі 2.3 даної роботи як непрямі способи інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку¹.

По-третє, до відома населення має доводитися інформація про те, що посягання на працівників сил охорони правопорядку є караним. При чому мова йде не тільки про доведення до населення інформації про те, які санкції передбачені законом. Важливо також доводити інформацію про те, що особи, які вчинили посягання на життя чи здоров'я працівників сил охорони правопорядку, зазнали за це покарання. Цим буде досягатися переконаність у невідворотності покарання, що виконуватиме превентивну функцію.

Що стосується законодавства, яке передбачає відповідальність за посягання на особисту безпеку працівників сил охорони правопорядку, то вона передбачена нормами кримінального, адміністративного та цивільного законодавства.

---

¹ Зазначені заборони віднесені до непрямих способів, оскільки вони спрямовані на досягнення іншої (більш глобальної) мети у суспільстві, однак, поряд з цим забезпечують особисту безпеку працівників сил охорони правопорядку.

Кримінальний закон відносить посягання на особисту безпеку працівників сил охорони правопорядку до злочинів: невеликої тяжкості (ч. 1, 2 ст. 342, ч. 1 ст. 345 КК України), середньої тяжкості (ч. 3 ст. 342 КК України), тяжких (ч. 2 ст. 346 КК України) та особливо тяжких (ст. 112, 115, ч. 3, 4 ст. 345, ч. 3 ст. 346, 349 КК України). Критерієм віднесення до різних ступенів тяжкості виступає або ступінь посягання або посада потерпілого.

Адміністративна відповідальність передбачена за злісну непокору законному розпорядженню або вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця (ст. 185 КУпАП), а також за публічні заклики до невиконання вимог поліцейського чи посадової особи Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (ст. 185-7 КУпАП) [63].

Цивільна відповідальність передбачена як за збитки, які спричинені витратами на лікування потерпілого та ремонт пошкодженого при посяганні одягу та обладнання, так і за збитки, спричинені необхідністю держави виплачувати грошову допомогу у разі загибелі працівника сил охорони правопорядку або втрати ним працездатності. Наприклад, в порядку ст. 97 Закону України «Про Національну поліцію»

В рамках даної роботи ми не розглядатимемо питання про те, чи достатньо суворими є санкції зазначених порушень. По-перше, аналіз норм кримінального та цивільного законодавства відноситься до предмету дослідження інших наукових спеціальностей. По-друге, предметом нашого дослідження є не взагалі забезпечення особистої безпеки, а інформаційне її забезпечення.

Адміністративним засобом інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку ми, в першу чергу, вважаємо саме інформування громадськості про притягнення до юридичної відповідальності осіб, які були визнані винними у посяганні на особисту безпеку працівників сил охорони правопорядку.

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» судові рішення, судові засідання та інформація щодо справ, які розглядаються судом, є відкритими, крім випадків, установлених законом. Будь-яка особа має право на вільний доступ до судового рішення в порядку, встановленому законом [144].

Відповідно до ч. 2 ст. 2 Закону України «Про доступ до судових рішень» усі судові рішення є відкритими та підлягають оприлюдненню в електронній формі не пізніше наступного дня після їх виготовлення і підписання [122].

Для доступу до судових рішень судів загальної юрисдикції, відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону України «Про доступ до судових рішень» Державна судова адміністрація України забезпечує ведення Єдиного державного реєстру судових рішень. Електронною адресою реєстру є <http://www.reyestr.court.gov.ua>.

Проте зазначений реєстр забезпечує доступ до судових рішень лише за умови зацікавленості особи в отриманні відповідної інформації, а також володінні хоча б базовими правовими знаннями, які дозволять знайти необхідну

інформацію. Тому проводити пошук у реєстрі будуть скоріше з професійної зацікавленості. Однак доведення інформації до осіб потребує зацікавленості в її отриманні. Тому більш перспективним ми вважаємо надання громадськості інформації, яка опрацьована та скомпонована у вигляді, який може зацікавити. Це потребує спільної роботи, як відповідних підрозділів в органах охорони правопорядку, які відповідають за зв'язок із засобами масової інформації, так і самих засобів масової інформації. Водночас, враховуючи, що закон передбачає достатню незалежність засобів масової інформації, імперативний метод правового регулювання можна застосувати тільки для зобов'язання відповідних представників органів охорони правопорядку підготовлювати та передавати засобам масової інформації відомості про притягнення до юридичної відповідальності осіб, які вчинили посягання на особисту безпеку працівників сил охорони правопорядку. Що стосується залучення засобів масової інформації до цієї роботи, то в даному випадку слід розраховувати на диспозитивний метод регулювання у формі заохочення. Річ у тому, що навіть зобов'язавши засоби масової інформації транслювати інформацію, в якій критикується посягання на особисту безпеку працівників сил охорони правопорядку та наводяться приклади караності таких дій, не можна розраховувати на досягнення мети цього напрямку регулювання. Оскільки метою є не стільки трансляція відповідної інформації, скільки її сприйняття та, найголовніше, її належне усвідомлення аудиторією. Іншими словами, інформація має бути, по-перше цікавою, а, по-друге, переконливою. У зв'язку з цим доречно передбачити в законодавстві, що на посади по зв'язкам із засобами масової інформації доречно залучати осіб, які мають підготовку у галузі журналістики. Крім того, доцільно також Для цього доцільно використовувати як фінансові заохочення (залучати на платних засадах), так і організаційні (отримання доступу до ексклюзивної інформації, з якої формуватиметься інформаційний матеріал).

Другий напрямок (превентивно-захисний) полягає в обмеженні доступу до інформації про належність особи до сил охорони правопорядку, а якщо приховати таку належність неможливо або недоцільно – обмеженні доступу до інформації про анкетні дані працівників сил охорони правопорядку та їх близьких осіб, а саме відомостей про їх місце проживання, перебування, місце роботи тощо.

Цей напрямок є превентивно-захисним. Його змішана природа полягає в тому, що, з одного боку, унеможливлуючи доступ до інформації про працівника сил охорони правопорядку, він забезпечує попередження посягання (є превентивним), з іншого боку, попередження посягання відбувається на етапі певних підготовчих дій стосовно збору інформації про особу коли вже розпочалися певні дії щодо підготовки до посягання, тобто превенція в її чистому вигляді виявилась неефективною (в цій частині він є захисним).

Збереження в таємниці інформації про належність особи до сил охорони правопорядку є найвищим ступенем превентивно-захисного напрямку і має застосовуватися до таких категорій осіб:

1) особи, які залучаються до конфіденційного співробітництва на платних або безоплатних засадах;

2) особи, які є штатними працівниками сил охорони правопорядку, але виконання ними своїх функціональних обов'язків можливо виключно за умови збереження в таємниці їх професійної належності до органів охорони правопорядку.

Адміністративно-правове регулювання цього напрямку полягає в наступному.

Перший напрямок полягає у нерозголошенні відомостей про належність до органів охорони правопорядку.

Найбільш простим способом видання своєї належності до сил охорони правопорядку є зовнішні ознаки особи. У зв'язку з цим категорично недопустимо вимагати носіння форменого одягу від осіб, чия належність до органів охорони правопорядку підлягає збереженню в таємниці.

Продовжуючи тему зовнішнього вигляду зазначимо, що не слід також суворо регламентувати вимоги до стилю «цивільного» одягу, оскільки носіння виключно ділового стилю одягу може видати приналежність такої особи. Крім того, до таких осіб не слід висувати вимоги щодо необхідності гоління та певного типу зачісок. Приміром, якщо працівник сил охорони правопорядку працює в сфері протидії економічним злочинам (в тому числі корупційним злочинам в сфері економіки), то охайність (в тому числі й надмірна) в його зовнішньому вигляді є доречною. Проте, якщо особа видає себе за представника маргінальних верств населення, зокрема, осіб, які вживають наркотичні засоби чи психотропні речовини, або продають їх, то надмірна охайність в їх зовнішньому вигляді може не тільки знизити ефективність роботи, але й створити загрозу їх особистій безпеці. В такому випадку цілком доречно носіння волосся, яке може довгим, фарбованим (в тому числі й в зелений, червоний або інший незвичний для фарбування колір), носіння «викликаючого» одягу та взуття тощо.

Проте зовнішній вигляд, хоч і є найпростішим способом видання своєї приналежності до працівників органів охорони правопорядку, але не є єдиним способом. Видати причетність до працівників сил охорони правопорядку може відвідування будівель, в яких розташовані органи охорони правопорядку, а також зустрічі з іншими працівниками цих органів, які в силу публічності своїх функціональних обов'язків не можуть тримати в таємниці свою належність до органів охорони правопорядку.

Це вимагає розроблення інструкцій, які б передбачали можливість відповідних органів охорони правопорядку реєструвати юридичні особи, від імені яких укладалися б договори купівлі, оренди приміщень, які б в подальшому використовувалися для зустрічей з конфідентами.

Проте, в ході боротьби з високоорганізованою злочинністю рівень інформаційного захисту має бути вищим, оскільки працівників органів охорони правопорядку можуть перевіряти за відповідними базами даних.

Так, відповідно до Порядку заповнення та подання податковими агентами Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, затвердженого Наказом Міністерства фінансів України № 4 від 13 січня 2015 року щоквартально до органів державної фіскальної служби мають подаватися Податкові розрахунки (Форма № 1ДФ), в якому має зазначатися податковий номер кожного найманого працівника, якому сплачувалася заробітна плата та з якого стягувалися податки [106]. Не забуваючи про презумпцію добропорядності державних службовців, маємо зауважити, що доступ до баз податкового блоку має достатньо широке коло осіб. Відтак, знаючи податковий номер особи, можна встановити місце, в яких вона отримує доходи, а відтак перевірити, чи не є вона працівником органу охорони правопорядку.

Потенційну небезпеку для працівника органу охорони правопорядку містить відомості про його освіту (у тому разі, якщо освіта є фаховою, а тим більше у разі закінчення навчального закладу відомчої належності).

Так, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України Про створення Єдиної державної електронної бази з питань освіти № 752 від 13 липня 2011 року в Україні створена Єдина державна електронна база з питань освіти до якої вносяться дані щодо вступників, студентів (курсантів, слухачів), аспірантів, докторантів, випускників навчальних закладів, їх рівнів та ступенів освіти.

При цьому безоплатний і вільний доступ осіб до інформації, що міститься у Єдиній державній електронній базі з питань освіти, здійснюється через офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України [143].

Актуальним питанням залишається збереження в таємниці інформації про публічні (державні) закупівлі.

Актуальність цього питання можна проілюструвати на прикладі інциденту, який стався між працівниками Національного антикорупційного бюро України та працівниками Генеральної прокуратури України [26].

Як стало відомо з публічних джерел працівник Генеральної прокуратури України пан С. помітив за собою стеження. Подальшою перевіркою було встановлено, що автомобіль стеження належить НАБУ. В подальшому відомості про номерні знаки зазначеного автомобіля були перевірені за базами Національної поліції, в результаті чого встановлено, що автомобіль належить Національному антикорупційному бюро України. В подальшому окремі працівники Національного антикорупційного бюро України були приведені до приміщення Генеральної прокуратури України, де, за твердженнями останніх, до них було застосовано насильство [45].

Ми не будемо давати оцінку правомірності дій працівників цих відомств, оскільки це є компетенцією судово-слідчих органів. Обмежимося

аналізом цієї ситуації на предмет ризиків для особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, оскільки в ролі потерпілого може виявитися працівник будь-якого органу охорони правопорядку.

Цей випадок є показовим в тому плані, що працівники вищезгаданих правоохоронних органів мають змогу оперативно перевіряти транспортні засоби на предмет того, за ким саме зареєстровано право власності на транспортний засіб.

Крім того, отримати відомості про те, які саме автомобілі придбані певним органом на потреби, можна з відкритих джерел. Так, відповідно до відомостей, розміщених на веб-ресурсі tender.me.gov.ua Національним антикорупційним бюро України проведено ряд державних закупівель, у яких переможцями ставали товариство з обмеженою відповідальністю «ВІДІ ЮНІКОМЕРС» та товариство з обмеженою відповідальністю «ЄВРОКАР».

Маючи ці відомості, через ці товариства цілком можливо встановити індивідуальні ідентифікаційні ознаки мають автомобілі, які використовуються Національним антикорупційним бюро України, в тому числі при здійсненні негласних заходів. Безумовно, що проблема відкритості державних закупівель в цьому контексті постала перед Національним антикорупційним бюро України як перед новоствореною організацією. Інші правоохоронні органи (Служба безпеки України, Національна поліція) мають ширшу матеріальну базу, в тому числі й за кількістю автотранспорту. Тому доволі важко встановити, які з належних ним транспортних засобів використовується при здійсненні негласних заходів, а які – не застосовуються.

Це вказує, що прозорість процедури закупівлі, маючи на меті недопущення зловживань при закупівлі за державні кошти, має побічний ефект у вигляді розголошення інформації про закуплені товари, що може негативно сказатися як на ефективності роботи відповідного органу охорони правопорядку, так і на особистій безпеці його працівників.

Відповідно до ч. 3 ст. 2 Закону України «Про публічні закупівлі» дія цього закону не поширюється на випадки, якщо предметом закупівлі є товари, роботи і послуги, закупівля яких становить державну таємницю відповідно до Закону України «Про державну таємницю» [139].

При цьому в самому Законі України «Про державну таємницю» відсутній конкретний перелік відомостей, які становлять державну таємницю [121]. Ці відомості містяться у Зводі відомостей, що становлять державну таємницю, відповідно до п. 4.5.6 якого до державної таємниці відносяться відомості про факт закупівлі Службою зовнішньої розвідки та Службою безпеки України спеціальних технічних засобів чи спеціальної техніки, що розкривають найменування, принцип дії чи експлуатаційні характеристики спеціальних технічних засобів чи спеціальної техніки, призначених для забезпечення оперативно-розшукової, контррозвідувальної чи розвідувальної діяльності Служби зовнішньої розвідки та Служби безпеки України,

володіння якими дає змогу зацікавленій стороні впливати на її результати, що створює загрозу національним інтересам і безпеці [50].

На нашу думку, до цього пункту необхідно внести зміни, доповнивши перелік органів, які можуть здійснювати закупівлю спеціальних технічних засобів та спеціальної техніки такими органами, як Генеральна прокуратура України, Національне антикорупційне бюро України, Національна поліція, Державне бюро розслідувань, Державна прикордонна служба, Управління державної охорони, Органи доходів і зборів, Державна кримінально-виконавча служба, Міністерство оборони України.

Засобом ідентифікації особи як працівника органу охорони правопорядку також може виступати наявність у публічному доступі її декларації як особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, де зазначено прізвище, ім'я, по-батькові особи, місце її роботи, населений пункт, в якому вона проживає, посада, яку обіймає, а також прізвище, ім'я та по-батькові її близьких родичів.

Хоча відомості про податковий номер особи не надають для публічного доступу, однак цей номер, так само, як і адреса реєстрації може бути встановлений навіть без доступу до закритих баз даних. Приміром, чоловік або дружина особи, яка подає декларацію, можуть бути засновником, керівником або підписантом юридичної особи, або фізичною особою-підприємцем. В цьому разі будь-яка особи, яка має доступ до мережі Інтернет, може скористатися інформацією, яка міститься в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, де через рубрику «Платний запит» зробити запит за критерієм пошуку «Прізвище, ім'я, по-батькові особи» та отримати відповідні відомості.

Це створює загрозу ідентифікації певної особи як працівника органу охорони правопорядку, а відтак – і загрозу її особистій безпеці.

Слід зазначити, що, відповідно до п. 4.1.1 Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, до державної таємниці відносяться відомості про причетність працівників Служби безпеки України, Державної прикордонної служби, органів внутрішніх справ, податкової міліції Державної фіскальної служби, Головного управління розвідки Міністерства оборони України, Управління державної охорони, персоналу Державної кримінально-виконавчої служби до здійснення оперативно-розшукової, контррозвідувальної чи розвідувальної діяльності, розголошення яких може завдати шкоду цій діяльності або життю чи здоров'ю цих працівників (персоналу), їх близьких родичів у зв'язку з виконанням цими працівниками (персоналом) завдань цієї діяльності [50].

Обов'язок подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбачений ч. 1 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції», де зазначено, що особи, зазначені у п. 1, пп. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного

агентства декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік за формою, що визначається Національним агентством з питань запобігання корупції [124]. Вважаємо, що дану частину після слів «особи, зазначені у п. 1, пп. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону», слід доповнити словами «крім осіб, зазначених в п. 4.1.1 Зводу відомостей, що становлять державну таємницю».

Третій напрямок (захисний) полягає в наданні працівникам сил охорони правопорядку інформації про потенційну та реальну загрозу їх особистій безпеці, а також інформації про заходи протидії таким посяганням.

Достатньо актуальним є інформація про анкетні дані осіб, з якими під час виконання службових обов'язків вступають у взаємодію працівники сил охорони правопорядку. Що стосується отримання відомостей про особу, то на даний час законом передбачений лише один механізм – вимога пред'явити документ, що посвідчує особу. Це повноваження передбачене в ст. 32 Закону України «Про національну поліцію», відповідно до якої поліцейській має право вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи, у таких випадках:

1) якщо особа володіє зовнішніми ознаками, схожими на зовнішні ознаки особи, яка перебуває в розшуку, або безвісно зниклої особи;

2) якщо існує достатньо підстав вважати, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення;

3) якщо особа перебуває на території чи об'єкті із спеціальним режимом або в місці здійснення спеціального поліцейського контролю;

4) якщо в особі є зброя, боєприпаси, наркотичні засоби та інші речі, обіг яких обмежений або заборонений, або для зберігання, використання чи перевезення яких потрібен дозвіл, якщо встановити такі права іншим чином неможливо;

5) якщо особа перебуває в місці вчинення правопорушення або дорожньо-транспортної пригоди, іншої надзвичайної події;

6) якщо зовнішні ознаки особи чи транспортного засобу або дії особи дають достатні підстави вважати, що особа причетна до вчинення правопорушення, транспортний засіб може бути знаряддям чи об'єктом вчинення правопорушення [116].

Як бачимо, це законодавство дає достатньо дискреційні повноваження працівникам поліції стосовно перевірки документів особи. Зокрема, достатньо широким у тлумаченні може бути положення про те, що вимагати пред'явлення документів можна у особи, якщо існує достатньо підстав вважати, що вона має намір вчинити правопорушення. Проте, як зазначають 74 % опитаних респондентів, достатньо частими є випадки, коли особи, яким висловлюється вимога пред'явлення документів, а також пояснені причини такої вимоги, не погоджуються з достатністю підстав такої вимоги та відмовляються пред'явити документи.

Зазначена проблематика є доволі поширеною, у зв'язку з чим очікувано висуваються пропозиції законодавчого введення так званої «презумпції правоти поліцейського», імператив якої, на думку А.Б. Авакова полягає в тому, що «спочатку підкоряйся поліцейському – потім оскаржуй» [87].

Однак більш детально ми розглянемо питання запровадження зазначеної презумпції в наступному підрозділі, який буде присвячений перспективі розвитку законодавства про порушення інформаційних прав працівників сил охорони правопорядку.

В контексті теми цього підрозділу зауважимо, що саме лише пред'явлення особою власного документа, що посвідчує особу, не повною мірою здатне забезпечити особисту безпеку працівника органу охорони правопорядку, якому даний документ пред'явлений. Дійсно, усвідомлення особою того факту, що її анкетні дані відомі працівникам охорони правопорядку є стримуючим фактором, однак само по собі це не спроможне убезпечити від посягання.

Так, особа, яка вчинила тяжкий чи особливо тяжкий злочин, потенційно спроможна вчинити посягання навіть на життя працівників сил охорони правопорядку, якщо вважатиме, що в результаті цього можна буде укрити факт її перебування на місці злочину. Тому, на нашу думку, для більшого забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, слід забезпечити передання отримуваної інформації в онлайн-режимі, коли відомості про розмови, які відбувалися з патрульним поліцейським чи у його присутності, а також про осіб та документи, які потрапили в поле зору відеокамери, одночасно можна почути та побачити в центрі аналізу відповідної інформації, а також переглянути в майбутньому (навіть якщо саму камеру буде викрадено у поліцейського).

Крім того, отримання відомостей про анкетні дані особи є недостатнім для того, щоб оцінити ступінь загрози. Для цього потрібно отримати відомості про те, чи не має дана особа підстав переховуватися від органів правопорядку. Так, працівники органів охорони правопорядку повинні мати доступ до баз даних, у яких міститься інформація про наявність або відсутність судимості у зазначеної особи, про винесення їй офіційних попереджень за застосування насильства у сім'ї (це особливо важливо, оскільки виїзди на сімейні конфлікти є одними з найбільш небезпечних (через часті прояви немотивованої агресії до оточуючих)).

Важливим напрямком забезпечення особистої безпеки є отримання інформації про власника транспортного засобу або особу, яка ним керує. Для цього, відповідно до ст. 35 Закону України «Про національну поліцію», працівникам поліції надано право зупиняти транспортний засіб у разі:

- 1) якщо водій порушив Правила дорожнього руху;
- 2) якщо є очевидні ознаки, що свідчать про технічну несправність транспортного засобу;
- 3) якщо є інформація, що свідчить про причетність водія або пасажирів транспортного засобу до вчинення дорожньо-транспортної пригоди,

кримінального чи адміністративного правопорушення, або якщо є інформація, що свідчить про те, що транспортний засіб чи вантаж можуть бути об'єктом чи знаряддям учинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення;

4) якщо транспортний засіб перебуває в розшуку;

5) якщо необхідно здійснити опитування водія чи пасажирів про обставини вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, свідками якого вони є або могли бути;

6) якщо необхідно залучити водія транспортного засобу до надання допомоги іншим учасникам дорожнього руху або поліцейським або як свідка під час оформлення протоколів про адміністративні правопорушення чи матеріалів дорожньо-транспортних пригод;

7) якщо уповноважений орган державної влади прийняв рішення про обмеження чи заборону руху;

8) якщо спосіб закріплення вантажу на транспортному засобі створює небезпеку для інших учасників дорожнього руху;

9) порушення порядку визначення і використання на транспортному засобі спеціальних світлових або звукових сигнальних пристроїв.

На нашу думку, цих підстав є достатньо для виконання працівником поліції своїх функціональних обов'язків, однак, на нашу думку, необхідно запровадити закордонний досвід стосовно вимог до поведінки водія при його зупиненні працівниками поліції.

Для цього вважаємо за необхідне доповнити Правила дорожнього руху України, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України «Про правила дорожнього руху» № 1306 від 10 жовтня 2001 року [137], підпунктом «г» пункту 2.4, який викласти в наступній редакції «покласти руки на руль та не виходити з транспортного засобу без дозволу поліцейського».

Наступним засобом інформаційного забезпечення особистої безпеки є встановлення системи відеоспостереження у громадських місцях. Такі пропозиції, зокрема, висловлювалися після вбивства патрульних у Дніпрі, у зв'язку з чим було прийнято рішення щодо встановлення камер відеоспостереження у місті. Це пояснюється тим, що поліція розуміє ймовірну логістику руху злочинців, розуміє найбільш криміногенні точки, де найчастіше відбуваються грабежі, як злочинці будуть намагатися у разі плану-перехоплення залишити місто [162].

Реалізація цих інформаційних заходів, на нашу думку, дозволить суттєво збільшити рівень забезпеченості особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку.

3.3 Аналіз перспективного законодавства у сфері відповідальності за порушення інформаційних прав працівників сил охорони правопорядку

Перш за все слід визначитися, що саме розуміється під терміном «інформаційні права».

І.Л. Бачило стверджує, що інформаційні права людини – це основні права й свободи громадян, реалізовані в інформаційній сфері [22, с. 220].

А.І. Марущак розглядає як тотожні право громадян на інформацію та інформаційні права, зазначаючи, що універсальне конституційне право на інформацію містить у собі такі конкретні можливості, які в сукупності і становлять так звані інформаційні права суб'єктів інформаційних відносин [85, с. 37].

З цим твердженням не погоджується К.Р. Калюжний, на думку якого інформаційні права є значно ширшими щодо права на інформацію, а саме права збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію, адже інформаційні права охоплюють і право на свободу думки і слова, і право на вільне вираження своїх поглядів і переконань тощо [56, с. 56].

В. Постульга наголошує, що зміст інформаційних прав людини в його розумінні становить не стільки коло визначених можливостей особи, скільки ряд саме обмежень на фоні загального дозволу, а закріплення в законодавчих актах відповідних обмежень є основним способом визначення правочинностей, пов'язаних з цією групою прав і свобод [109, с. 105-106].

Характерною особливістю презентованих в теорії інформаційного права поглядів на сутність інформаційних прав є те, що ці права розглядаються як фундаментальна категорія (без градації залежно від особливостей правового статусу особи). Можливо це пов'язано з тим, що при формуванні визначень науковці слушно виходили з того, що люди є рівними у своїх правах. Проте предметом нашого дослідження в рамках цього підрозділу є інформаційні права працівників органів охорони правопорядку. Це не означає, що ці працівники не наділені всім комплексом інформаційних прав, властивих людині в оточуючому суспільстві. Однак для виконання своїх повноважень обсяг їх прав може відрізнитися. В окремих випадках особи, обіймаючи певну посаду в органі охорони правопорядку, за родом своєї професійної діяльності має доступ до інформації, яка для інших осіб є недоступна або доступна не в повному обсязі.

Але, в ряді випадків інформаційні права працівників органів охорони правопорядку є звуженими у порівнянні з іншими громадянами. Це стосується обмеження права поширювати інформацію. В першу чергу слід відзначити, що певна частина працівників органів охорони правопорядку є державними службовцями, а тому на них розповсюджується дія Правил етичної поведінки державних службовців, які зобов'язують утримуватися від будь-яких проявів публічної критики діяльності державних органів, їх посадових осіб [110].

Крім того, хоч ця вимога прямо не зафіксована у нормативно-правових актах, однак працівників органів охорони правопорядку зобов'язують при користуванні своїми сторінками у соціальних мережах не допускати здійснення текстових публікацій, що явно образливі для інших осіб, або аудіовізуальних публікацій, у яких зафіксована їх поведінка, яка хоч і не є правопорушенням, однак з точки зору консервативних поглядів є не зовсім пристойною.

Це створює ті особливості інформаційних прав працівників органів охорони правопорядку, які відрізняють їх від інформаційних прав пересічного громадянина.

Визначившись із загальними особливостями інформаційних прав працівників сил охорони правопорядку, перейдемо безпосередньо до дослідження їх змісту.

На нашу думку, інформаційними правами у сфері забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку є три категорії прав.

Перша категорія полягає в праві працівників сил охорони правопорядку отримувати інформацію, яка необхідна їм для забезпечення особистої безпеки в ході виконання службових обов'язків.

Друга категорія інформаційних прав стосується нерозголошення персональних даних та іншої особистої інформації про працівників сил охорони правопорядку, розголошення якої створить небезпеку посягання на життя чи здоров'я.

Третя категорія інформаційних прав зводиться до нерозповсюдження інформації, яка спонукає до посягань на працівників сил охорони правопорядку.

Кожна з цих категорій включає в себе ряд інформаційних прав, які в сукупності сприяють забезпеченню особистої безпеки.

До першої категорії слід віднести право працівників сил охорони правопорядку вимагати інформації про осіб, які «потрапляють у сферу дії» відповідних працівників. В першу чергу це право вимагати пред'явлення документів, які посвідчують особу, або посвідчують користування спеціальним правом.

Якщо розглянути цю вимогу на прикладі діяльності Національної поліції, то їх повноваження вимагати пред'явлення документів, що посвідчують особу, передбачене ст. 32 Закону України «Про національну поліцію». Що стосується право пред'являти посвідчення водія, то це повноваження тісно пов'язане з правом зупиняти транспортні засоби, на підставах, зазначених у ст. 35 Закону України «Про національну поліцію». Зміст цих статей нами наведений в попередньому підрозділі, а тому ми не будемо його наводити повторно. Вважаємо, що право вимагати цю інформацію є закріпленим. Однак на стадії реалізації цих повноважень виникають проблеми у вигляді відмови особи надати документи, що посвідчують його особу або наявність спеціального права, зокрема права

керування транспортним засобом. Як зазначили 74 % опитаних респондентів при висуненні таких вимог часто трапляються суперечки, в ході яких громадяни не погоджуються з аргументацією поліцейського щодо достатності підстав для пред'явлення таких документів. З одного боку, такі дії громадян можуть кваліфікуватися за ст. 185 Кодексу України про адміністративні правопорушення як злісна непокірність законному розпорядженню або вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця, що дозволяє здійснити адміністративне затримання такої особи в порядку ст. 262 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Аналіз відкритих джерел, в тому числі Веб-ресурсу You Tube дозволяє виявити велику кількість відеороликів, в яких окремі водії хизуються тим, що вступали в суперечки з працівниками державної автомобільної інспекції стосовно правомірності їх вимог щодо пред'явлення посвідчення водія та реєстраційних документів на транспортний засіб. Хоча ми визнаємо, що відсутність партнерських стосунків між державною автомобільною інспекцією та водіями не в останню чергу викликано в тому числі діями зазначеної інспекції, однак вважаємо, що проблему неналежного використання повноважень щодо пред'явлення документів слід вирішувати шляхом створення належного механізму відповідальності працівників органів охорони правопорядку за користування ними своїми службовими повноваженнями.

Таким чином, на нашу думку, проблему масового невиконання законних вимог поліцейського слід вирішувати наступним чином. Слід активно використовувати надане законом повноваження застосування до осіб, які порушують інформаційні права працівників сил охорони правопорядку шляхом протиправного ненадання їм вищезазначених документів, адміністративних стягнень за ст. 185 Кодексу України про адміністративні правопорушення, а саме: штрафу від восьми до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням двадцяти процентів заробітку, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб. Крім того, за потреби особи, винні у вчиненні цього адміністративного правопорушення, можуть піддаватися адміністративному затриманню.

Проведення такої практики сприятиме вихованню населення в дусі поваги до вимог поліцейських та інших працівників сил охорони правопорядку. Однак, для ефективного впровадження цієї практики вважаємо за потребу підтримати пропозицію введення концепції презумпції правоти поліцейського, коли його законні вимоги мають спочатку виконуватися, а потім, у разі незгоди – оскаржуватися.

В даному випадку мова не йде про надання поліцейським абсолютної свободи дій. Виконанню мають підлягати тільки законні вимоги. Що стосується ризиків масового висунення незаконних вимог, то стримуючим

фактором має бути загроза відповідальності – дисциплінарної, адміністративної, кримінальної або цивільно-правової. На нашу думку, в умовах підвищення рівня заробітних плат в органах охорони правопорядку, а відтак – збільшення рівня привабливості цих професій, ризик бути звільненим з посади є істотною гарантією, що зловживання працівниками сил охорони правопорядку своїми повноваженнями не буде масовим явищем.

Наступним аспектом взаємодії між силами охорони правопорядку та водіями є можливість отримання інформації про те, хто саме знаходиться у салоні автомобіля, та про їх поведінку. Це дозволить вчасно помітити певні загрозливі дії та відреагувати на них. Але для цього необхідна відповідна оглядовість, яка може бути зменшена через тонування вікон транспортного засобу.

Правила до пункту 31.4.7 в) Правил дорожнього руху заборонена експлуатація транспортного засобу, якщо на скло встановлено додаткові предмети або нанесено покриття, які обмежують оглядовість з місця водія, і погіршують його прозорість [137]. При цьому дозволяється застосовувати тоновані стекла (крім дзеркальних), світлопропускання яких відповідає вимогам ГОСТ 5727-88, а саме: 75% – для вітрових стекол та 70% – для стекол, які не є вітровими, що входять до нормативного поля огляду «П».

Відповідальність за порушення цих вимог передбачена ч. 1 ст. 121 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Однак аналіз законодавства дозволяє дійти висновку, що у поліцейських відсутня можливість законним шляхом перевірити дотримання водієм правил та обмежень тонування.

Так, відповідно до п. 2.4 в) Правил дорожнього руху водій зобов'язаний дати можливість оглянути транспортний засіб відповідно до законодавства за наявності на те законних підстав, у тому числі провести з використанням спеціальних пристроїв (приладів) перевірку технічного стану транспортних засобів, які відповідно до законодавства *підлягають обов'язковому технічному контролю* (курсив наш – В.Б.) [137].

Однак, відповідно до Порядку проведення обов'язкового технічного контролю та обсяги перевірки технічного стану транспортних засобів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 січня 2012 р. № 137, обов'язковому технічному контролю не підлягають:

1) легкові автомобілі усіх типів, марок і моделей, причепи (напівпричепи) до них (крім таксі та автомобілів, що використовуються для перевезення пасажирів або вантажів з метою отримання прибутку), мотоцикли, мопеди, мотоколяски та інші прирівняні до них транспортні засоби – незалежно від строку експлуатації;

2) легкові автомобілі, що використовуються для перевезення пасажирів або вантажів з метою отримання прибутку, вантажні автомобілі незалежно від форми власності вантажопідйомністю до 3,5 тонни, причепи до них – із строком експлуатації до двох років [107].

Таким чином, якщо легковий автомобіль не використовується для перевезення пасажирів з метою отримання прибутку, то цей автомобіль не підлягає обов'язковому технічному контролю, а відтак його технічний стан не може бути перевірений працівником поліції в порядку п. 2.4 в) Правил дорожнього руху.

У зв'язку з цим пропонуємо виключити з цього пункту слова «які відповідно до законодавства підлягають обов'язковому технічному контролю».

Розглянемо другу категорію інформаційних прав, яка стосується нерозголошення персональних даних та іншої особистої інформації про працівників сил охорони правопорядку, розголошення якої створить небезпеку посягання на життя чи здоров'я.

Розглядаючи перспективи розвитку цього законодавства, вважаємо за потрібне зазначити, що законодавство містить ряд гарантій стосовно нерозголошення відомостей про осіб, які працюють в органах охорони правопорядку або співпрацюють з ними. Так, до державної таємниці віднесені відомості про причетність працівників Служби безпеки України, Державної прикордонної служби, органів внутрішніх справ, податкової міліції, Головного управління розвідки Міністерства оборони України, Управління державної охорони, персоналу Державної кримінально-виконавчої інспекції до здійснення оперативно-розшукової, контррозвідувальної чи розвідувальної діяльності (п. 4.1.1 Зводу відомостей, що становлять державну таємницю).

Також до державної таємниці віднесені відомості про належність осіб до негласних штатних співробітників (працівників) оперативного підрозділу (п. 4.1.13 Зводу відомостей, що становлять державну таємницю).

Проте, як зазначалося в попередньому підрозділі цього розділу, законом передбачений загальний доступ до декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, серед яких значна частина – це працівники сил охорони правопорядку. А тому таке оприлюднення призводить до розголошення персональних даних цих осіб. Проте, говорити про встановлення відповідальності за це розголошення на даний час не можна, оскільки публікації декларацій здійснюються у відповідності до вимог закону.

Перейдемо до третьої категорії інформаційних прав – тих, які спрямовані на нерозповсюдження інформації, яка б спонукала до посягань на працівників сил охорони правопорядку.

Окремо слід звернути увагу на те, що загроза особистій безпеці працівників сил охорони правопорядку значно зростає, якщо в суспільстві сформована терпимість до посягання на особисту безпеку сил охорони правопорядку, а тим більше – потурання та підтримка такого посягання.

Загроза особистій безпеці працівників сил охорони правопорядку також існує у разі закликів до розв'язування агресивної війни або її пропаганди та/або розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті.

Вважаємо, що обмеження подібних закликів є одним з інформаційних прав працівників сил охорони правопорядку.

Аналізуючи законодавство, яке спрямоване на недопущення розповсюдження такої інформації, слід зазначити, що згідно з ч. 2 ст. 6 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» не допускається використання телерадіоорганізацій для:

- 1) поширення відомостей, що становлять державну таємницю, або іншої інформації, яка охороняється законом;
- 2) закликів до насильницької зміни конституційного ладу України;
- 3) закликів до розв'язування війни, агресивних дій або їх пропаганди¹;
- 4) необгрунтованого показу насильства;
- 5) пропаганди винятковості, зверхності або неповноцінності осіб за ознаками їх релігійних переконань, ідеології, належності до тієї чи іншої нації або раси, фізичного або майнового стану, соціального походження [145].

Зазначені заборони забезпечені можливістю накладення на телерадіоорганізацій та провайдерів програмної послуги таких санкцій:

- 1) оголошення попередження;
- 2) стягнення штрафу;
- 3) подання до суду справи про анулювання ліцензії на мовлення.

Висновки до розділу 3

1. Публічний доступ до декларацій посадових осіб викликаний прагненням здійснення ефективного громадського контролю за недопущенням корупційних дій з боку державних службовців. Однак публічний доступ до декларацій пов'язаний з розкриттям персональних даних осіб, що, по-перше, спрощує посягання на цих осіб, по-друге, спонукає осіб до вчинення майнових злочинів у разі виявлення інформації про великі майнові статки декларантів.

2. Питання про допустимість публічного розкриття декларацій (надання доступу до декларацій необмеженому колу осіб) на даний момент однозначно не вирішено в світовій практиці і залишається предметом жвавих дискусій як в Західній Європі, так і в постсоціалістичних державах. Приблизно в двох третинах із 175 держав законодавство передбачає декларування, а в третині держав передбачене оприлюднення декларацій. При цьому оприлюднення частіше зустрічається в більш багатших та демократизованих державах.

---

¹ 01 листопада 2016 року Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про телебачення і радіомовлення» (щодо удосконалення процедури застосування санкцій Національною Радою)». Відповідно до цього закону зазначений абзац викладено в наступній редакції «закликів до розв'язування війни, агресивних дій або їх пропаганди».

3. В державах, в яких в деклараціях зазначений великий обсяг даних про особу, публічне їх розкриття, здебільшого обмежене в таких формах: 1) декларації оприлюднюються без особистого пізнавального коду, адреси та відомостей, пов'язаних з близькими родичами (Албанія, Болгарія, Боснія та Герцеговина, Грузія, Естонія, Латвія, Литва, Киргизька республіка, Македонія, Російська Федерація, Хорватія); 2) зазначається не конкретна сума доходу, а один з трьох рівнів доходів (Німеччина); 3) не розголошуються декларації посадових осіб служб безпеки (Латвія).

4. Під час зупинки автомобіля в Сполучених штатах Америки водій має тримати руки на рульовому колесі, що є інформативним з точки якості оцінки на предмет початку посягання на особисту безпеку працівника сил охорони правопорядку.

5. Інформаційне забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку має здійснюватися у таких напрямках: превентивний, превентивно-захисний та захисний.

6. Превентивний напрямок полягає у доведенні до відома невизначеного кола осіб інформації про те, що посягати на особисту безпеку працівників сил охорони правопорядку є неможливим, недоцільним та реально караним.

7. Превентивно-захисний полягає в обмеженні доступу до інформації про залучення особи до діяльності з охорони правопорядку.

8. Захисний напрямок полягає в наданні працівникам сил охорони правопорядку інформації про потенційну та реальну загрозу їх особистій безпеці, а також інформації про заходи протидії таким посяганням.

9. Засобом ідентифікації особи як працівника органу охорони правопорядку також може виступати наявність у публічному доступі її декларації як особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

10. В сучасних суспільно-політичних умовах запровадження «презумпції правоти поліцейського» є потрібним, але тільки в разі запровадження системи жорсткого внутрішнього реагування на всі випадки зловживання повноваженнями.

11. Інформаційні права працівників органів охорони правопорядку у порівнянні з інформаційними правами іншого населення є звуженими через заборони та обмеження у поширенні відомої їх інформації.

12. Інформаційні права працівників сил охорони правопорядку діляться на три категорії: 1) право отримувати інформацію, в тому числі й конфіденційну, яка необхідна для забезпечення особистої безпеки в ході виконання службових обов'язків; 2) право нерозголошення персональних даних та іншої особистої інформації, розголошення якої створить загрозу особистій безпеці; 3) право нерозповсюдження в суспільстві інформації, яка спонукає до посягань на працівників сил охорони правопорядку.

ВИСНОВКИ

У монографії вирішено наукове завдання, що виявилось в дослідженні адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку з наступним обґрунтуванням пропозицій щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку. До висновків, у яких містяться основні результати роботи, належать:

1. Особиста безпека працівників в діяльності сил охорони правопорядку одночасно є як метою діяльності (для збереження життя та здоров'я як найголовніших соціальних цінностей), так і умовою діяльності, оскільки ефективна охорона правопорядку можлива тільки при неушкодженому стані людей, які її здійснюють.

Під терміном «сили охорони правопорядку» слід розуміти групи осіб (правоохоронні органи, громадські формування), які об'єднані на постійній або тимчасовій основі за ознаками спільного виконання професійних, службово-бойових завдань або спільної громадської ініціативи з метою участі в охороні правопорядку в державі.

При цьому публічний (громадський) порядок та публічна (громадська) безпека, будучи окремими родовими об'єктами адміністративно-правового та кримінально-правового посягання, по відношенню один до одного є однопорядковими явищами, які охоплюються категорією «правопорядок».

2. Організаційно-правовий блок забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку включає в себе два напрямки: організаційно-управлінський та правовий.

Організаційні заходи охоплюють кадрове, матеріально-технічне, економічне, соціальне, психологічне та інше забезпечення.

Правовий напрямок включає в себе нормативно-матеріальний та нормативно-процесуальний, а також нормативно-правовий та індивідуально-правові аспекти.

Механізм правового регулювання забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку складається з підґрунтя, яке утворено декларативними нормами, які передбачають потребу захищати особисту безпеку (в тому числі й осіб, які охороняють правопорядок). На основі декларативних норм створені три окремі напрями забезпечення особистої безпеки. Перший напрямок полягає у встановленні кримінальної та адміністративної відповідальності за посягання на життя та здоров'я осіб, які охороняють правопорядок (матеріальний аспект) та встановленні порядку притягнення винних осіб до кримінальної або адміністративної відповідальності (процесуальний аспект). Другий напрямок полягає в обмеженні доступу до окремих видів інформації щодо осіб, які охороняють правопорядок. Третій напрямок полягає у наданні особам, які охороняють правопорядок, повноважень носити та зберігати зброю та спеціальні засоби, застосовувати

силу для відбиття посягань на їх особисту безпеку, а також у звільненні таких осіб від відповідальності за шкоду, завдану в ході вищезазначеного застосування сили.

3. Інформаційні відносини із забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку – це суспільні відносини, які полягають у пошуку, зборі, обробці, створенні, накопиченні, зберіганні, захисті, використанні, поширенні і наданні інформації в процесі охорони правопорядку.

4. Теоретична модель діяльності суб'єктів забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку складається з таких елементів: мета, завдання, процес, суб'єкти, способи.

Метою є стан забезпеченості особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку.

Завданнями у законодавчій сфері є створення нормативно-правової бази, яка б включала в себе: норми матеріального права, які встановлюють юридичну відповідальність за посягання на особисту безпеку сил охорони правопорядку; норми процесуального права, які передбачають та регулюють порядок провадження за фактами посягання на особисту безпеку сил охорони правопорядку; норми, які уповноважують осіб, які залучаються до охорони правопорядку, носити зброю та спеціальні засоби, а також застосовувати їх при охороні правопорядку; норми, які усувають протиправність наслідків застосування зброї та спеціальних засобів, якщо їх застосування було викликано потребою убезпечитися від посягань на особисту безпеку та відповідало підставам та умовам застосування, що вказані в законі; норми, які забезпечують нерозголошення персональної інформації про осіб, які залучаються до охорони правопорядку; норми, які надають працівникам сил охорони правопорядку створювати та використовувати у роботі відповідні бази даних. Завданнями у виконавчій сфері є сукупність управлінських заходів з кадрового, матеріально-технічного, економічного, соціального, психологічного та інше забезпечення особистої безпеки. Завданнями у судовій сфері є формування судової практики забезпечення транспарентності судових рішень,

Процес інформаційного забезпечення особистої безпеки здійснюється циклічно і складається з: отримання, упорядкування, аналізу, використання інформації

Суб'єктами є органи, окремі підрозділи та посадові особи органів законодавчої, виконавчої та судової влади.

Способами є: інформування про можливі форми посягань; інформування про найбільш розповсюджені умови посягань (місця, час, ознаки осіб, ознаки їх поведінки тощо); інформування про оптимальні форми протидії посяганням; інформування про недопустимість поведінки, яка провокує посягання; інформування про підстави та умови допустимого застосування сили для протидії посяганням на особисту безпеку;

приховування інформації про персональні дані осіб, які охороняють правопорядок.

5. Державна інформаційна політика у сфері забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, будучи тісно пов'язаним із реалізацією державної влади, реалізується шляхом забезпечення особистої безпеки на законодавчому, виконавчому та судовому рівнях.

До завдань державної інформаційної політики у сфері інформаційного забезпечення особистої безпеки на рівні діяльності виконавчої влади належать: - обмеження доступу до відомостей про осіб, які залучаються до охорони правопорядку; здійснення кадрової роботи з відбору кандидатів; систематичне навчання працівників сил охорони правопорядку; збір інформації про динаміку змін у підготовці працівників сил охорони правопорядку.

До завдань державної інформаційної політики у сфері інформаційного забезпечення особистої безпеки на рівні діяльності судової влади відноситься завдання оприлюднення судових рішень, якими притягують до відповідальності особи, які вчинили посягання на особисту безпеку сил охорони правопорядку.

6. Методами адміністративно-правового регулювання є імперативний та диспозитивний методи, які у конкретних формах регулювання реалізуються як в чистому, так і в змішаному вигляді.

Функціями адміністративно-правового регулювання є: функція моніторингу, прогностична функція, правотворча функція, регулююча функція, ревізійна функція.

7. Формами адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку є: нормативне регулювання; інформування широкої громадськості про караність посягань на працівників сил охорони правопорядку; інформування працівників сил охорони правопорядку про існування сталої практики не притягнення до відповідальності за правомірне застосування сили при відбитті нападу; доведення інформації до працівників сил охорони правопорядку в рамках їх професійного навчання (службової підготовки).

Форми адміністративно-правового регулювання інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку розділяються на прямі, які спрямовані безпосередньо на інформаційне забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, а також непрямі, які спрямовані на досягнення інших, в тому числі й більш глобальних цілей, однак на шляху їх досягнення забезпечують особисту безпеку працівників сил охорони правопорядку, прикладом яких є встановлена в Україні заборона доступу до ресурсів сервісів «Mail.ru», «Вконтакте» та «Однокласники», а також заборона розповсюдження і демонстрування фільмів, що містять популяризацію або пропаганду органів держави-агресора та їхніх окремих дій, що створюють позитивний образ працівників держави-агресора, працівників радянських органів державної

безпеки, виправдовують чи визнають правомірною окупацію території України.

8. Питання про допустимість публічного розкриття декларацій (надання доступу до декларацій необмеженому колу осіб) на даний момент однозначно не вирішено в світовій практиці і залишається предметом жвавих дискусій як в Західній Європі, так і в постсоціалістичних державах. Приблизно в двох третинах із 175 держав законодавство передбачає декларування, а в третині держав передбачене оприлюднення декларацій. При цьому оприлюднення частіше зустрічається в більш багатших та демократизованих державах. В державах, в яких в деклараціях зазначений великий обсяг даних про особу, публічне їх розкриття, здебільшого обмежене в таких формах: 1) декларації оприлюднюються без особистого пізнавального коду, адреси та відомостей, пов'язаних з близькими родичами (Албанія, Болгарія, Боснія та Герцеговина, Грузія, Естонія, Латвія, Литва, Киргизька республіка, Македонія, Російська Федерація, Хорватія); 2) зазначається не конкретна сума доходу, а один з трьох рівнів доходів (Німеччина); 3) не розголошуються декларації посадових осіб служб безпеки (Латвія).

Ефективним закордонним досвідом у сфері інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку є застосування вуличного відео спостереження з його постійним моніторингом в онлайн режимі з метою координації та застереження працівників сил охорони правопорядку, а також правило щодо зобов'язання водія зупиненого поліцейським транспортного засобу тримати руки на рулі.

9. Перспективне законодавство у сфері забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку включає в себе три напрямки забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку: 1) превентивний напрямок – полягає у доведенні до відома невизначеного кола осіб інформації про те, що посягати на особисту безпеку працівників сил охорони правопорядку є неможливим або недоцільним, а також реально караним; 2) превентивно-захисний напрямок полягає в обмеженні доступу до інформації про залучення особи до діяльності з охорони правопорядку, а також в обмеженні доступу до інформації про персональні дані працівників сил охорони правопорядку та про їх близьких осіб; 3) захисний напрямок полягає в наданні працівникам сил охорони правопорядку інформації про потенційну та реальну загрозу їх особистій безпеці, а також інформації про заходи протидії таким посяганням.

Ефективним засобом інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку є запровадження положень «презумпції правоти поліцейського».

10. перспективне законодавство у сфері відповідальності за порушення інформаційних прав працівників сил охорони правопорядку полягає у створенні законодавчої бази щодо забезпечення таких категорій інформаційних прав: 1) право отримувати інформацію, в тому числі й конфіденційну, яка необхідна для забезпечення особистої безпеки в ході

виконання службових обов'язків; 2) право нерозголошення персональних даних та іншої особистої інформації, розголошення якої створить загрозу особистій безпеці; 3) право нерозповсюдження в суспільстві інформації, яка спонукає до посягань на працівників сил охорони правопорядку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративна діяльність : навч. посіб. / [В.В. Новиков, М.В. Ковалів, В.П. Столбовий та ін.] ; за ред. О.І. Остапенка. – Львів : Львівськ. ін-т внутр. справ при НАВС України, 2002. – 252 с.
2. Адміністративна діяльність: Навчальний посібник / М.В. Ковалів, З.Р. Кісіль, Д.П. Калаянов та ін. – К.: Правова єдність, 2009. – 432 с.
3. Адміністративна діяльність міліції: підручник / О.О. Бандурка, О.К. Безсмертний, К.А. Бугайчук та ін.; за заг. ред. акад. АПрНУ, проф. О.М. Бандурки. – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 448 с.
4. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина: навчальний посібник / В.В. Серета, М.П. Бурковський, Ю.С. Назар та ін.; за заг. ред. В.В. Середи. – Львів: ЛівДУВС, 2015. – 512 с.
5. Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина: Підручник / За ред. Є.М. Моїсеєва, Ю.І. Римаренка, В.І. Олефіра. – К.: КНТ, 2008. – 816 с.
6. Адміністративне право України. Академічний курс: у 2 т. / [гол. ред. кол. В.Б. Авер'янов. – К. 2004. – Т. 1: Загальна частина. – 2004. – 584 с.
7. Адміністративне право України: навч. посіб. / за заг. ред. Коломоєць Т.О., Гулевської Г.Ю. – К.: Істина, 2007. – 216 с.
8. Адміністративне право України: Навчально-методичний посібник. – Вид. друге, перероб. і доп. [Ківалов С.В., Біла Л.Р.] – Одеса: Юридична література, 2002. – 312 с.
9. Адміністративне право України: підручник / [Бандурка О.М., Бугайчук К.Л., Гуменюк А.А. та ін]; за ред. Бандурки О.М. – Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 480 с.
10. Адміністративне право України: підручник / [Битяк Ю.П., Богуцький В.В. та ін.]; за ред. Битяка Ю.П. – Х.: Право, 2001. – 528 с.
11. Адміністративне право України : підручник / [Битяк Ю.П., Гаращук В.М., Богуцький В.М. та ін.]; за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В.В. Зуй. – Х.: Право, 2010. – С. 624.
12. Адміністративне право України: підручник / Колпаков В.К., Кузьменко О.В. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.
13. Адміністративне право України: підручник / Колпаков В.К. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 736 с.
14. Адміністративне право України : навчальний посібник / [Шкарупа В.К., Коломоєць Т.О., Гулевська Г.А. і ін.]; за ред. Т.О. Коломоєць, Г. Ю. Гулевської. - К.: Істина, 2007. – 216 с.
15. Адміністративно-юрисдикційна діяльність міліції громадської безпеки: Навч. посіб. / С.М. Алфьоров, Т.П. Мінка, Р.В. Миронюк та ін.; за заг. ред. С.М. Алфьорова. – Х.: Право, 2014. – 304 с.
16. Алексеев С. С. Теория права. – М.: Издательство БЕК, 1995. — 320 с.

17. Алфьоров С.М. Адміністративне право. Загальна частина: навчальний посібник / С.М. Алфьоров . – К.: ЦУЛ, 2011. – 216 с.
18. Алфьоров С.М. Логіка для юристів: навч. посіб. / С.М. Алфьоров, Р.В. Баранник, Г.Г. Шпитальов; за заг. ред. С.М. Алфьорова. – К.: КНТ; Дакор, 2011. – 136 с.
19. Атаманчук, Г.В. Сущность советского государственного управления: научное издание / Г.В. Атаманчук – М.: Юрид. лит., 1980. – 256 с.
20. Барихин А.В. Большой юридический энциклопедический словарь / А. В. Барихин. – М. : Книжный мир, 2002. – 720 с.
21. Бачило И.Л. Информационное право: основы практической информатики: Учебное пособие / И.Л. Бачило. М., 2001. – 352 с.
22. Бачило И.Л. Информационное право. Учебник / И.Л. Бачило, В.Н. Лопатин, М.А. Федотов. СПб.: Юрид. Центр Пресс, 2001. – 789 с.
23. Березовська І.Р. Державна інформаційна політика України та основні напрями її вдосконалення / І.Р. Березовська, Д.М. Русак // Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки». – 2014. – № 4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/issue/view/132.
24. Бірюков В.П. Нормативно-правові засади проведення спеціальних операцій «Сирена та «Грім»: дис. ... кандидата юрид. наук: 21.07.05 / Бірюков Василь Петрович. Сімферополь, 2011. – 236 с.
25. Брижко В.М. Інформаційне суспільство. Дефініції / В.М. Брижко, О.М. Кальченко, В.С. Цимбалюк. За ред. Р.А. Калюжного, М.Я. Швеця. – К.: Інтеграл, 2002. – 135 с.
26. Бутусов Ю. Кино о драке между НАБУ и ГПУ: рецензия на фильм/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sensor.net.ua/resonance/401897/kino_o_drake_mejdu_nabu_i_gpu_retsenziya_na_film
27. Валетов Я. Презумпция правоты полицейских по-американски/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facenews.ua/columns/2016/309335/>
28. Валькова Є.В. Форми адміністративно-правового регулювання у сфері охорони права інтелектуальної власності / Є.В. Валькова // Право і безпека. – 2012. – № 5 (47). – С. 61-64.
29. Васильев А.М. Правовые категории: Методологические аспекты разработки системы категорий права. – М., Юридическая литература, 1976. – 264 с.
30. В Днепре расстреляли полицейских: все подробности, фото и видео трагедии. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://obozrevatel.com/crime/52916-v-dnepre-neizvestnyie-zastrelili-politseyskogo.htm>

31. Ведерніков Ю. А. Правоохоронна діяльність в Україні: теретико-правовий аспект : монограф. / Ю. А. Ведерніков, А. М. Кучук. – К. : Знання України, 2009. – 219 с.
32. Великий тлумачний словник сучасної української мови /Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
33. В зале заседания по делу Корбана стало плохо бойцу, охранявшему правопорядок [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://112.ua/obshchestvo/v-zale-zasedaniya-po-delu-korbana-stalo-ploho-boycu-ohranyavshemu-pravoporyadok-korrespondent-270020.html>
34. Вітик І. Діяльність служби безпеки України та соціальні права: науково-теоретичний аспект / І. Вітик, В. Костюк // Віче. – 2011. – № 21. – С. 23–26.
35. Виноградова Г.В. Інформаційне право України: Навч. посіб. — К.: МАУП, 2006. – 144 с.
36. Власенко И. В., Федоркин А. Ю. Анализ эмоционального стимулирования работника милиции в экстремальных условиях / И.В. Власенко, А.Ю. Федоркин // Право і безпека. – № 4 (3). – 2005. – с. 177–179.
37. В опозиції вважають "поліцейщиною" камери спостереження на вулицях. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukr.lb.ua/news/2012/05/18/151603_oppozitsii_sochli_politseyshchiny.html
38. Гончарук С.Т. Основи адміністративного права: навчальний посібник / Степан Тихонович Гончарук. – К.: ТОВ «Видавничий будинок «Аванпост-Прим», 2004. – 200 с.
39. Горохов В.Г. Методологический анализ системотехники / В.Г. Горохов. – М.: Радио и связь, 1982. – 160 с.
40. Горелов Д. Удосконалення механізму декларування доходів та видатків посадових осіб держави та суддів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/monitor/mart2009/15.htm>
41. Городянюк С.В. Організаційно-правове забезпечення безпеки діяльності працівників ОВС України: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / С.В. Городянюк. – К., 2007. – 20 с.
42. Грицай І.О. Принципи, функції, форми та методи адміністративно-правового регулювання діяльності неурядових правозахисних організацій. – Право і суспільство. – 2012. – № 1. – С. 192-197.
43. Гундерук Л. Н Екстремальна ситуація у діяльності працівника органів внутрішніх справ: стратегія й тактика. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України, 2013 №3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2013_3_27
44. Джагунов Г. В. Сутність та значення громадської безпеки в державі / Г. В. Джагунов // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 292–296.
45. Додаткові роз'яснення щодо інциденту за участі працівників ГПУ 12 серпня (відео). [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://nabu.gov.ua/novyny/dodatkovy-rozlyasnenyia-shchodo-incidentu-za-uchasti-pracivnykiv-gpu-12-serpnya-video>

46. Дубко Ю.В. Особливості службово-бойової діяльності вибухово-технічних підрозділів ДНДЕКЦ МВС України / Ю.В. Дубко, С.А. Буткевич // Науковий вісник Дніпропетровського держ. ун-ту внутр. справ. – 2009. – № 3 (44). – С. 8–17.

47. Еленчук К. Аренда авто в Лос Анджелесе и Калифорнии: правила поведения при общении с дорожной полицией. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://triphints.ru/article/arenda-avto-v-los-andzhelese-i-kalifornii-pravila-povedeniya-pri-obshtenii-s-dorozhnoy-politsiey>

48. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / В.М. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; За заг. ред. В.М. Цвіка, О.В. Петришина. – Харків, Право, 2011. – С. 584.

49. Загальна теорія держави і права (основні поняття, категорії, прав. конструкції та наук. концепції): навч. посіб. / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 400 с.

50. Звід відомостей, що становлять державну таємницю, затверджений наказом Служби безпеки України № 440 від 12 серпня 2005 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0902-05/print1479997947374706>

51. Здир Я.А. Управление в области охраны общественного порядка: учебное пособие / Я.А. Здир, М.Н. Еропкин. – М.: Юрид. лит., 1965. – 212 с.

52. Ильин И.А. О монархии и республике / И.А. Ильин // Вопросы философии. – 1991. – №№ 4-5.

53. Іванченко Ю.М. Сутність, головні напрями та способи державної інформаційної політики в Україні / Ю.М. Іванченко // Державне управління: теорія та практика. – 2005. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej2>

54. Іващенко О.М. Адміністративно-правове регулювання корпоративних прав держави: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. – К., 2008. – 20 с.

55. Как видеокamеры помогают обеспечивать правопорядок в Славянске [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://donbass.comments.ua/news/118553-kak-videokameri-pomogayut-obespechivat.html>

56. Калюжний К.Р. Сутність інформаційних прав людини в науці інформаційного права / К.Р. Калюжний. – Юридичний вісник. 2012. – № 4(25). – С. 55-58.

57. Кирилюк Т.Ю. Правопорядок у суспільстві як результат правомірної поведінки / Кирилюк Т.Ю. // Часопис Київського університету права, 2009. – № 1. – С. 39–44.

58. Кириченко І.О. Шляхи вдосконалення наукового супроводу службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку / І.О. Кириченко,

В.Ю. Богданович, В.В. Крутов, О.М. Крюков, В.М. Майборода та ін. // Честь і закон. – 2009. – № 1. – С. 3–23.

59. Кисарець І.А. Політико-культурна парадигма державної інформаційної політики: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. політ. наук: спец. 23.00.03 «Політична культура та ідеологія» / І.А. Кисарець. – Київ, 2008. – 20 с.

60. Кісіль З.Р. Адміністративне право: навчальний посібник / З.Р. Кісіль; [3-тє вид.]. – К.: ЦУЛ, 2011. – 698 с.

61. Ключниченко А.П. О понятии социалистического общественного порядка / А.П. Ключниченко, А.В. Самойленко // Труды КВШ МВД СССР. – 1970. – № 3. – С. 124–136.

62. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/paran27#n27>

63. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Науково-практичний коментар / Р. А. Калужний, А. Т. Комзюк, О. О. Погрібний та ін.; – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 781 с.

64. Кодекс цивільного захисту України від 02 жовтня 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>

65. Козлов Ю.М. Советское административное право: пособие для слушателей. – М.: Изд-во "Знание", 1984. – 206 с.

66. Колпаков В.М. Теория и практика принятия управленческих решений: учеб. пособие. – 2-е изд., перераб. и доп. / В.М. Колпаков. – К.: МАУП, 2004. – 504 с.

67. Комісаров О.Г. Інформатизація в системі охорони громадського порядку: проблеми адміністративно-правового забезпечення: монографія / О.Г. Комісаров. – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2012. – 424 с.

68. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

69. Конституція України від 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

70. Котляр Д., Поп Л. Как декларируют имущество госслужащих в разных странах мира. Является ли Украина особенной? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.euointegration.com.ua/rus/articles/2016/09/26/7054986/>

71. Красноступ Г.М. Основні напрями правового забезпечення державної інформаційної політики / Г.М. Красноступ // Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.minjust.gov.ua/30768>.

72. Криволапчук В.О. Психологічна характеристика особистісної надійності працівників кримінальної міліції // Наука і правоохорона. – 2011. – № 4. – С. 52 – 56.

73. Крижанівський А.Ф. Аксиологія правопорядку / А.Ф. Крижанівський // Актуальні проблеми держави і права. – 2008. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.apdp.in.ua/v40/18.pdf>.

74. Крижанівський А.Ф. Правопорядок у контексті середньовічного праворозуміння / А.Ф. Крижанівський // Актуальні проблеми держави і права. – 2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.apdp.in.ua/v40/18.pdf>.

75. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

76. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

77. Кувакін С.В. Доставлення правопорушника як примусовий захід, що застосовується органами доходів і зборів // Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції на тему «Дев'ять економіко-правові дискусії», 01 грудня 2015, м.Львів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spilnota.net.ua/ru/article/id-1459>.

78. Кульчій О.О. Інформаційне право: Навчально-методичний посібник / О.О. Кульчій, Ю.А. Козаченко. – Полтава, 2015. – 193 с.

79. Кучук А.М. Теоретико-правові засади правоохоронної діяльності в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / А.М. Кучук. – К., 2007. – 20 с.

80. Лазарев В.С. Кризис «деятельностного подхода» в психологии и возможные пути его преодоления / В.С. Лазарев. – Вопросы философии. – 2002. – № 2. – С. 33-47.

81. Лазутко В.І. Сили охорони правопорядку: проблемні питання визначення та характеристики / В.І. Лазутко // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 357–363.

82. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.

83. Лунев А.Е. Право и эффективность управления / А.Е. Лунев. – М.: Юридическая литература, 1973. – 88 с.

84. Мамай К.В. Організація охорони громадського порядку та безпеки під час проведення масових заходів / К.В. Мамай // Держава і право. – 2011. – № 54. – С. 263–267.

85. Марущак А.І. Інформаційне право України : Підручник. – К. : Дакор, 2011. – 456с.

86. Масштабное ДТП в Киеве: грабители на Range Rover отправили патрульный приус в столб: новости [Електронний ресурс]. – Режим доступа:

<http://dtp.kiev.ua/home/item/3272-masshtabnoe-dtp-v-kieve-grabiteli-na-range-rover-otpravili-patrulnyj-prius-v-stolb-devushka-v-reanimatsii-foto.html>

87. МВС готує зміни до закону: підкоряйся поліції – потім оскаржуй. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/09/26/7121773>

88. Мінка Т.П. Онтологічні характеристики правового режиму адміністративного права / Т.П. Мінка // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 1. – С. 123–127.

89. Мінка Т.П. Характеристика методу правового режиму адміністративного права / Т.П. Мінка // Науковий вісник Дніпропетровського держ. ун-ту внутр. справ. – 2010. – № 3. – С. 173–180.

90. Морозова Л.А. Теория государства и права. – М.: Юрист, 2002. – 414 с.

91. На автовокзалі в Дніпропетровську застрелили міліціонера: новини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/chornahronika/strilyanina-na-vokzali-u-dnipropetrovsku-odin-milicioner-zaginuvinshiy-poraneniy.html>

92. Негодченко В. Основні напрями державної інформаційної політики в Україні / В.О. Негодченко. – Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 4. – С. 77–81.

93. Німко О.Б. Адміністративно-правове регулювання державного молодіжного житлового кредитування: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. – К., 2008 – 20 с.

94. Ніколаєв О.А. Форма адміністративно-правового регулювання у сфері міжнаціональних відносин в Україні / О.А. Ніколаєв // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2010. – № 1. – С. 90–97.

95. Огурцов А.П. Деятельность / А.П. Огурцов, Э.Г. Юдин // Новая философская энциклопедия: В 4 т.: Т. 1. – М.: Мысль, 2010. – С. 633–634.

96. О противодействии коррупции: Федеральный закон Российской Федерации от 25.12.2008 № 273-ФЗ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_82959/].

97. Орлов В.А. Конституційно-правова основа громадського порядку / В.А. Орлов // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право, 2013. – Вип. 5. – С. 223–229.

98. Осадчук О.Л. Формирование профессиональной надежности специалиста / Фундаментальные исследования. – 2008. – № 1. – С. 86–88.

99. Панов М.І. Безпека як фундаментальна категорія в методології правознавства (до постановки проблеми) / М.І. Панов, В.П. Тихий // Вісник Академії правових наук України. – 2000. – № 3 (22). – С. 10–16.

100. Пахнін М.Л. Принципи, завдання та інструменти державної інформаційної політики України в сучасних умовах / М. Л. Пахнін // Теорія та практика державного управління. – 2014. – Вип. 3. – С. 87–95.

101. Пирожкова Ю.В. Адміністративно-правове регулювання у сфері автомобілебудування в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. – Ірпінь, 2007. – 20 с.

102. План дій по боротьбі з корупцією для Азербайджану, Вірменії, Грузії, Російської Федерації, Таджикистану та України від 10 вересня 2003 року у Стамбулі, Туреччині Ресурс http://crimecor.rada.gov.ua/komzloch/control/uk/publish/article;jsessionid=67DBB5688E73449D3C58796269A96301?art_id=47581&cat_id=46352

103. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

104. Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, затверджене Наказом Міністерства внутрішніх справ України № 50 від 26 січня 2016 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16>.

105. Попов Л.Л. Административное право и административная деятельность органов внутренних дел / Л.Л. Попов, А.П. Коренев, В.А. Круглов. – М. : Акад. МВД СССР, 1990. – 223 с.

106. Порядок заповнення та подання податковими агентами Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, затверджений Наказом Міністерства фінансів України № 4 від 13 січня 2015 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0111-15>

107. Порядок проведення обов'язкового технічного контролю та обсяги перевірки технічного стану транспортних засобів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 січня 2012 р. № 137. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/137-2012-%D0%BF>

108. Порядок размещения сведений о доходах, расходах, об имуществе и обязательствах имущественного характера отдельных категорий лиц и членов их семей на официальных сайтах федеральных государственных органов, органов государственной власти субъектов Российской Федерации и организаций и предоставления этих сведений общероссийским средствам массовой информации для опубликования, Утвержден Указом Президента Российской Федерации от 8 июля 2013 г. № 613. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_148924/3eae18179f08034422438a7548ea12edd9a1b57c/#dst100049

109. Постульга В. Термінологічні проблеми визначення меж інформаційних прав людини // Право України. – 2001. – № 11. – С. 105–106

110. Правила етичної поведінки державних службовців, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України № 65 від 11 лютого 2016 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/65-2016-%D0%BF>

111. Правовий, соціальний та фізичний захист працівників органів державної податкової служби України: Навч. посібник / В.Т. Білоус, Ю.В. Корнєєв, Л.А. Саприкіна та ін. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2001. – 209 с.

112. Правопорядок во время второго тура выборов в регионе будут охранять более 4 тысяч правоохранителей [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gorod.dp.ua/news/110739>

113. Привезенцев Н. И. Законность и правопорядок в условиях формирования гражданского общества и правового государства в России : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория права и государства; история права и государства; история политических и правовых учений» / Н. И. Привезенцев. – СПб., 1997. – 22 с.

114. Присяжнюк А.Й. Поняття та види адміністративно-правових форм діяльності суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави / А.Й. Присяжнюк // Європейські перспективи. – № 1, ч. 2. – 2011. С. 19-23.

115. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22 червня 2000 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1835-14>

116. Про національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

117. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3477-15/para0130#o130>

118. Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту інформаційного телерадіопростору України: Закон України від 05 лютого 2015 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/159-19>

119. Про держаний захист працівників суду та правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>

120. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03 квітня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/661-15/para0228#o228>

121. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>

122. Про доступ до судових рішень: Закон України 22 грудня 2005 року <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3262-15>

123. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16 листопада 1992 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>

124. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

125. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23 грудня 1993 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>.

126. Про затвердження переліку відомостей, що становлять службову інформацію в системі Міністерства внутрішніх справ України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 423 від 14 травня 2012 року / Вишня В.Б., Комісаров О.Г., Мирошниченко В.О., Прокопов С.О. Інформаційне забезпечення діяльності Національної поліції України. Збірник законодавчих та нормативних документів. – Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ України, 2016 – С. 177-196.

127. Про затвердження Переліку наукових спеціальностей: наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1057 від 14.09.2011.

128. Про Збройні Сили України: Закон України від 06 грудня 1991 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1934-12>.

129. Про інформацію: Закон України від 02 жовтня 1992 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

130. Про кінематографію: Закон України від 13 січня 1998 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80>

131. Про Концепцію державної інформаційної політики: проект Закону України від 13 жовтня 2010 року № 7251 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=38772

132. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

133. Про Національну гвардію України: закон України від 03 березня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/876-18/print1443091534119044>

134. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

135. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

136. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

137. Про правила дорожнього руху: Постанова Кабінету Міністрів України № 1306 від 10 жовтня 2001 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF>

138. Про пресу та інші засоби масової інформації: Закон Союзу Радянських Соціалістичних Республік від 12 червня 1990 року № 1552-I [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v1552400-90>

139. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/922-19>

140. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2017 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)»: Указ Президента України № 133/2017 від 15 травня 2017 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/00/40/38/6f76b8df9d0716da74bb4ae6a900d483_1494964345.pdf.

141. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про стан подолання негативних наслідків, спричинених втратою матеріальних носіїв секретної інформації на тимчасово окупованій території України, в районі проведення антитерористичної операції в Донецькій та Луганській областях»: Указ Президента України № 158/2015 від 30 березня 2015 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/1842015-18701>.

142. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 березня 1992 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.

143. Про створення Єдиної державної електронної бази з питань освіти: Постанова Кабінету Міністрів України № 752 від 13 липня 2011 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/752-2011-%D0%BF>

144. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02 червня 2016 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>

145. Про телебаченні і радіомовлення: Закон України від 21 грудня 1993 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3759-12/print1457937417205788>.

146. Психологический словарь / Под ред. В.В. Давыдова, А.В. Запорожца, Б.Ф. Ломова и др. – М.: Педагогика, 1983. – 448 с.

147. Раппорт А.Г. проектирование без прототипов / А.Г. Раппорт // Разработка и внедрение автоматизированных систем в проектировании. М.: Стройиздат, 1975. – С. 299-392.

148. Рассолов М.М. Информационное право: Учебное пособие / М.М. Рассолов. – М.: Юрист, 1999. – 361 с.

149. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) № 15-рп/2004 від 02 листопада 2004 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04>

150. Родина слідчого ГПУ по справі Юрія Єнакіївського за два роки отримала купу столичної нерухомості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nashigroshi.org/2016/11/05/rodyna-slidchoho-hpu-po-spravi-yuriya-enakijivskoho-za-dva-roky-otrymala-kupu-stolychnoji-neruhomosti/>

151. Рябцев Л. М. Административная деятельность органов внутренних дел / Л. М. Рябцев, О. І. Гракович. – Минск : Акад. МВД Республики Беларусь, 1999. – 346 с.

152. Сердюк І. А. Основи теорії правоохоронних відносин : монограф. / І. А. Сердюк. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2010. – 196 с.

153. Скакун О.Ф. Теорія держави і права. – Харків: Консум, 2001. – 656 с.

154. Снытников А.А. Обеспечение и защита права на информацию / А.А. Снытников, Л.В. Туманова. М., Городец-издат, 2001. – 338 с.

155. Соглашение о статусе формирований сил и средств системы коллективной безопасности от 11 октября 2000 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/997_980.

156. Суббот А. Сучасні підходи до формування безпеки правоохоронних органів та особистої безпеки їхніх співробітників / А. Суббот // Віче. – 2012. – № 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/3129/>

157. Суббот А.І. Адміністративно-правові засоби забезпечення особистої безпеки працівників правоохоронних органів: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. докт. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / А.І. Суббот. – Ірпінь., 2013. – 37 с.

158. Суддя, який жив на одну зарплату, знайшов мільйон на квартиру в Іспанії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nashigroshi.org/2016/11/03/suddya-yakuj-zhyv-na-odnu-zarplatu-znajshov-miljon-na-kvarturu-v-ispaniji/>

159. Тацій В. Визначення поняття та системи правоохоронних органів у концепції змін до Конституції України (концептуальні підходи) / В.Я. Тацій // Право України. – 2012. – № 11–12. – С. 233–240.

160. Тацій В. Поняття та система правоохоронних органів: у контексті системних змін до Конституції України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу // http://dspace.nulau.edu.ua/bitstream/123456789/3939/1/Tatsiy_3.pdf.

161. Токар О. Державна інформаційна політика: проблеми визначення концепту / О. Токар // Політичний менеджер. – 2009. – № 5. – С.131–141.

162. У Дніпрі після розстрілу патрульних хочуть встановити камери відео спостереження. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/society/1548997-u-dnipri-pislya-rozstrilu-patrulnih-hochut-vstanoviti-kameri-videosposterejennya.html>

163. Фатхутдінов В.Г. Особиста безпека працівників органів внутрішніх справ при проведенні масових заходів / В.Г. Фатхутдінов // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадського. Серия «Юридические науки». Том 24 (63). – № 2, 2011. – С. 179–185.

164. ФБР предлагает Конгрессу разрешить слежку за пользователями смартфонов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imena.ua/blog/fbi-congress-apple-backdoors/>

165. Цільмак О. М. Соціально-правова надійність персоналу ОВС як підгрунтя ефективної професійної діяльності / О. М. Цільмак, С. І. Яковенко // Наука і освіта: наук.-практ. журн. Півд. наук. центр АПН України. – 2010. – № 4/5. – С. 59–62.

166. Чистоклетов Л.Г. Досвід європейських країн у адміністративно-правовому забезпеченні безпеки діяльності суб'єктів господарювання / Л.Г. Чистоклетов // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична. - 2014. – Вип. 1. – С. 101-110.

167. Чомахашвілі О.Ш. Адміністративно-правове регулювання охорони прав на промислові зразки в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. – Ірпінь, 2008. – 20 с.

168. Швець М. Інформаційне законодавство України: концептуальні основи реформування / М. Швець, А. Калюжний, В. Гавловський, В. Цимбалюк. – Право України. – 2001. – № 7. – С. 88–91.

169. Шмаков О.М. Словник офіцера внутрішніх військ з воєнно-наукових питань / Шмаков О.М. – Х.: Військовий інститут ВВ МВС України, 2005. – 362 с.

170. Шмаков О.М. Сили охорони правопорядку в службово-бойовій діяльності силових структур / О.М. Шмаков // Честь і закон. 2013. – № 2 (45). – С. 27–30

171. Щедровицкий Г.П. Теория деятельности и ее проблемы / Г.П. Щедровицкий // Философия. Наука. Методология. – М.: Шк. Культ. Полит., 1997. С. 255-268.

172. Юдин Э.Г. Системный подход и принцип деятельности: методологические проблемы современной науки / Э.Г. Юдин. – М.: Наука, 1978. – 391 с.

173. Юридична психологія: Підручник / За заг. ред. Л.І. Казміренко, С.М. Моїсеева. – К.: КНТ, 2007. – 360 с.

174. Asset Declarations for Public Officials: A Tool to Prevent Corruption (Russian version). – OECD Publishing. 2011. – 177 p.

175. Communications Assistance for Law Enforcement Act. [Electronic resource]. – Available at:

https://ru.wikipedia.org/wiki/Communications_Assistance_for_Law_Enforcement_Act

176. Decision of the European Court of Human Rights (Fourth Section) on 25 October 2005 as to the admissibility of Application no. 2428/05 by Andrzej Wypych against Poland. [Electronic resource]. – Available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-71236#{%22itemid%22:%5B%22001-71236%22%5D}>

177. It's time for the FBI to put up or shut up on encryption. [Electronic resource]. – Available at: <http://www.theverge.com/2014/10/13/6969545/its-time-for-the-fbi-to-put-up-or-shut-up-on-encryption>

178. Now the FBI is asking Congress to weaken iPhone and Android security. [Electronic resource]. – Available at: <http://www.theverge.com/2014/10/22/7039289/fbi-congress-apple-backdoors>

179. Simeon Djankov, Rafael La Porta, Florencio Lopez-de-Silanes, Andrei Shleifer. Disclosure by Politicians. [Electronic resource]. – Available at: <http://www.nber.org/papers/w14703>.

ПРОПОЗИЦІЇ
щодо внесення змін і доповнень до Закону України «Про запобігання
корупції»

1) частину 1 статті 45 після слів «особи, зазначені у п. 1, пп. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону» доповнити словами «крім осіб, зазначених в п. 4.1.1 Зводу відомостей, що становлять державну таємницю»

ПРОПОЗИЦІЇ
щодо внесення змін і доповнень
до Правил дорожнього руху, затверджених Постановою Кабінету
Міністрів України від 10 жовтня 2001 р. № 1306

- 1) в підпункті «в» пункту 2.4 слова «які відповідно до законодавства підлягають обов'язковому технічному контролю» виключити;
- 2) пункт 2.4 доповнити підпунктом «г» такого змісту «покласти руки на руль та не виходити з транспортного засобу без дозволу поліцейського»;

ПРОПОЗИЦІЇ

щодо внесення змін і доповнень до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, затвердженого Наказом Служби безпеки України від 12 серпня 2005 року № 440

1) статтю 4.5.6 розділу 4 викласти в такій редакції

4.5.6	Відомості про факт закупівлі ГПУ, ДПС, ДКВС, ДФС, МО, НАБ, НПУ, СБ, СЗР, УДО спеціальних технічних засобів чи спеціальної техніки, що розкривають найменування, принцип дії чи експлуатаційні характеристики спеціальних технічних засобів чи спеціальної техніки, призначених для забезпечення оперативно-розшукової, контррозвідувальної чи розвідувальної діяльності СЗР, СБ, володіння якими дає змогу зацікавленій стороні впливати на її результати, що створює загрозу національним інтересам і безпеці. При засекречуванні ступінь секретності встановлюється і змінюється за рішенням державного експерта з питань таємниць	ЦТ Т	10 5	ГПУ ДПС ДКВС ДФС МО НАБ НПУ СБ СЗР УДО
-------	--	---------	---------	---

Результати анкетування

Всього опитано 227 осіб. Із них:

- працівників органів Національної поліції України – 126 осіб;
- військовослужбовців Національної гвардії України – 75 осіб;
- військовослужбовців Державної прикордонної служби України – 26 осіб.

загальні відомості про респондентів

<i>Кількісні показники окремих категорій респондентів</i>				<i>Загальні показники</i>
	Працівники Національної поліції України	Військовослужбовці Національної гвардії України	Військовослужбовці Державної прикордонної служби України	
1. Область України, де працюють респонденти				
- Дніпропетровська	78 (37 %)	75 (100 %)		153 (67 %)
- Запорізька	16 (32 %)			16 (7 %)
- Херсонська	32 (31 %)		26 (100%)	58 (26 %)

Головні питання з тематики дослідження

1. Чи доводилося Вам застосовувати вогнепальну зброю в ході несення служби (не в умовах бойових дій)?

«Так» – 4 (2 %)

«Ні» – 224 (98 %)

2. Чи доводилося Вам приводити в готовність вогнепальну зброю, однак в подальшому її не застосовувати (не в умовах бойових дій)?

«Так» – 24 (11 %)

«Ні» – 203 (89 %)

3. Чи були у Вас випадки, коли існували передбачені законом підстави застосування вогнепальної зброї але Ви її не застосували? Якщо так, то через які причини?

«Так» – 66 (29 %)

«Ні» – 161 (71 %)

Із 66 осіб, які відповіли «Так», 59 респондентів (89 % від 66 осіб) намагаються «до останнього» уникати її застосування, оскільки переконані, що, незалежно від того, чи відповідає застосування зброї закону, вони все одно будуть притягнуті до кримінальної відповідальності за шкоду, яка завдана життю чи здоров'ю інших осіб, а 7 (11 %) не застосовували з інших причин)

184 респонденти (81 %) зауважили, що в них наявне стійке переконання про те, що у випадку застосування зброї набагато простіше притягнути працівника до юридичної відповідальності, аніж об'єктивно розбиратися у ситуації застосування зброї.

4. Чи зустрічалися у Вашій діяльності випадки, коли особа відмовлялася виконувати вимогу про пред'явлення документів, які посвідчують особу, мотивуючи це тим, що вона не погоджується з наявністю підстав вимагати від неї пред'явлення документів?

«Так» – 167 (74 %)

«Ні» – 60 (26 %)

Н а у к о в е   в и д а н н я

Українською мовою

Богуславський Віктор Володимирович

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ
СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ

Монографія

Видання друкується в авторській редакції

Відповідальний редактор *Біла К. О.*

Підп. до друку 18.04.19. Формат 60x84¹/₁₆. Спосіб друку – плоский.
Ум. друк. арк. 7,78. Тираж 50 пр. Зам. № 0419-03/3.

Видавець та виготовлювач СПД Біла К. О.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3618 від 06.11.09

Надруковано на поліграфічній базі видавця Білої К. О.
Україна, 49000, м. Дніпро, пр. Д. Яворницького, 111, оф. 2
+38 (099) 7805049; +38 (067) 2100256
www.impact.dp.ua   e-mail: impact.dnepr@gmail.com